Wie ben ik?

Onderzoek naar levenslooptaken, problematieken en zingeving bij jongeren.

"Masterscriptie van de Masteropleiding Geestelijke Verzorging aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen"

Auteur: Michelle Wilhelm
Studentnummer: s4576497
Aantal woorden: 18.403
Begeleider: Prof. dr. Hans Schilderman
Maart 2019

Verklaring van eigen werk

Hierbij verklaar en verzeker ik, Michelle Wilhelm, dat voorliggende eindwerkstuk getiteld 'Wie ben ik?, Onderzoek naar zingeving en identiteit bij jongeren , zelfstandig door mij is opgesteld, dat geen andere bronnen en hulpmiddelen dan die door mij zijn vermeld zijn gebruikt en dat de passages in het werk waarvan de woordelijke inhoud of betekenis uit andere werken – ook elektronische media – is genomen door bronvermelding als ontlening kenbaar gemaakt worden.

Velp, 14 maart 2019

Michelle Wilhelm

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstuk 1 Inleiding 4

1.1 Probleemstelling 4

1.2 Doelstelling 5

1.3 Vraagstelling 5

1.4 Begripsbepaling 6

1.5 Conceptueel ontwerp 7

1.6 Leeswijzer 8

Hoofdstuk 2 Identiteit 9

2.1 In welke fase van ontwikkeling bevinden jongeren op de middelbare school zich volgens Erikson? 9

2.2 Wat zijn kenmerken van identiteitsstatussen in de adolescentiefase volgens Marcia? 14

Hoofdstuk 3 Problematieken onder jongeren 17

3.1 Met welke problematiek worstelen jongeren? 17

3.2 Welke thema's worden gemist? 19

Hoofdstuk 4 Levensvragen, zingeving en ultimate concern 22

4.1 Wat zijn levensvragen en zingeving? 22

4.2 Ultimate concern bij Zock 23

Hoofdstuk 5 Geestelijke zorg in het onderwijs 27

5.1 Welke zorg/hulpverleners zijn er op dit moment aanwezig op (Nederlandse) scholen? 27

5.2 Welke zorg is er op dit terrein aanwezig op scholen in het buitenland? 29

Technisch ontwerp 34

Resultaten 36

Conclusie en discussie 50

Samenvatting 53

Literatuurlijst 54

Bijlagen 56

Bijlage 1 Topiclists 56

Bijlage 2 Ingevulde enquêtes 61

Bijlage 3 Getranscribeerde interviews 67

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

Dit hoofdstuk start met de probleemstelling. Vervolgens komen de doelstelling, vraagstelling en begripsbepaling aan de orde. Daarna volgt het conceptueel ontwerp. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer.

1.1 Probleemstelling

De puberteit is een belangrijke fase in het leven waarin grote ontwikkelingen doorgemaakt worden (Heuves 2006, 1-5). De lichamelijke ontwikkeling, ook wel de puberale rijping genoemd, is de belangrijkste en meest zichtbare verandering en vindt plaats tussen een leeftijd van elf en vijftien jaar. De puberteit is een onderdeel van de grotere ontwikkelingsboog van de overgang van de kindertijd naar de volwassenheid, dit wordt de adolescentie genoemd. De kenmerken van huidige adolescenten zijn; veel vrije tijd en geld. Dit komt door de toegenomen welvaart en de langere scholing. Adolescenten hebben onder andere een eigen cultuur, eigen muziek, eigen televisieprogramma's en eigen winkels.
De meeste auteurs schrijven als kenmerk van de puberteit over de losmaking van de ouders. Het wordt gezien als een proces waarin de afhankelijkheid van de ouders overgaat naar een zelfstandig leven. Veel pubers hebben een gesloten houding. Ze vertellen vaak niet wat er speelt, vooral niet tegen ouders. Pubers van elf tot vijftien jaar krijgen in de literatuur en media niet zoveel aandacht en worden vaak over het hoofd gezien. Daarnaast hebben zij te maken met puberteit gerelateerde gedragingen zoals stemmingswisselingen, spanningen in het gezin en soms onhoudbare situaties op school. Pubers zijn hierdoor vaak een bron van irritatie voor volwassenen. Dit tezamen zorgt ervoor dat het voor ouders, hulpverleners en docenten lastig is om de pubers te begrijpen. De puberteit zorgt voor verwarring bij zowel puber als volwassenen.

De problemen, ontwikkelingen en taken die bij de leeftijd horen, levenslooptaken, horen niet bij het zorgaanbod van de huidige maatschappij. In de huidige maatschappij is het zorgaanbod erg groot. Maar dit aanbod is te gericht op problemen. Het risico bestaat dat we alles gaan pathologiseren. Er zijn levenslooptaken die voor 'normale' problemen zorgen maar ook voor levensvragen en levensthema's. Op dit gebied is weinig zorg en aandacht. Je gaat niet naar de huisarts omdat je in de knoop zit met je puberteit en levensloopproblemen. In andere landen zoals onder andere Duitsland, is wel zorg aanwezig op scholen voor dit gebied namelijk; pastoraal werk.

Deze onderwerpen, levenslooptaken, levensvragen en levensthema's, zijn precies het vakgebied van de geestelijk verzorger. De geestelijke verzorging is in Nederland echter nog niet zo bekend en vanzelfsprekend. De vraag is wat zij kunnen betekenen voor pubers die bezig zijn met hun levensbeschouwing en levensloop (problemen).

Er is meer kennis nodig om dit onderwerp inzichtelijker te maken en eventuele problemen te onderkennen.
In deze scriptie wordt in eerste instantie gebruik gemaakt van de theorie van Erikson, Marcia en Kohnstamm.
Erikson kijkt naar het begrip identiteit door middel van het epigenetisch principe (Erikson 1971, 94-100). Dit principe bestaat uit acht fasen die je doorloopt in je leven.
Marcia heeft de theorie van Erikson verder uitgewerkt aan de hand van twee commitments (Marcia 1980, 159-162). Een commitment kan vertaald worden als 'ergens voor staan'. Deze twee commitments leiden tot vier identiteitsstatussen. Hoe gaan deze identiteitstatussen om met de identiteitskwestie van adolescenten?

Kohnstamm heeft als psycholoog de ontwikkeling van pubers onderzocht en beschreven. Zij beschrijft waar pubers mee te maken kunnen krijgen. Tijdens de adolescentiefase is er sprake van biologische, sociale en cognitieve veranderingen (Kohnstamm 2009, 67). Je groeit van kind naar volwassene. Een belangrijke vraag die hierbij ontstaat is; wie ben ik? Verantwoordelijk, onafhankelijkheid en vrijheid komen steeds meer terug naar mate pubers ouder worden (Kohnstamm 2009, 41). Er wordt een steeds grote zelfstandigheid van ze verwacht. Welke problematieken en vraagstukken kunnen ontstaan?
Aan de hand van deze theorieën weten we waar jongeren zich mee bezig houden in hun ontwikkeling, namelijk identiteit.
Waarover ook gesproken wordt, is zingeving. Zingeving heeft te maken met het vakgebied van de geestelijke verzorging. Derkx gaat ervan uit dat iedereen een levensbeschouwing heeft (Derkx 2011, 115). Met levensbeschouwing bedoelt Derkx een min of meer geëxpliciteerd en gesystematiseerd zingevingskader, oftewel een kader dat mensen helpt om zin te ervaren in hun leven en in de wereld en omstandigheden die ze tegenkomen. Wat is nodig voor zingeving?

Wat we dan nog missen, is de theorie van Zock. Zij schrijft over ultimate concern. Zock heeft gekeken naar het existentieel-religieuze karakter van Erikson. Ultimate concern kan gezien worden als het bezig zijn met existentiële vragen of dilemma's (Zock 2004, 115). Een vraag die hierbij ontstaat is met welke ultimate concerns adolescenten bezig kunnen zijn?

Deze scriptie gaat over wat jongeren bezig houdt en hoe ze daar mee omgaan. Wat men bezig houdt is een vraag die bij geestelijke verzorging past. Wat zou een geestelijk verzorger kunnen betekenen voor jongeren?

Kortom; volgens de literatuur is er vooral pas aandacht voor levensthema's bij jongeren als er sprake is van ernstige problemen. Hierdoor lijken er vooral 'zware' problemen te zijn en gaan we algemenere ontwikkelingszaken voorbij. Gevolg hiervan is dat er bijna geen tijd en aandacht uitgaat naar preventie van die lichtere problematiek en de verantwoordelijkheden van scholen/onderwijs en zorgverleners aantast.

1.2 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om erachter te komen met welke levenslooptaken en problemen jongeren op de middelbare school bezig zijn en hoe zij dat ervaren. Hierbij gaat het om jongeren die in de adolescentiefase zitten waarbij wel of geen sprake is van een (identiteit) crisis. Hierdoor is er meer informatie beschikbaar over waar jongeren mee te maken krijgen in hun ontwikkeling. Dit zou kunnen zorgen voor meer specifieke hulpverlening zoals voor dit gebied geestelijke verzorging. Ook zou dit kunnen leiden tot meer aandacht voor geestelijk verzorgers op (middelbare) scholen.

1.3 Vraagstelling

Met welke levensvragen en -thema's worden jongeren op middelbare scholen geconfronteerd, en wat is de beleefde ernst daarvan?

1.4 Begripsbepaling

De volgende begrippen staan centraal in dit onderzoek.

Identiteit

Erikson gebruikt in zijn boeken meerdere betekenissen voor de term identiteit (Erikson 1971, 223). Het ene moment verwijst de term identiteit naar het bewuste gevoel van individueel uniek-zijn. En het andere moment naar een onbewust streven naar een zekere continuïteit in de ervaring. En weer een ander moment heeft de term betrekking op een vorm van solidariteit met bepaalde groepsidealen. Het verschilt of identiteit gebruikt wordt in het dagelijks taalgebruik of dat de term samenhangt met begrippen uit bijvoorbeeld de psychoanalyse.
De term komt overeen met wat door veel Engelstalige auteurs 'the self' wordt genoemd.
In deze scriptie gebruiken we de visie op identiteit als hoe het beschreven wordt tijdens de puberteit (Erikson 1971, 136-139). In deze fase is Eriksons visie op identiteit; ideeën en mensen om in te geloven, eigen voorkeuren kiezen, verbeelding over wat je kunt worden en verlangen om iets te laten werken. Daar tegenover staat twijfel aan de diversiteit, identiteit en rolverwarring.
Marcia verwijst naar identiteit als een existentiële positie, naar een innerlijke organisatie van behoeften, capaciteiten en zelfpercepties, maar ook naar een sociaal-politieke houding (Marcia 1980, 159-162).

Identiteitstatussen

Omdat bij de theorie van Erikson moeilijk meetbaar is in welke fase je je bevindt heeft Marcia door middel van twee commitments, vier identiteitsstatussen ontwikkeld. Je kunt je namelijk volgens Marcia in verschillende statussen bevinden. De vier statussen zijn; identity achievement, foreclosure identity, diffusion identity en moratorium.

In volgende hoofdstuk van dit onderzoek wordt dieper in gegaan op de theorie van Erikson en Marcia over identiteit.

Geestelijke verzorging/pastoraat

Er zijn ontelbare mogelijkheden om geestelijke verzorging en pastoraat uit te leggen. Er is gekozen voor de drie onderstaande beschrijvingen. Een beschrijving die gebruikt wordt door de beroepsstandaard van de geestelijke verzorging, een aanvulling op dit begrip van een wetenschapper die terugkomt in dit onderzoek en een beschrijving van pastoraat van veelgebruikte literatuur van de opleiding geestelijke verzorging.

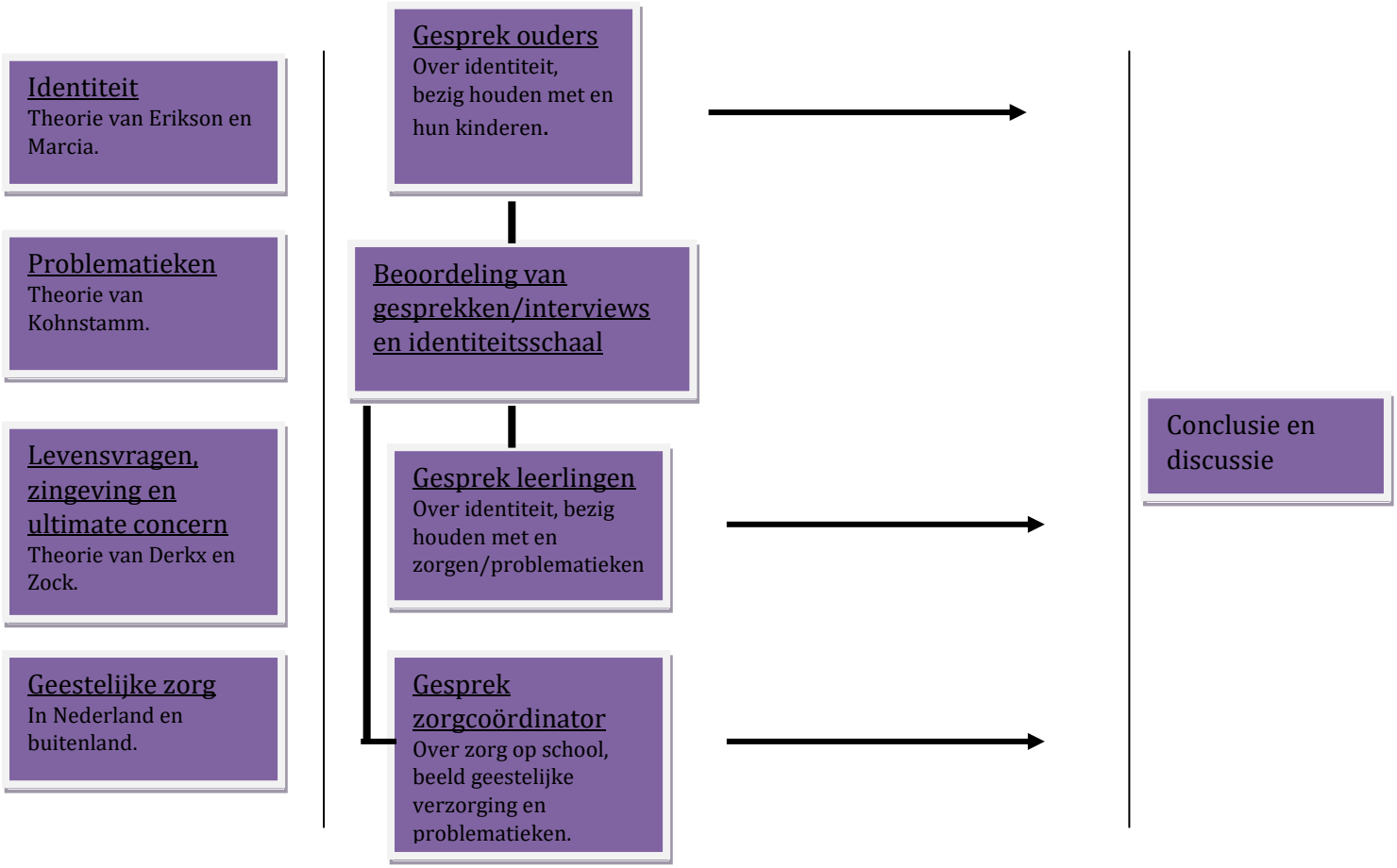
'*Geestelijk verzorgers komen in beeld als de vanzelfsprekende orde van het alledaagse leven wordt doorbroken; in situaties van leven en dood, bij afscheid en verlies, bij ervaringen van grote verbondenheid of juist van verlatenheid, en bij ethische vragen. Zij zijn deskundig in het omgaan met levensvragen, zingeving, spiritualiteit en ethische afwegingen. Geestelijke verzorging is professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing.*'
(Beroepsstandaard Geestelijk Verzorger 2015, 7)

Volgens Zock is het accent in de geestelijke verzorging meer te komen te liggen op begeleiding bij zingevings- en existentiële vragen in plaats van begeleiding vanuit een bepaalde religieuze of levensbeschouwelijke traditie (Zock 2007, 9-10). Geestelijk verzorgers zijn eerder

'zingevingsdeskundigen' dan religieuze functionarissen. Tegenwoordig zoeken mensen meer op een individuele manier naar zin en oriëntatie in het leven, buiten de traditionele religieuze en levensbeschouwelijke instituties om.

Pastoraat kun je op drie manieren beschrijven volgens Ganzevoort en Visser (2007, 21-26). Allereerst pastoraat als kerkelijke activiteit. Hierbij draait het om kerkelijke presentie en activiteit zoals; preken, catechese verzorgen, diaconaal ondersteunen, beleidsmatig structureren, voorgaan in de liturgie, evangeliseren en opbouwen van de geloofsgemeenschap. Het verhaal van God staat centraal.
De tweede manier om pastoraat te omschrijven is het pastoraat als hulpverlening. Het pastoraat heeft overeenkomsten met andere vormen van hulpverlening zoals psychologie en maatschappelijk werk. Hierbij staat het concrete leven en levensverhaal van de mensen centraal.
Ten slotte kun je pastoraat ook omschrijven als medemenselijkheid. Dit betekent de ontmoetingen van vriendschap en verbondenheid. Gesprekken kunnen in de persoonlijke sfeer komen, men deelt samen een leefwereld en de pastorale zorg is meestal niet zakelijk georganiseerd.
Deze drie beschrijvingen samen komen tot de kern van het pastoraat; zorg voor het verhaal van mensen (wat men bezighoudt) in relatie tot het verhaal van God (hoe mensen met God omgaan en omgekeerd).

1.5 Conceptueel ontwerp

1.6 Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk van dit onderzoek wordt de theorie van Erikson en Marcia besproken. Hierbij wordt het epigenetisch principe, identiteit en de identiteitsstatussen verder uitgewerkt.
In het derde hoofdstuk komen de problematieken waar jongeren mee te maken kunnen hebben aan bod. Hierbij komen ook thema's naar voren die gemist kunnen worden door eerdere theorieën.
In het volgende hoofdstuk draait het om de theorie van Zock en haar begrip ultimate concern. Ook wordt hier in gegaan op zingeving en levensvragen.
In het vijfde hoofdstuk wordt de (geestelijke) zorg op middelbare scholen in Nederland en in het buitenland besproken.
Het zesde hoofdstuk staat in het teken van het technisch ontwerp met hierin de onderzoeksstrategie, de deelnemers en de onderzoeksmaterialen.
Daarna worden de resultaten van de interviews besproken. Ten slotte volgen de conclusie, discussie en de samenvatting van dit onderzoek.

In dit onderzoek wordt er door wetenschappers zowel gesproken over jongeren als over pubers en adolescenten. Wat hiervoor precies de leeftijden zijn, verschilt literatuur. In dit onderzoek worden de benamingen van de wetenschappers gebruikt.
Met jongeren en pubers worden leerlingen op de middelbare school bedoeld. De puberleeftijd (het meest zichtbaar) van ongeveer 11 t/m 15 jaar. Adolescenten worden gezien als personen tussen de 12 t/m 20 jaar.

HOOFDSTUK 2 IDENTITEIT

In dit hoofdstuk komt eerst de theorie van Erik Erikson aan bod. Vervolgens wordt de theorie van James Marcia besproken.

2.1 In welke fase van ontwikkeling bevinden jongeren op de middelbare school zich volgens Erikson?

Het begrip identiteit is onlosmakelijk verbonden met de theorie van Erik Erikson (Kohnstamm 2009, 108-109). Identiteit zorgt ervoor dat het ik-gevoel eenheid aanbrengt in alle belevingen. Het leidt tot een identiteitsgevoel, iets waar jongeren naar toe werken.
De levenscyclus is een van de meest essentiële coördinaten van de identiteit (Erikson 1971, 94-100). Erikson laat door middel van een schema de menselijke groei vanuit het gezichtspunt van de innerlijke en uiterlijke conflicten die de persoonlijkheid doormaakt zien. Na elke crisis kom je te voorschijn met een groter gevoel van innerlijke eenheid, met een beter oordeelsvermogen en met een groter vermogen om 'het goed te doen' volgens je eigen normen. Aan het begrip 'groei' wordt het epigenetisch principe gekoppeld, dit is afgeleid van de groei van organismen in de baarmoeder. Dit principe gaat over in het idee dat alles wat groeit een basisschema heeft en dat alle delen van het basisschema uitgroeien tot een goed functionerend geheel. Dit begint allemaal al bij de ontwikkeling van de foetus.
Het schema dat Erikson heeft ontwikkeld bestaat uit acht fasen (zie schema op de volgende bladzijde). In het schema is te zien dat er bij elke fase twee tegengestelde ontwikkelingstaken zijn. Daar word je als het ware tussen heen en weer geslingerd. Voor de beste ontwikkeling is een goede balans nodig tussen de twee tegenpolen. Elke fase staat systematisch in verband tot alle andere fasen. Alle fases zijn afhankelijk van de goede ontwikkeling in de juiste volgorde van ieder element. Elke fase wordt een crisis omdat steeds weer de beginnende groei en bewustwording samengaan met de verandering in instinctieve energie en omdat dat voor een kwetsbaarheid kan zorgen. Crisis wordt gebruikt als een keerpunt, een cruciale periode van een grote kwetsbaarheid en een verhoogd potentieel. Het wordt ook wel gezien als de bron van kracht en aanpassingsmogelijkheden.

Verkorte versie van het schema van Erikson

TABEL 1: SCHEMA ERIKSON

Fasen	**Psychosociale crisis**	**Belangrijke relaties**	**Kwaliteiten / krachten/ deugden**	**Institutie**
1.Vroege kindertijd	Vertrouwen vs. wantrouwen	Moederlijke personen	Hoop	Kosmische orde
2.Kindertijd	Autonomie vs. schaamte	Ouders	Wil	Recht en orde
3.Speelleeftijd	Initiatief vs. schuldig	Basis familie	Doelgericht-heid	Ideale prototypes
4.Schoolleeftijd	Bekwaamheid vs. minderwaardigheid	Buurt, school	Competentie	Techno-logische orde
5.Jeugdjaren	Identiteit vs. identiteitsverwarring	Peergroepen, modellen van leiderschap	Trouw	Ideologisch wereldbeeld
6.Jongvolwassen-heid	Intimiteit vs. isolement	Vriendschap, seks, concurrentie, coöperatie	Liefde	Patronen van samen-werking en concurrentie
7.Middelbare leeftijd	Generativiteit vs. stagnatie	Arbeid en huishouden	Zorg	Stromingen van onderwijs en traditie
8.Ouderdom	Integriteit vs. wanhoop	Mensheid	Wijsheid	Wijsheid

Bron: Erikson 1982, 32-33 en Erikson 1971, 98-99.

Hieronder wordt het schema per fase kort toegelicht.

1. De fase van vertrouwen tegenover wantrouwen in het eerste levensjaar (Erikson 1971, 100-101). Het gaat om vertrouwen van anderen en het gevoel van de eigen betrouwbaarheid. Daar tegenover staat wantrouwen. Wantrouwen is een ernstige vervreemding en jezelf terugtrekken wanneer je met jezelf en met anderen in de knoop zit. Dit kan op latere leeftijd zichtbaar zijn.
2. Autonomie tegenover schaamte en twijfel in de vroege kinderjaren (Erikson 1971, 113-114). Met autonomie wordt bedoeld dat je op eigen benen staat en de wereld onderzoekt. Daar tegenover staat schaamte en twijfel die kunnen ontstaan bij verlies van beheersing van zichzelf en een gevoel dat ontstaat bij de ouders die bedwang uitoefenen. Een goede ontwikkeling van vertrouwen leidt tot een groei van autonomie.
3. Initiatief tegenover schuld in de tijd van de kinderjaren. Initiatief als basis van een realistisch beeld van ambitie en doelgerichtheid. Daartegenover kunnen kinderen schuld voelen, misdaden hebben begaan of het idee hebben dat iets niet mag/kan (Erikson 1971, 120-124).

4. Bekwaamheid tegenover minderwaardigheid tijdens de schooljaren. Het idee dat je zelf iets in elkaar kunt zetten en dat je dit goed doet. Het gevaar is het gevoel van vervreemding van jezelf en je plichten (Erikson 1971, 130).
5. Identiteit tegenover identiteitsverwarring tijdens de puberteit. Met identiteit wordt bedoeld; ideeën en mensen om in te geloven, eigen voorkeuren kiezen, verbeelding over wat je kunt worden en verlangen om iets te laten werken. Daar tegenover staat twijfel aan de diversiteit, identiteit en rolverwarring (Erikson 1971, 136-139).

In de adolescentiefase slingert het ego tussen het identiteitsgevoel en de identiteitsverwarring (Kohnstamm 2009, 67). Het 'ik' is gelinkt aan het ego. Het 'ik' is een psychische 'instantie', de kern van menselijk zelfbewustzijn en het ego wordt beschouwd als de kern van existentiële ontwikkeling (Zock 2004, 72-73). Erikson heeft de term 'ego' overgenomen van Freud, hij noemde het 'Ich'. Freud zag het als een bemiddelaar tussen het superego en de identiteit. Erikson ziet het meer als een drijfkracht in de ontwikkeling en persoonlijkheid. Het ego zorgt ervoor dat er een identiteitsgevoel is. Een zwak ego kan zorgen voor een identiteitscrisis.
Door de grote lichamelijke, cognitieve en sociale veranderingen raakt het ik-gevoel in de war (Kohnstamm 2009, 67). Dit wordt ook wel de identiteitscrisis genoemd. De adolescent kan het zicht op zichzelf kwijtkraken. Het is volgens Erikson belangrijk dat de jongere kan experimenteren en rondkijken zonder maatschappelijke verantwoordelijkheden en zonder voor het eigen levensonderhoud te zorgen. Oftewel, het uitstellen van de plichten van de volwassenheid. Dit wordt ook wel het psychosociaal moratorium genoemd. In deze fase is er tijd beschikbaar om van alles te ontdekken over de eigen plaats in relatie tot ouders en vrienden, verliefd te worden, idolen te bewonderen en zich op verschillende mogelijkheden van scholing en beroep te oriënteren. Oftewel, zich in allemaal verschillende situaties en relaties te begeven.

Na de adolescentiefase komen de volgende fasen aan bod.

6. Intimiteit tegenover isolement. Intimiteit als het samensmelten van verschillende identiteiten. Tegenover staat iets/iemand op afstand houden, krachten en mensen van je af houden, isoleren en misschien zelfs te vernietigen die in essentie gevaarlijk voor de persoon zelf zou kunnen zijn (Erikson 1971, 143-144).
7. Generativiteit tegenover stagnatie. De zorg voor het vormen en leiden van de generatie die hierna komt (Erikson 1971, 146-147). Wanneer er een sprake is van verrijking ontstaat een regressie naar een fanatieke behoefte aan pseudo-intimiteit. Dit gaat samen met stagnatie, verveling en intermenselijke verarming.
8. Integriteit tegenover wanhoop. De verantwoordelijkheid, de zorg voor mensen en dingen, aanpassen aan overwinningen en teleurstellingen (Erikson 1971, 148). Alles van de vorige fasen die voor de rijping zorgen. Hier tegenover staat het ontbreken of verlies van de integratie van het ego. En het niet accepteren van het lot.

Voor dit onderzoek is de fase jeugdjaren/adolescentie het meest van belang. Kenmerkend voor de jeugdjaren is de identiteit vs. identiteitsverwarring.
Omdat de confrontatie tussen individu en samenleving cruciaal is in het stadium van identiteitsvorming, komt hier de psychosociale ontwikkeling aan de orde (Zock 2004, 44-45). Identiteitsvorming betekent niet alleen een subjectief identiteitsgevoel verwerven, maar ook een identiteit in de ogen van de samenleving: de adolescent moet worden herkend en geaccepteerd als de persoon die hij is en wil worden. Om deze cruciale interactie tussen individu en samenleving te begrijpen, gebruikt Erikson de term ideologie. Hij gebruikt het woord in een brede en neutrale zin, het hele complex van waarden en ideeën aanduidend (systematisch uitgemaakt van niet) met de hulp waarvan een bepaalde groep of samenleving een samenhangende betekenis geeft aan het leven en aan de werkelijkheid. Een ideologie legt de link

tussen het individu en de collectieve identiteit van de groep waarin hij leeft. Omdat dit zo centraal staat voor adolescenten - Erikson spreekt in dit opzicht over hun 'ideologische geest' – komt het vaak voor dat adolescenten in staat zijn om de ideologie van hun cultuur te transformeren wanneer het niet in staat blijkt te zijn om een echt identiteitsgevoel te bieden.

De puberteit en bijbehorende (identiteits-) problemen

Er zijn twee groepen oorzaken die kunnen leiden in de adolescentiefase tot tijdelijke problemen, de hormonale en psychosociale oorzaken (Kohnstamm 2009, 157-171). Er gebeuren veel ontwikkelingen qua hormonen die kunnen leiden tot hevige emoties en schommelingen in de stemming. Temperament van jongeren en relatie met/tussen ouders zijn ook van invloed. Ook door kenmerkende veranderingen (uiterlijk bijv.) kan stress en daardoor veranderlijk gedrag ontstaan. Er zijn normatieve en niet-normatieve veranderingen. Normatieve veranderingen maakt iedereen mee; uiterlijk en seksualiteit bijvoorbeeld. Niet-normatieve veranderingen worden gevormd door specifieke levensomstandigheden; verlies van ouders kan hieronder vallen. Meisjes hebben eerder emotionele problemen terwijl jongens eerder storend gedrag kunnen vertonen. Over het algemeen hebben meisjes meer last tijdens de adolescentiefase door de emotionele kwetsbaarheid, eigenwaarde, nadruk op uiterlijk en hormonaal verstoorde stemmingen.

Door laatste jaren op school, genitale rijping, fysiologische revolutie en de onzekerheid over de volwassen rollen lijken jongeren op te gaan in excentrieke pogingen om een subcultuur te vormen met een identiteitsformatie die een beginnend karakter lijkt te krijgen (Erikson 1971, 135-140). Ze zijn vaak erg met uiterlijk bezig en hoe ze zich moeten verbinden met huidige ideale prototypes. Er is sprake van zoeken naar een nieuw gevoel van continuïteit en van dezelfde persoon blijven. Er is een periode van uitstel, een moratorium, nodig waarin de identiteitselementen die hierboven werden beschreven, met elkaar kunnen integreren, en met het verschil dat er nu sprake is van de 'maatschappij'.
Belangrijk is het vertrouwen in zichzelf en anderen. De jongere zoekt naar mensen en ideeën om in te geven. Daarbij kan wel een luidruchtig en cynisch wantrouwen aanwezig zijn. Daarnaast zoekt de jongere naar wat hij/zij zelf wil, beschikbare wegen en is hij/zij bang om gedwongen te worden waarbij sprake kan zijn van spot of twijfel aan zichzelf. De jongere is bereid en geneigd om veel vertrouwen te hebben in vrienden, leiders, ouderen die de fantasie aanwakkeren. Maar er wordt verzet tegen inperkingen van de visie op zichzelf en eigen schuldgevoelens. Ten slotte is de winst van de schoolfase dat de beroepskeuze van de jongere een belang krijgt dat dat boven de kwestie van inkomen en status uitstijgt.
Jongeren die zich bevinden in een stroom van een technologische, economische of ideologische tendens hebben de meest positief-opwindende tijd. De puberteit is het minst stormachtig bij de jongeren die begaafd en goed opgeleid zijn voor het nastreven van technologische expansie en zich daardoor identificeren met nieuwe rollen van competentie en vindingrijkheid zijn en daardoor meer impliciete ideologische visies aanvaarden. Bij de jongeren waar hier geen sprake van is, krijgen juist een meer expliciet ideologische geest. Zij zoeken naar een inspirerende eenheid van tradities, toekomstige technieken, ideeën en idealen. De jongere die graag gewaardeerd wordt door leeftijdgenoten en leraren voelt zich juist tot het ideologisch potentieel van een samenleving aangetrokken. Aan de andere kant zal de jongere die het gevoel heeft dat de omgeving te radicaal hem probeert te beroven waarmee hij zich ontwikkelt en integreert, zich juist verzetten. Het is namelijk onmogelijk volgens Erikson om je een levend wezen te voelen wanneer je geen identiteitsbesef hebt.
In deze fase kan identiteitsverwarring ontstaan. Jongeren kunnen zich verontrusten door hun onvermogen om een professionele identiteit aan te nemen. Dit kan zich uiten in allerlei verschillende vormen. Jongeren helpen elkaar hierover heen te komen door groepsvormen, door stereotypen van zichzelf, hun idealen en van hun vijanden te vormen. Daarnaast zullen ze

elkaars vermogen willen testen.
Er ontstaat in de jeugd ego-kracht (Erikson 1971, 259). Deze ego-kracht komt voort uit de wederzijdse bevestiging van het individu en de gemeenschap. De gemeenschap erkent de jongere als een drager van nieuwe energie en de jongere voelt zich erkend in de samenleving. In deze levensfase is er sterk de behoefte aan beweging (Erikson 1971, 261-263). Dit wordt meestal 'op weg zijn' genoemd, achter iets aan jakkeren, rondrennen, werk dat veel kracht vraagt, veel eisende sporten, etc. Het kan zich ook uiten in het meedoen aan rellen, parades, campagnes van grote ideologische krachten en bewegingen van de huidige tijd. Zolang jongeren in deze fase maar werken op de behoefte zich 'bewogen' te voelen en zich belangrijk te voelen omdat ze bezig zijn met hun toekomst. De maatschappij speelt hierop in door veel aan te bieden qua sport, parades, demonstraties en meer.
Volgens Erikson is er een gebrek aan evenwicht in de ervaring van jongeren. Dit biedt een verklaring voor nieuwe vormen van puberale uitbarstingen en wijst het op een noodzaak van een nieuwe beheersing.

Wanneer veel identiteiten mogelijk zijn, is het identiteitsbesef noodzakelijker en misschien zelfs problematischer (Erikson 1971, 264-266). Het grootste gevaar in deze fase is identiteitsverwarring, wat zich kan uiten in een erg lange moratorium of steeds impulsieve pogingen om een einde aan het moratorium te maken. Het is belangrijk dat jongeren er zeker van zijn dat het actieve en selectieve ego verantwoordelijkheid heeft en tot verantwoordelijkheid in staat gesteld wordt door een sociale structuur die iedereen nodig heeft. Jongeren kunnen na hun vijftiende jaar met hun denkvermogen en verbeeldingskracht uitstijgen boven andere mensen en hier helemaal op in gaan. Ze voelen liefde en haat en kunnen kiezen voor confrontatie met de medemens. Je kunt het zien alsof ze herboren willen worden met mensen die zij zelf kiezen als nieuwe voorouders en tijdgenoten. Dit wordt vaak gezien als verzet en terugtrekking uit de ouderlijke omgeving, maar je kunt het ook zien als uiting van een nieuw perspectief en historisch perspectief. Met historisch perspectief wordt een besef bedoeld van de onherroepelijkheid van belangrijke gebeurtenissen en een snelle behoefte om snel, bijna dringend te begrijpen wat voor soort gebeurtenissen in de werkelijkheid en denken bepalend zijn voor andere gebeurtenissen en waarom. Jongeren zijn afhankelijk van wat in hun jeugd gebeurd is en daar worden gedachten op gebaseerd. Psychisch-sociaal gezien zou een eigen identiteit daardoor onmogelijk zijn. Daarom verwerpen jongeren hun ouders en het gezag vaak en zoeken ze naar mensen en stromingen waar ze het mee eens zijn en die daarmee vooruitlopen op de toekomst. Het is prettig als er een kader is vastgesteld zodat ze informatie en daarbij details hebben en weten wie wat zegt. Zo worden jongeren in hun ideologie bevestigd, geïnspireerd of uitgedaagd en kunnen ze naar leven naar hun/dat idee.

In de volgende paragraaf wordt de theorie van Erikson verder uitgebreid door de theorie van Marcia.

2.2 Wat zijn kenmerken van identiteitsstatussen in de adolescentiefase volgens Marcia?

James Marcia heeft de ideeën over identiteit van Erikson verder uitgewerkt (Kroger, Martinussen, Marcia 2009, 683-684). Marcia ontwierp een identiteitsstatusmodel om het concept identiteitsvorming van Erikson te beoordelen.

Identiteit verwijst naar een existentiële positie, naar een innerlijke organisatie van behoeften, capaciteiten en zelfpercepties, maar ook naar een sociaal-politieke houding (Marcia 1980, 159-162).
Marcia noemt identiteit ook wel een self-structuur, een interne, zelf geconstrueerde, dynamische organisatie van driften, vaardigheden, overtuigingen en individuele geschiedenis.
Hoe beter deze structuur ontwikkeld is, hoe meer individuen bewust lijken van hun eigen uniciteit, de gelijkheid met anderen, sterke en zwakke punten en het maken van hun weg in de wereld. Hoe minder goed de structuur ontwikkeld is, hoe verwarder individuen zijn in hun onderscheidend vermogen van anderen en hoe meer ze moeten vertrouwen op externe bronnen als ze zichzelf willen evalueren en reflecteren. De identiteitsstructuur is dynamisch, niet statisch. Sommige perioden in het leven zijn meer cruciaal dan andere als het gaat om verandering in structurele vorm. De adolescentie lijkt zo'n periode te zijn. Het is een overgangsperiode van cognitieve taken zoals van concrete naar formele activiteiten, benaderingen van morele kwesties, benaderingen van psychosociale zorgen en verwachtingen/richtlijnen van de eigen unieke structuur van iemands geschiedenis, vaardigheden, tekortkomingen en doelen.

Marcia heeft door onderzoek ontdekt dat er twee soorten 'commitments' (vrij vertaald als bindingen) bestaan. Het zou vertaald kunnen worden met 'ergens voor staan' zoals school, politiek en relaties. Het ene type commitment is tot stand gekomen na een periode van exploratie, crisissen en verkenningsperioden. Het ander type commitment houdt in dat er geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar alternatieven (dus geen exploratie). Op basis van deze twee commitments onderscheidt Marcia vier identiteitsstatussen die te maken hebben met twee grote levensgebieden namelijk; ideologie (waarden en overtuigingen over beroep, politiek en religie) en interpersoonlijke relaties (vriendschappelijke relaties, intieme relaties en seksualiteit). De identiteitsstatussen van Marcia zijn ontwikkeld als een methodologisch hulpmiddel waarmee Erikson's theoretische ideeën over identiteit zouden kunnen worden onderworpen aan empirisch onderzoek (Marcia 1980, 159-162). Ze lijken nu onderdeel te zijn geworden van de identiteitstheorie. De identiteitsstatussen zijn vier manieren om om te gaan met de identiteitskwestie van adolescenten.
De vier statussen zijn; identity achievement, foreclosure identity, identity diffusion en moratorium.

Bij adolescenten die zich in de identity achievement status bevinden, gaat het om de identiteit van personen die een beslissingsperiode hebben doorgemaakt en die zelf gekozen beroeps- en ideologische doelen nastreven.
Bij de foreclosure identity status gaat het om een identiteit waarbij personen zich ook inzetten voor beroeps- en ideologische posities, maar deze zijn eerder door ouders dan door hunzelf gekozen. Ze tonen weinig of geen bewijs van een crisis. Ze hebben geen verkennende periode (doorgemaakt).
Bij identity diffusion gaat het om een identiteit van jonge mensen die geen vaste beroepsmatige of ideologische richting hebben, ongeacht of ze al dan niet een beslissingsperiode hebben meegemaakt. Ook kan gezegd worden dat ze niet onderzoeken. Er is sprake van een zwak of geen identiteit. Adolescenten in de moratorium status zijn individuen die momenteel worstelen

met beroepsmatige en / of ideologische kwesties; ze zitten in een identiteitscrisis. Het moratorium kan gezien worden als een overgangsfase. Meestal leidt dit tot het bereiken van de achievement status.

Hieronder staat een tabel die kort weergeeft wat de positie van de statussen is met betrekking tot verkenning van alternatieven en betrokkenheid. Te zien is of deze aanwezig, afwezig of een combinatie hiervan zijn bij de verschillende identiteitsstatussen.

TABEL 2: MARCIA

	Identity achievement	Moratorium	Foreclosure identity	Identity diffusion
Verkenning van alternatieven	Aanwezig	In proces	Afwezig	Aanwezig of afwezig
Betrokkenheid	Aanwezig	Aanwezig maar vaag	Aanwezig	Afwezig

Marcia 1993, 11

Soenens en Luyckx halen het onderzoek van Marcia (1980) en Bosma en Graafsma (1982) aan (Soenens, Luyckx 2003, 6-7). Zij gaven namelijk een overzicht van de belangrijkste en meest consistente resultaten van het vroegste onderzoek aan over de correlaten van de vier statussen.

Wanneer adolescenten zich in de achievement status bevinden, zijn de minste psychopathologische symptomen aanwezig. Ook wordt er in deze status weinig angst ervaren en is sprake van een hoge zelfwaardering. De morele ontwikkeling bevindt zich op postconventioneel niveau. Wanneer je in deze fase zit, gedraag je je autonoom en onafhankelijk. Er is een grote mate van cognitieve complexiteit. In deze status komt kwetsbaarheid voor middelengebruik en delinquentie weinig voor en ben je vlot in staat om intieme relaties te ontwikkelen.
Wanneer je identity achievement status vergelijkt met de moratoriumstatus lijkt het qua ontwikkelingsniveau op elkaar. Ook in de moratoriumstatus is er sprake van hoge niveaus van morele ontwikkeling en cognitieve complexiteit, er wordt persoonlijke verantwoordelijkheid voor beslissingen genomen en er zijn weinig problemen met het aangaan van relaties. Een verschil is dat in de moratorium status meer angst en onzekerheid voorkomt. Daarnaast is de kans op middelengebruik groter.
De foreclosure identity status kenmerkt zich door adolescenten die niet erg zelfstandig zijn maar weinig angst ervaren. Autoritaire en etnocentrische waarden en denkbeelden komen vaak voor. Het moreel denken ligt op het conventioneel niveau. Adolescenten in deze status passen zich sterk aan de groep waar ze bij horen en hun denkstijl is simpel. Middelengebruik en delinquentie komen minder vaak voor. De relaties die zich ontwikkelen zijn meestal formeel of stereotype relatie.
Adolescenten in de diffusion identity status kennen veel angst en er is sprake van een lage zelfwaardering. Het moreel denken vindt plaats op (pre-) conventioneel niveau en hun denkstijl is gedesorganiseerd, er is geen differentiatie en geen integratie te zien. Adolescenten zijn weinig autonoom en kunnen impulsief en ondoordacht reageren. Kenmerkend voor deze status is de kwetsbaarheid voor middelengebruik en moeilijkheden op het gebied van intieme relaties.

Samenvatting

Uit dit hoofdstuk kunnen we samenvatten dat jongeren bezig zijn met identiteit. Erikson heeft een epigenetisch principe ontworpen waarin te zien is in welke fase jongeren zich bevinden, namelijk; de fase van identiteit tegenover identiteitsverwarring. Belangrijke relaties in deze fase zijn de peergroepen en modellen van leiderschap. Een kwaliteit/kracht die naar voren komt is trouw. Trouw is ontzettend belangrijk voor jongeren in deze fase. Daarnaast ontstaat een ideologisch wereldbeeld. Door grote lichamelijke, cognitieve en sociale veranderingen, kan een identiteitscrisis ontstaan. Dit is een periode waarin ontdekt kan worden op allerlei manieren wat je precies wil.

Volgens Marcia bevinden jongeren zich in een overgangsperiode. Hij heeft vier identiteitsstatussen ondervonden die omgaan met de identiteitskwestie; identity achievement status, moratorium status, foreclosure identity en de identity diffusion status. Wanneer het gaat om de crisis waarin jongeren zich kunnen bevinden, spreekt Marcia net zoals Erikson over de moratorium status. Jongeren weten niet wat ze willen en waar ze voor staan. Dit kan zich uiten in experimenteel gedrag.

HOOFDSTUK 3 PROBLEMATIEKEN ONDER JONGEREN

In dit hoofdstuk worden eerst de problematieken van jongeren besproken. Vervolgens is gekeken naar welke kenmerken en eventuele problemen van jongeren gemist worden in dit onderzoek. Hiervoor is gebruik gemaakt van de theorie van Rita Kohnstamm.

3.1 Met welke problematiek worstelen jongeren?

In deze paragraaf wordt besproken met welke problematieken jongeren bezig zijn. Daarvoor zijn een aantal onderzoeken bekeken op het gebied van problematieken en jeugd en informatie is bekeken op de website van de ggz.

Jongeren bevinden zich in een emotionele, maatschappelijke en sociaal roerige levensfase (Jaarrapport 2017 landelijke jeugdmonitor). Ze worden zelfstandiger doordat ze steeds meer afstand doen van hun ouders omdat ze gaan studeren en/of werken. Dit kan invloed hebben op hun welzijn. Uit dit onderzoek komen een aantal belangrijke factoren naar voren waarmee deze jongvolwassenen bezig zijn.

-Tevredenheid. Jongeren zijn over het algemeen meer tevreden wanneer ze bij een partner wonen of bij beide ouders in plaats van alleen of een ouder. Ook zijn jongeren meer tevreden bij een hogere opleiding.
-Lichamelijke gezondheid. Jongens zijn over het algemeen meer tevreden dan meiden over hun lichaam. Jongeren die sporten en niet roken zijn meer tevreden.
-Psychische gezondheid. Alleenstaande jongeren hebben een minder positief beeld hierover. Jongeren die sporten, niet-roken en een ‘gezond’ gewicht hebben zijn meer tevreden over hun geestelijke gezondheid.
-Sociale leven. Wanneer jongeren ouder worden zijn ze over het algemeen minder tevreden over hun sociale leven. Ook de woonsituatie heeft hier invloed op. Adolescenten die thuis wonen zijn minder tevreden over hun sociale leven. Jongeren met een hogere opleiding zijn juist vaker tevreden met hun sociale leven. Dit kan komen door verenigingen.
-Vrije tijd. Dit hangt samen met het sociale leven. Hoe meer sociaal contact adolescenten hebben, hoe meer tevreden ze zijn over hun vrije tijd.
-Eenzaamheid. De mate van eenzaamheid hangt samen met het sociale leven. Onvrede met het sociale leven betekent een sterkere mate van eenzaamheid.
-Emoties. Meiden hebben over het algemeen meer negatieve emoties dan jongens.
-Vermoeidheid. Moeheid werd het meest gerapporteerd bij negatieve emoties. Hierbij horen ook gevoelens van stress en bezorgdheid.
-Zinvolheid van het leven. Meiden vinden hun leven over het algemeen net iets zinvoller dan jongens.

Dit zijn punten waarmee jongeren te maken hebben. Over het algemeen zijn de resultaten uit het onderzoek positief. Maar stel dat je niet valt onder de ‘gunstige’ omstandigheden met het wonen bij beide ouders en een hoge opleiding? Of stel dat je met deze omstandigheden niet tevreden bent. Dit kan voor verschillende problematieken zorgen.

Volgens de website van GGZNieuws Nederland zijn grote onderwerpen waar jongeren mee te maken hebben; mishandeling en pesten. Symptomen hiervan kunnen zijn automutilatie, eenzaamheid, slapeloosheid, stemmen horen en stress.
Daarnaast zijn suïcide, burn-out en posttraumatische stresstoornis, problematieken waarmee Nederlandse jongeren te maken krijgen.
Ziektebeelden die vaak voorkomen zijn; ADHD, anorexia, angst, autisme, bipolaire stoornis, borderline, burn-out, depressie, eetstoornis, gedragsstoornis, hoarding, NAH (niet aangeboren hersenletsel), persoonlijkheidsstoornissen, psychose en schizofrenie.
De website van de GGZ biedt hulp door middel van informatie, tips, doorverwijzing en adressen.

Hieronder staat een kleine samenvatting van een Nederlands Jeugdonderzoek met nog een aantal voorkomende problematieken die bij jongeren horen.
Een onderzoek van het Nederlands Jeugdonderzoek noemt bij jongeren tussen de 12-16 jaar een aantal 'normale' problemen die bij deze leeftijdsfase horen (Meij, Ince 2013, 8). Er wordt gebruik gemaakt van de tabel van van Yperen 1994. De problemen die bij deze fase horen zijn; incidenteel gebruik van alcohol en drugs, twijfels over identiteit of toekomst, problemen met uiterlijk, problemen met autoriteiten en incidenteel spijbelen.

World Health Care (WHO) heeft onderzoek gedaan naar de geestelijke gezondheid onder adolescenten binnen Europa (World Health Organization 2018). Hierin wordt aangegeven dat de kindertijd en adolescentie belangrijke fasen zijn voor de geestelijke gezondheid en welzijn omdat jongeren hier autonomie, zelfbeheersing, sociale interactie leren maar ook omdat deze fase de rest van hun leven kan beïnvloeden. De geestelijke gezondheid van kinderen en adolescenten moet daarom worden beschermd. Vroegtijdige signalering van dergelijke problemen en indien nodig vroegtijdig ingrijpen/behandelen is van cruciaal belang. Vaak worden de tekenen en symptomen gemist door gezondheids- sociale en educatieve diensten. Bij gebrek aan passende ondersteuning en interventie kunnen dergelijke problemen zich voordoen, verergeren of leiden tot een psychische aandoening.
Volgens het onderzoek is er in de Europese regio een hoge en toenemende mate van mentale en gedragsmatige gezondheidsproblemen bij adolescenten. Volgens de laatste enquête met als onderwerp Gezondheidsgedrag van Schoolgaande kinderen voelt 29% van de 15-jarige meisjes en 13% van de 15-jarige jongens in Europese landen zich 'gevoelloos' meer dan een keer per week. En meer dan één op de tien adolescenten van 15 jaar drinkt doordeweeks (9% van de meisjes en 16% van de jongens). De helft van alle psychische gezondheidsproblemen op volwassen leeftijd begint tijdens of vóór de adolescentie. Depressie en angststoornissen behoren tot de top vijf van de algemene ziekte. Zelfmoord is de belangrijkste doodsoorzaak bij adolescenten (10-19 jaar oud) in de lage- en middeninkomenslanden en de tweede belangrijkste oorzaak in landen met een hoog inkomen, en dan voornamelijk onder jongens. Jongeren die achtergesteld zijn - waaronder minderheden en migranten – worden meer getroffen. Vaak voorkomende psychische stoornissen zoals depressie en angst maken het grootste deel uit van de geestelijke gezondheidsproblemen. Gedragsstoornissen inclusief aandachtstekorten, hyperactiviteitsstoornissen en gedragsstoornissen komen meer voor bij 10-14-jarigen, terwijl alcohol- en drugsgebruiksaandoeningen vaker voorkomen in de oudere adolescentie. Het totaal in beide leeftijdsgroepen is samen 17 miljoen jonge mensen, wat overeenkomt met bijna 20% of één op de vijf van de bevolking in deze leeftijdsgroep.
Ondersteunend ouderschap, een veilig gezinsleven en een positieve leeromgeving op school zijn de factoren die de geestelijke gezondheid en het welzijn bevorderen en beschermen.
Vier strategieën zijn nodig.
Allereerst zijn sociale, financiële en juridische bescherming nodig. Ten tweede gezondheidsbevordering: scholen zorgen voor niet alleen voor cognitieve vaardigheden maar het is ook een platvorm voor het bevorderen van de gezondheid, inclusief gezonde levensstijl en

gezondheid geletterdheid. Ten derde is voorkoming van letsel en risicofactoren zoals alcohol en drugs nodig. Ten slotte is goede gezondheidszorg noodzakelijk zoals vroege identificatie.

De volgende paragraaf gaat over welke thema's worden gemist als het gaat om problematieken.

3.2 Welke thema's worden gemist?

Een aantal theorieën en onderzoeken over waar jongeren mee bezig zijn, zijn besproken. Zo is de theorie van Erikson aan bod gekomen met de fase identiteit tegenover identiteitsverwarring, vervolgens Marcia met zijn identiteitsstatussen. En in de paragraaf zijn onderzoeken besproken waarmee jongeren bezig zijn qua problematieken. Zijn er nu nog thema's die gemist worden? In deze paragraaf is gekeken naar de theorie van Rita Kohnstamm (Kleine ontwikkelingspsychologie, de puberjaren). De theorie van Kohnstamm is gekozen voor deze paragraaf omdat zij als psycholoog de thematiek van jongeren beschrijft. Zij verwijst mogelijk impliciet naar zinsgevingsvragen en onderwerpen die nog niet behandeld zijn en waar jongeren zich wel mee bezig houden.

Tijdens de puberjaren en adolescentiefase is een ding duidelijk. Je bent geen kind meer. Het begin van de adolescentie wordt bepaald door de natuur en de einde van de adolescentie door de cultuur (Kohnstamm 2009, 17-37). De lichamelijke veranderingen gebeuren bij iedereen en zijn biologisch bepaald. Het hangt van de cultuur af welke lichamelijke veranderingen nodig zijn om als volwassene te worden erkend. De groeispurt en menstruatie zijn voorbeelden van zo'n lichamelijke verandering. Het lichaamsbeeld en daarmee zelfbeeld verandert, wat voor onzekerheid en vragen kan zorgen. Seksualiteit begint een rol te spelen. Hoe ga je daarmee om, wat wil je en wat zijn behoeften/interesses? Uit onderzoek van de Kindertelefoon blijkt dat seksualiteit een populair thema is. Meer de helft van de bellers is boven de vijftien jaar en bijna allemaal gaan ze over verliefdheid en seksualiteit. Gezien het internetgebruik steeds hoger is, verplaatst deze ontwikkeling waarschijnlijk van de telefoon naar het internet. Naast lichamelijke veranderingen vinden er ook cognitieve veranderingen plaats (Kohnstamm 2009, 41). Er wordt meer gedacht aan zichzelf en hoe andere mensen hun beoordelen. Wat ze belangrijk vinden en wat ze afwijzen. Beroepswensen en verliefdheden komen ook naar voren.
Van de jongeren wordt een grotere zelfstandigheid verwacht (Kohnstamm 2009, 73-79). Verantwoordelijkheid, onafhankelijkheid en vrijheid komen steeds meer terug naar mate jongeren ouder worden. Het losmaken van de ouders is hierbij noodzakelijk. Helemaal vrij van ouders word je bijna nooit omdat de invloed van ouders te groot is. Belangrijk is het daarbij dat ouders hun kinderen de gelegenheid geven te oefenen in autonomie, zwel praktisch als emotioneel. Waar je voor staat is een onderwerp dat ook ter sprake komt in de adolescentiefase (Kohnstamm 2009, 119-121). Waarden en normen horen bij de morele denkontwikkeling die een jongere doorloopt. Het verplaatsen in een ander en abstract denken hoort daarbij. Maar het erbij horen kan zo sterk zijn dat er niet wordt nagedacht over gevoelens van een ander. Wat is belangrijk gaat een belangrijke vraag hierin worden, wat is je eigen standpunt?
In deze levensfase ontstaat een eigen persoonlijkheid (Kohnstamm 2009, 93). Hiermee wordt bedoeld dat de eigen eigenschappen een eenheid, een innerlijke structuur vormen. Dit is afhankelijk van aangeboren en aangeleerde eigenschappen. Wie ben ik en wie wil ik zijn, zijn vragen die opspelen.

Het op zoek naar avontuur en het bijpassende begrip 'thrill of the first moment' (Kohnstamm 2009, 137) kunnen zorgen voor hinderlijk gedrag. Problematieken die hierbij horen zijn het gebruik van alcohol en drugs en (lichte) vergrijpen.
Volgens Kohnstamm is uit researchgegevens niet op te maken hoe intens en hoe lang

problematieken aanhouden in een doorsnee adolescentieperiode (Kohnstamm 2009, 157-158). Wel bekend is dat eenzaamheid en een lage dunk van jezelf een grote rol spelen maar de duur hiervan of en of het terugkomt is niet onderzocht doordat er gebruik is gemaakt van cross sectional onderzoek. Het gevaar bij dit onderzoek is dat het een momentopname van de jongeren is geweest. Het is hierbij altijd mogelijk dat een groep negatieve gevoelens op dat moment heeft.
Omdat er nog weinig longitudinaal onderzoek is, is het lastig om te zeggen of jongeren ergens mee zitten en wat blijvend is. Indirect kan gezegd worden dat het om een periodieke opvlammende problematiek gaat. Uit meerdere onderzoeken komt namelijk naar voren dat jongeren over het algemeen tevreden zijn over hun leven en over zichzelf. Wel komen twee groepen veranderingen voor in onderzoeken die leiden tot voor de adolescentie kenmerkende, tijdelijke problemen namelijk; hormonale en psychosociale invloeden. Het kan voorkomen dat er een combinatie van beide is.
Hormonale invloeden kunnen aanwezig zijn op het stemmingsleven en op het gedrag. Dit kan in het hele leven voorkomen en in de adolescentiefase nog sterker omdat er veel hormonale veranderingen zijn. Aan de ene kant is er de afscheiding van gonadotrope hormonen. Deze werken in op de geslachtsklieren, eierstokken, zaadballen en de afscheiding van de geslachtshormonen. Aan de andere kant kan er sprake zijn van snelle geïrriteerdheid, het dwarsliggen, de stemmingswisselingen, de hevigheid van gemoedsbewegingen, de rusteloosheid en de hangerige moeheid. Omdat hormonen invloed hebben op het menselijke gedrag moeten deze wel iets met elkaar te maken hebben.
De psychosociale invloeden worden ook wel overgangen genoemd of transitions (Kohnstamm 2009, 164-165). De adolescentiefase is een overgangsperiode. Er wordt een nieuw psychisch evenwicht gezocht. In deze fase zijn er een aantal kenmerkende veranderingen zoals het uiterlijk, verliefdheid, seksuele verlangens, de omgeving verwacht een grotere zelfstandigheid, nadenken over jezelf en mindere invloed van ouders en juist meer invloed van vrienden.

Wanneer gaan problematieken en vraagstukken van typische adolescenten over in problematische gevallen? Over het algemeen kan gezegd worden dat wanneer de grens wordt overschreden naar pathologie en de jongeren niet zonder hulp kan terugkeren (Kohnstamm 2009, 175-200). Kohnstamm noemt vier typische probleemgevallen die verder gaan dan typische adolescentiegevallen namelijk, eetstoornissen, depressies, weglopen/zwerven en agressieve delinquenten.

'Anderen' spelen een grote rol in het leven van pubers en adolescenten (Kohnstamm 2009, 193). Jongeren trekken naar elkaar en daarbij is groepsvorming erg belangrijk. De groepen verschillen in de mate hoe ze zich voorbereiden op de volwassenheid maar leveren allemaal wat op als het om de adolescentiefase gaat zoals reflectie en sociaal gedrag.

De subgroep is een belangrijk fenomeen in de westerse samenleving. Een subcultuur is minder persoonlijk en het verband is losser dan een vriendengroep. Abstract denken is noodzakelijk in een subcultuur en dat komt pas in de adolescentie tot ontwikkeling tegelijk met de cognitieve ontwikkeling. In de vriendengroep leer je vooral sociale vaardigheden zoals luisteren, helpen, leiding nemen, plezier hebben, persoonlijke dingen vertellen etc. Leven in een subcultuur draagt meer bij bij het identiteitsgevoel van adolescenten omdat het gaat om reputatie en stereotypes. Adolescenten houden elkaar een spiegel voor. Het zelfbeeld kan hierdoor ontwikkeld worden en wordt de eigenwaarde bepaald.
Ook al maken jongeren zich steeds meer los van hun ouders, ouders blijven belangrijk in deze levensfase (Kohnstamm 2009, 215-218). Adolescenten maken zich ten slotte los van hun ouders. Ouders vormen de context waarin de adolescenten zich ontwikkelen tot een regulerend ego, een zo'n positief mogelijk zelfbeeld en een intrigerend gevoel van identiteit.

Wanneer in het gezin sprake is van een echtscheiding is dit voor adolescenten een extra emotionele belasting. Schuldgevoel naar een van de ouders kan ontstaan. Conflicten (binnen het gezin) zijn onvermijdelijk maar deze hoeven niet slecht te zijn. Ook dit is een leermoment. Waar sta je voor en hoe ga je om met een andere mening?

Kohnstamm vraagt zich af wanneer de adolescentiefase afgesloten is (Kohnstamm 2009, 233). Misschien als de jongere zijn ouders niet alleen meer ziet als ouders maar als mensen. Wanneer dat gebeurt kan per jongere verschillen maar vroeg of laat gebeurt dit toch.

De onderwerpen die door Kohnstamm worden genoemd, zijn verbonden aan de tabellen die in hoofdstuk 4.2 staan. Onderwerpen zoals ouders, leeftijdsgenoten, onzekerheden en toekomst zijn in de tabellen gekoppeld aan de theorie van Erikson, Marcia, Derkx en Zock. De theorieën van de wetenschappers vullen elkaar aan. Samen vormen ze de levenslooptaken, de taken die in het verloop van het leven doorgemaakt (moeten) worden, van jongeren.

Samenvatting
Uit dit hoofdstuk kan samengevat worden dat jongeren zich in een emotionele, maatschappelijke en roerige levensfase bevinden. Jongeren kunnen daardoor met verschillende problemen te maken krijgen.
Terug te vinden in het onderzoek van WHO is dat er in Europa een hoge en toenemende mate van mentale en gedragsmatige gezondheidsproblemen bij adolescenten zijn. Zich 'gevoelloos' voelen komt terug. Depressie en angststoornissen staan in de top 5 van algemene ziekten.
Kohnstamm noemt in haar boek thema's waarmee jongeren bezig zijn. Een aantal belangrijke thema's zijn; lichamelijke, cognitieve en sociale veranderingen, zelfstandigheid, eigen persoonlijkheid en zoeken naar avontuur. Allemaal thema's met bijbehorende problemen die afhankelijk zijn van de ontwikkeling, de jongere en de context.
'Anderen' spelen een grote rol in het leven van jongeren bijvoorbeeld peergroepen. Ouders blijven belangrijk.
Ook kunnen we zeggen dat veel problemen geen problemen zijn waarmee je naar een hulpverlener gaat. Het gaat naast de grotere en ernstige problemen vaak ook om leeftijdsgebonden thema's en vraagstukken.

HOOFDSTUK 4 LEVENSVRAGEN, ZINGEVING EN ULTIMATE CONCERN

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk komen levensvragen en zingeving aan de orde. In de tweede paragraaf wordt stil gestaan bij ultimate concerns van Hetty Zock.

4.1 Wat zijn levensvragen en zingeving?

Je kunt in het dagelijks leven als jongere je leven op allerlei manieren zin geven zoals; naar school gaan, huiswerk maken, sporten, verzorgen van huisdieren, tv kijken etc (Mulder 2014, 169). Zin ervaren gaat met deze alledaagse dingen niet altijd vanzelf. Als de flow van de alledaagse vanzelfsprekendheid wordt onderbroken, kunnen existentiële vragen naar voren komen. Dit kan gebeuren bij gebeurtenissen zoals pestgedrag op school, verraden worden door een vriend, een vriendin die niet meer thuis kan wonen en zo meer. 'Grote' vragen komen op. Het zijn vragen die te maken hebben met de betekenis van ervaringen die niet passen bij de alledaagse dingen. Het bezig zijn met die vragen en de antwoorden daarop, heet zingeving. Deze 'grote' vragen zijn levensvragen. Vragen die gaan over de zin en betekenis van je leven.
Een existentiële vraag die bij jongeren op komt is de vraag 'wie ben ik?'.
Westerhof en Bohlmeijer (2010, 133-137) zeggen dat zingeving in het dagelijks leven vaak gelinkt wordt met de levensbeschouwelijke en religieuze invulling van de zoektocht naar de grote vraag in het leven namelijk; waartoe zijn wij op aarde? Reker maakt onderscheid tussen existentiële en alledaagse zin (Reker 2000, 39-58). Bij existentiële zin staat de vraag naar de zin van het leven centraal. Bij alledaagse zin gaat het om de zin van het persoonlijke leven. Dit wordt ook wel persoonlijke zingeving genoemd.

Zingevingsvragen hebben vooral betrekking op existentiële vragen volgens Kunneman (1999) (Zock 2007, 9-10). Vragen en dilemma's die met het menselijk bestaan te maken hebben. Daaronder vallen vragen rondom ziekten, lijden en dood maar ook vragen rondom liefde, trouw en zorg in de relaties tussen ouders en kinderen en tussen levenspartners. Hoe je met deze vragen omgaat zorgt voor een authentiek bestaan. Het zorgt voor een diepgang.
Zingevingsvragen worden ook wel 'trage vragen' genoemd. Ze komen tegelijk en snel op ons af.

Zingeving kan ook in verband worden gebracht met zingevingssystemen zoals religieuze en levensbeschouwelijke tradities, filosofische theorieën en normatieve uitgangspunten. Zingeving heeft aan de ene kant te maken met de existentiële zinbeleving van personen en aan de andere kant is het een filosofische reflectie op de in van het leven. "Kortom: zingeving is een omvattende term die religieuze en niet-religieuze, minder en meer afgebakende vormen van levensbeschouwing aanduidt, die zowel functioneel als inhoudelijk, praktisch en theoretisch benaderd kunnen worden". (Zock 2009, 7).

Volgens Peter Derkx kan zingeving kan in ruime zin worden opgevat, namelijk ook als zinvinding, zinervaring en zinbeleving (Derkx 2011, 115-126). Derkx geeft aan dat een zinvol leven iets is dat mensen nooit helemaal maar toch in belangrijke mate overkomt omdat het zingevingskader afhankelijk is van hoe je bent opgegroeid, opgevoed en wat je mee hebt gemaakt.
Derkx komt tot een aantal zinbehoeften, die tot zingeving leiden. Doelgerichtheid; je leven is zinvol als het een doel heeft. Morele rechtvaardiging; ervaren dat je manier van leven en handelen moreel juist is. Zelfrespect; dat je jezelf positief kan waarderen. Competentie; invloed en controle op je leven hebben. Begrijpelijkheid; weet je wat er gebeurd? Is het veilig en

vertrouwd in je omgeving? Verbondenheid of het contact maken. Verbondenheid met jezelf, met anderen, de natuur en met eventueel 'het hogere' (wat dat 'hogere' dan ook voor jou is). Verbondenheid is ook wel een voorwaarde voor zingeving. En transcendentie; is het leven eindig? Juist niet? Wat gebeurt er in het hiernamaals?

In de volgende paragraaf wordt de theorie van Hetty Zock besproken. Daarbij wordt een link gelegd tussen zingeving en ultimate concern.

4.2 Ultimate concern bij Zock

Hetty Zock zorgt voor de verbinding tussen de ontwikkelingstheorie van Erikson en zingeving. Het gaat hierbij om de existentiële lading van de theorie van Erikson. Begeleiding op het gebied van existentiële vraagstukken hoort bij de taak van geestelijk verzorgers.
Het begrip ultimate concern is afkomstig van de theoloog Paul Tillich (Dialoog Tillich 1965). Ultimate concern is lastig te vertalen omdat het een Duits woord is. Het meest in de buurt komt; uiterste zorg, dat wat ons ten laatste aangaat en/of het allerbelangrijkste. Hier is gekozen om het begrip ultimate concern aan te houden. Tillich noemt religie een ultimate concern omdat religie een beweging is naar het ultieme en onvoorwaardelijke.

Erikson is bekend om zijn theorie over de ontwikkeling van levensfasen met psychosociale taken (Zock 2018, 439-440). Volgens Zock wordt het existentieel-religieuze karakter van zijn theorie niet voldoende erkend. De psychosociale ontwikkeling heeft meer te maken met grotendeels onbewuste adaptieve functies en de existentiële ontwikkeling heeft meer te maken met bewuste processen waarbij het zelfbewustzijn het belangrijkst is. Dit onderscheid is steeds belangrijker geworden voor zijn begrip van religie. Volgens haar kan het werk van Erikson gekarakteriseerd worden als een 'psychology of ultimate concern' (psychologie van ultieme zorg/concern). Het diepste wat ons aangaat. Zijn visie op religie is essentieel om de aard van zijn psychologie te begrijpen. De voornaamste bezigheid van religie is de vraag over de eindigheid van het bestaan (Zock 2004, 115). Ultimate concern wordt ook wel gezien als het bezig zijn met existentiële vragen of dilemma's. Erikson's concept van religie is van een existentiële soort.

De theorie van Zock is ontstaan met dat er volgens Erikson meer is in de menselijke ontwikkeling dan instincten, driften en psychische mechanismen (Zock 2018, 439-441). Dit is terug te vinden in de eerste formulering van de levenscyclustheorie, de acht psychologische taken en de bijbehorende tegengestelde polen. Basisvertrouwen versus wantrouwen; autonomie versus schaamte en twijfel; initiatief versus schuld; bekwaamheid versus minderwaardigheid; identiteit versus rolverwarring; intimiteit versus isolatie; generativiteit versus stagnatie; en ego-integriteit versus wanhoop. Deze terminologie heeft een existentiële ondertoon. Alle lichamelijke, organistische aspecten hebben een blijvende existentiële waarde.
In de jaren 60 is Erikson meer in gegaan op de deugden, menselijke krachten; hoop, wil, doel, competentie, trouw, liefde, zorgzaamheid en wijsheid. Deze heeft hij verbonden met de acht ontwikkelingsstadia. Zock haalt eerder werk van Erikson aan; The life cycle completed. Zijn theorie heeft een duidelijke existentiële lading. Alle lichamelijke, organismische aspecten hebben "een bepaalde blijvende existentiële waarde". Een voorbeeld; wanneer een baby voeding krijgt, krijgt hij/zij de waarden van een gezin en een maatschappij mee.

Het werk van Erikson is volgens Zock geleidelijk verandert in een vorm van existentiële psychologie (Zock 2004, 63-65). Dit wordt ook al wel als de basis en kracht van de psychologische ontwikkeling gezien. Ultimate concern wordt gelinkt aan existentiële ontwikkeling. Dit is van belang voor zijn psychologische benadering van religie. Erikson heeft zichzelf nooit expliciet een existentiële psycholoog genoemd en hij verwijst zelden naar

existentiële psychologen. Maar hij moet wel hun werk hebben gekend omdat zijn werk zichtbaar beïnvloedt is door existentiële psychologen. De existentiële dimensie van het menselijk leven is duidelijk terug te zien is zijn werk en wordt steeds sterker gedurende zijn werk. Door dit te doen heeft hij zeker de existentialistische benadering en enkele existentialistische ideeën overgenomen, maar - zoals zo vaak - op zijn eigen manier toegepast. Existentiële identiteit is volgens Erikson het betreffende probleem van het menselijk bestaan (Zock 2004, 90). Existentiële kwesties hebben te maken met het feit dat het menselijk bestaan eindig is.

Daarnaast komen in elke levensfase ritualisaties van het dagelijks leven terug. De grote religieuze rituelen zijn specifieke uitdrukkingen.
Daarnaast heeft zijn concept van religie een mystieke inslag (Zock 2004, 115). De ontmoeting van het individu met God vormt de kern van religiositeit. Een bepaald soort mystieke vereniging vindt plaats, zoals 'scheiding is overstegen'. Uiteindelijk is het alleen je als individu over te geven, je een gezond persoon kan worden. Ook heeft het concept van religie van Erikson een sterke ethische oriëntatie. De mystieke eenheid met God dient niet alleen het individu, maar de samenleving als geheel. Door jezelf aan God over te geven - het erkennen van je niet-zijn voor God - wordt iemand in staat tot een echte zorgzame houding. Religieus zijn gaat daarom altijd hand in hand met een verantwoordelijkheid voor de mens.

Het ‘ik’ is de kern van de persoonlijkheid, een existentieel fenomeen (Zock 2004, 100-101). Een gevoel van het ‘ik’ hebben, betekent voelen dat je je in het centrum van bewustzijn bent in een universum van ervaring waar je een coherente identiteit hebt. Het betekent consciëntieus zijn van het eigen bestaan, van het leven. Toch kan het specifieke karakter van het ‘ik’ niet volledig worden ontdekt zonder zijn wezenlijk religieuze karakter te kennen. Erikson’s theoretische analyse van de existentiële dimensie komt terug in zijn concept van het ‘ik’ als het observerende centrum van bewustzijn en wilskracht die de psychosociale identiteit kan transcenderen en overleven (Zock 2018, 439-441). Spreken over het ‘ik’ is een manier om iemand te confronteren met het eigen ‘niks, de zoektocht naar onze afkomst neemt ons mee terug naar de ongeboren kern van de schepping en waar God nog ‘niks’ is (Erikson verwijst hierbij naar Angelus Silesius, een mystieke dichter uit de 17e eeuw). In deze confrontatie met iemands eigen ‘niks’ ontstaat er paradoxaal genoeg een existentieel zelfgevoel, een gevoel van ik, als een verticale verankering van horizontale psychosociale ontwikkeling in tijd en ruimte. Hier vindt een ontmoeting plaats met het ‘ultieme’. Erikson vergelijkt dit met een moeder die haar baby begroet. Dit existentiële ontmoeten van het ultieme vindt niet plaats in een geïsoleerd domein maar is verankerd in de psychosociale ontwikkeling van tijd en ruimte in specifieke maatschappelijke en culturele contexten. Net als het ego en in overeenstemming met het grote plan van psychosociale ontwikkeling, ontwikkelt het ‘ik’ zich in interactie met allerlei 'anderen’. Ego wordt beschouwd als de focus van psychosociale ontwikkeling en ‘ik' als de focus van existentiële ontwikkeling.

Gesproken is over het existentiële karakter van de theorie van Erikson. Zock heeft het daarbij over ultimate concerns. Zijn de theorie van Erikson, Zock, Derkx en Kohnstamm aan elkaar te koppelen?

Zock geeft geen voorbeelden van ultimate concerns. Ook is het is niet duidelijk hoe ultimate concerns verbonden zijn met de theorie van Erikson. Hieronder staat een tabel waarbij de zinbehoeften volgens Derkx als ultimate concerns gehanteerd worden, dit in combinatie met de theorie van Erikson

TABEL 3: GECOMBINEERDE TABEL VAN ERIKSON, ZOCK, DERKX EN KOHNSTAMM

Erikson		D	MR	Z	C	B	V	T
Levensfase (volgens Erikson)	**Psychosociale crisis**							
1.Vroege kindertijd	Vertrouwen vs. wantrouwen							
2.Kindertijd	Autonomie vs. schaamte							
3.Speelleeftijd	Initiatief vs. schuldig							
4.Schoolleeftijd	Bekwaamheid vs. minderwaardigheid							
5.Jeugdjaren	Identiteit vs. identiteitsverwarring	S, V, B	L	O	S	OM	OM, ZE, L	LV
6.Jongvolwassenheid	Intimiteit vs. isolement							
7.Middelbare leeftijd	Generativiteit vs. stagnatie							
8.Ouderdom	Integriteit vs. wanhoop							

Legenda zinbehoeften volgens Derkx

D= doelgerichtheid
MR= morele rechtvaardiging
Z= zelfrespect
C= competentie
B= begrijpelijkheid
V= verbondenheid
T=transcendentie

Legenda afkortingen thema's jongeren

S= school
V= vervolgopleiding
B= beroep
L= leeftijdsgenoten
O= onzekerheid
OM= omgeving
ZE= zelf
LV= levensvragen

Aan de linkerkant van Tabel 3 staan de acht fasen volgens Erikson. In de tweede kolom staan de psychosociale crisissen volgens Erikson. In de derde kolom staan de zeven zinbehoeften (cijfers 1 t/m 7) volgens Derkx.
Gekeken is of en hoe de zinbehoeften als ultimate concern gekoppeld kunnen worden aan de levensfasen. Daarnaast is de theorie van Kohnstamm verwerkt in dit schema. Zijn de thema's waarmee jongeren bezig zijn te verbinden aan ultimate concerns en de levensfase waar zij zich in bevinden? In dit onderzoek is alleen gekeken naar de adolescentiefase/jeugdjaren. Hieronder volgt een beschrijving.
1.Doelgerichtheid wordt gekoppeld aan school en vervolgopleiding. In deze fase ben je bezig met wat je nu eigenlijk wil in je leven. Vaak wordt gedacht aan school, vervolgopleiding en welk beroep je wil uitoefenen.
2. Morele rechtvaardiging is gekoppeld aan leeftijdsgenoten. Er wordt veel gekeken naar elkaar en vergeleken met elkaar. Jongeren peilen bij anderen of ze het goed doen.
3. Zelfrespect is gekoppeld aan onzekerheid. Jongeren kunnen last hebben van onzekerheden. Of er sprake is van zelfrespect hangt af van de context, gevoelens en ervaringen (op dat moment).
4. Competentie is gekoppeld aan school. Toetsen en cijfers geven in deze levensfase aan hoe je ervoor staat voor school en op die manier kan je competentie duidelijk zichtbaar zijn.
5. Begrijpelijkheid is gekoppeld aan de omgeving. De omgeving wordt in brede zin gezien. Of je je begrepen voelt maar ook of je de wereld om je heen begrijpt, hangt af van de omgeving en context. Hoe staat je omgeving in het leven? Hoe wordt omgegaan met problemen en successen?
6. Verbondenheid is gekoppeld aan omgeving, zelf en leeftijdsgenoten. Jongeren kijken om zich heen en verbinden zich veel met leeftijdsgenoten. In praktische zin omdat ze elke dag bij elkaar op school zitten maar ook omdat jongeren met dezelfde dingen bezig zijn. Verbondenheid is ook gekoppeld aan zelf. Hoe sta je zelf in het leven? En hoe verbind je jezelf met mensen, dieren en alles om je heen?
7. Transcendentie is gekoppeld aan levensvragen. Jongeren kunnen bezig zijn met transcendentie. Dit kan bij het vak levensbeschouwing aan bod komen en jongeren kunnen zichzelf levensvragen stellen.

Samenvatting
In dit hoofdstuk kan samengevat worden dat jongeren te maken kunnen krijgen met de existentiële vraag; wie ben ik? Dit omdat identiteit een belangrijk punt is voor jongeren. Onverwachte gebeurtenissen kunnen ook andere existentiële vragen oproepen. Dit is afhankelijk van de persoon en situatie. Volgens Derkx kan zingeving kan in ruime zin worden opgevat, namelijk ook als zinvinding, zinervaring en zinbeleving. Daaruit kan geconcludeerd worden dat jongeren ook met zingeving te maken hebben en krijgen. Het is maar net hoe je dit begrip opvat en wat je ermee doet.
Volgens Zock bevat de theorie van Erikson iets existentieels. Zij spreekt over ultimate concerns. In dit onderzoek wordt identiteit een ultimate concern genoemd omdat dit jongeren ten diepste bezig kan houden.
Ten slotte kunnen we zeggen dat de theorie van Erikson gekoppeld kan worden aan ultimate concerns en de theorie van Derkx. Hieruit is het mogelijk af te leiden waar jongeren mee bezig zijn en wie/wat daarvoor belangrijk is.

HOOFDSTUK 5 GEESTELIJKE ZORG IN HET ONDERWIJS

In dit hoofdstuk draait het om zorg in het onderwijs. In de eerste paragraaf wordt gekeken naar welke zorg aanwezig is op Nederlandse scholen. In een aantal landen is het gebruikelijker dat er geestelijke zorg op scholen aanwezig is. Daarom wordt er in de tweede paragraaf gekeken naar zorg op scholen op internationaal gebied.

5.1 Welke zorg/hulpverleners zijn er op dit moment aanwezig op (Nederlandse) scholen?

In deze paragraaf wordt de huidige leerlingenzorg in het voortgezet onderwijs besproken. Hiervoor is gebruik gemaakt van Handreiking onderwijszorgroutes in het voortgezet onderwijs door Arjan Clijsen (2014).

Op iedere school is er een 'zorg- en adviesteam' (ZAT) aanwezig (Stichting opvoeden.nl 2018). In dit team werken professionals samen met scholen om problemen van jongeren op te lossen. In dit zorgteam kan onder andere een schoolmaatschappelijk werker, leerplichtambtenaar en orthopedagoog aanwezig zijn. Daarnaast is er een samenwerking met het Centrum voor Jeugd en Gezin nodig. Het uiteindelijke doel van ZAT is om leerlingen op een goede en positieve manier hun schooltijd te laten doorlopen en zo hun diploma te halen.

De afgelopen jaren is er veel geïnvesteerd op scholen met betrekking tot zorg (Clijsen 2014). Er wordt veel aan gedaan om leerlingen de zorg te bieden die zij nodig hebben. Zorg vindt vaak buiten de klas plaats, buiten de verantwoordelijkheid van de mentor en docenten. Toch is er een onvrede over de zorg aanwezig, al verschilt dit per school. Een aantal algemene kenmerken staan hieronder.

-De zorg aan leerlingen hoort niet bij het docentschap maar wordt veel uitbesteed aan zorgfunctionarissen. Zij bieden gespecialiseerde zorg aan leerlingen.
-De docent voelt zich vooral verantwoordelijk voor zijn of haar vak en het behalen van goede resultaten. De zorg wordt aan anderen overgedragen.
-Wanneer de problemen ernstig worden, meldt de mentor de leerlingen aan bij het interne zorgteam van de school. De zorg neemt het over en richt zich alleen op de leerling.
-De onderwijszorg richt zich voornamelijk op de dingen die niet goed gaan in plaats van op de talenten. Problemen worden alleen aangepakt voor, met en door de leerling. Er wordt niet naar het systeem gekeken.
-Leerlingen die extra zorg nodig hebben, hebben een individueel handelingsplan. Docenten voelen zich hier over het algemeen niet verantwoordelijk voor.
-Er wordt veel over leerlingen gesproken en nauwelijks met de leerling. Leerlingen voelen zich geen mede-eigenaar van de zorg.
-Ouders worden weinig betrokken.
-Ontwikkelingen zijn vaak niet duidelijk.

Op dit moment wordt gewerkt aan een plan om naar integrale leerlingenzorg te gaan. Centraal in de onderwijszorgroute staat een goede afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de leerlingen, waardoor leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen op basis van hun mogelijkheden en talenten. Scholen kunnen een eigen onderwijszorgroute gaan ontwerpen. Er zijn een aantal externe ontwikkelingen gaande op scholen. Een aantal voorbeelden staan hieronder.

-Passend onderwijs. Bij passend onderwijs staat een goede afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de leerlingen en het omgaan met verschillen tussen leerlingen centraal. Een grote rol hierin spelen docenten en mentoren. Scholen zijn hierbij verplicht om een schoolondersteuningsprofiel op te stellen waarin beschreven staat wat de ambities zijn met betrekking tot de zorg.
-Talentontwikkeling. Het aantal zorgleerlingen is erg gestegen, het is daardoor onmogelijk om in elk talent te investeren. Toch kan het onderwijs anders georganiseerd worden zodat talenten zich beter kunnen ontwikkelen.
-Opbrengstgericht werken. Scholen moeten zich meer verantwoorden over de behaalde leeropbrengsten en de inzet van zorgmiddelen en de resultaten daarvan.
-Doorgaande onderwijszorg. Het is belangrijk dat wanneer leerlingen naar een andere school gaan (vervolgonderwijs), de overgang wordt afgestemd op de specifieke onderwijsbehoeften van de leerlingen.

Naast de externe ontwikkelingen kunnen er ook interne ontwikkelingen aanleiding zijn voor scholen om een onderwijszorgroute in te voeren op scholen. Dit zou onder andere kunnen gebeuren wanneer er sprake is van onvrede bij de huidige zaken, handelingsverlegenheid en toename van de problematieken van de leerlingen. Ook bij een negatief onderwijsrapport kan er actie worden genomen.

Onderwijszorgroute

Via een onderwijszorgroute streeft een school na dat docenten hun onderwijs afstemmen op het ontwikkelingsperspectief en de onderwijsbehoeften van de leerlingen zodat iedereen zich optimaal kan ontwikkelen. In de onderwijszorgroute staat de docent altijd centraal die het onderwijs afstemt op de onderwijsbehoeften van de leerlingen. De zorg vindt daarbij zoveel als mogelijk in de klas plaats en de docenten krijgen begeleiding en ondersteuning door zorgfunctionarissen.
Bij de onderwijszorgroute wordt uitgegaan van de volgende tien uitgangspunten.

1.Afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de leerlingen.
2.Uitgaan van positieve kwaliteiten, kansen en mogelijkheden van de leerlingen.
3.Interactie en wisselwerking tussen leerlingen, docenten, ouders en zorgmedewerkers.
4.De onderwijszorg is preventief en proactief.
5.Het handelen is doelgericht en planmatig.
6.De mentor en docenten zijn beslissend.
7.Actieve participatie van de leerling.
8.De ouders zijn een belangrijke partner.
9.Er is samenwerking met externe partners in de onderwijszorg in de regio.
10.De stappen in de onderwijszorgroute zijn systematisch en transparant.

5.2 Welke zorg is er op dit terrein aanwezig op scholen in het buitenland?

In deze paragraaf wordt er besproken welke zorg qua geestelijke verzorging/pastoraal werk aanwezig is op scholen in Duitsland en Verenigd Koninkrijk. Ook wordt een Australisch onderzoek besproken.

Duitsland

In Duitsland wordt niet meer gesproken over middelbare scholen maar over Realschule Plus (Franzmann 2014). Op deze scholen is een groot aanbod qua zorg aanwezig aangezien leerlingen een groot deel van de dagen doorbrengen op school. In plaats van alleen leren, leef je ook op school. Het is de plek voor je toekomstige leven. Zo lang je op school bent, zijn ook verzorgers aanwezig. Er is ruimte voor vragen, problemen uit het verleden of met vrienden/familie te bespreken, er is ruimte en aandacht voor troost en verdriet. De school is een sociale plek voor kinderen, adolescenten en docenten waar naast kennis, leermateriaal en schoolse onderwerpen ook persoonlijke ervaringen, indrukken, stemmingen, angsten en genoegens aanwezig zijn. Dit zie je op de gangen van de school, in de klassen aan de houding van de leerlingen (Dam, Spenn 2011, 7). De school, activiteiten binnen en buiten de school en de thuissituatie hebben invloed op de successen en de mislukkingen bij jongeren.
In de school is pastorale zorg aanwezig. Pastorale zorg kent verschillende vormen in de praktijk (Dam, Spenn 2011, 8-9). De basisvorm zijn korte gesprekken met leerlingen in religieuze context en is ongedwongen. Deze gesprekken zijn altijd vertrouwelijk. Pastorale zorg komt ook voor in de vorm van georganiseerde religieuze gebruiken/rituelen zoals diensten en meditaties of onderwerpen die besproken worden zoals racisme en discriminatie. Dit kan voorkomen wanneer er een situatie heeft voorgevallen op de school zoals een ramp/crisis. Dan komt pastorale zorg aan bod op school doormiddel van zwijgruimtes en pauzes. Pastorale zorg biedt crisisinterventies door middel van religieuze symbolen en rituelen. Op veel scholen zijn religieuze kamers beschikbaar voor stilte en meditatie. Onderwerpen die centraal staan zijn zin, schuld en verantwoordelijkheid vanuit het christelijke geloof.
Pastorale zorg is een dimensie van godsdienstonderwijs. Leerlingen kunnen terecht met vragen over dood, verdriet, zin van het leven en ethische kwesties.
De pastorale zorg opent ook buitenschools leren en educatieve mogelijkheden zoals kerkgebouwen en kloosters opstellen, sociale instellingen, muziekprojecten, jeugdwerk etc.

Een andere uitleg van pastorale zorg is die van het onderzoek van Franzmann (2014).
Voor pastoraal werk is gekozen voor de begripsdefinitie; school, ziel en zorg. De school is de plek waar leerlingen een groot deel van hun leven doorbrengen. De school heeft de missie om de leerlingen te begeleiden in de klas en hun weg naar het leven. Doelen van de school naast technische kennis zijn dan ook het leiden tot oordeelsvermogen, zelfstandig kunnen handelen en verantwoordelijkheid leren.
Met zorg kan zorg en welzijn worden bedoeld. Door te luisteren naar anderen, aandacht te hebben en antwoorden te geven. Ook betekent het zorg om in de wereld te zijn. We zijn zorgzame mensen en nemen beslissingen in een wereld waarin een mogelijkheid aan beslissingen bestaat. Zorg kan ook zorg voor zichzelf betekenen. Onze eigen deugd en ziel en zelfkennis. Het is geen therapie maar een levensbegeleiding. Pastoraal werkers luisteren, tonen sympathie en begrip, werken geruststellend en geven praktische hulp. Dit zou door een gebed en het lezen van Bijbelse teksten kunnen.

Een methode van pastorale zorg is de systemische praktijk ontwikkelt door Ulrich Pfeiffer-Schaupp (Dam, Spenn 2011, 26). Het is een vorm van psychosociale counseling om levensproblemen op te lossen. Deze methode streeft ernaar dat mensen praten over manieren

om hun levensproblemen op te lossen, te zoeken en te vinden. Het gaat niet alleen om de communicatieve oplossing maar ook over de materiële dimensie van de problemen. Dit in context van het sociale systeem met in dit geval de school met vormen van sociale interactie en lesgeven. Er wordt gezocht naar de problemen en conflicten van jongeren en samen zoeken zij naar mentale, sociale, materiële, culturele en religieuze bronnen om de problemen op te lossen.

Het werk van de schoolpastor is vaak afhankelijk van het schoolprofiel, studentenlichaam, de lessen, aanbieders van het sociale netwerk, de schoolomgeving en de focus van de pastor (Dam, Spenn 2011, 51). Toch zijn er vier activiteiten die worden beschreven in de profielfunctie van de schoolpastor.
-Begeleiding van personen op school (leerlingen, collega's, ouders, niet-educatief personeel).
-Aanbieden van lessen en groepsactiviteiten (educatieve reflectiedagen, projectweken, kampen).
-Deelname aan de organisatie van de school.
-Netwerken met hulporganisaties (jeugdwerk en psychologische begeleiding bijvoorbeeld).

Hoe kom je aan het werk als schoolpastor? Schoolpastorale zorg maakt deel uit van de openbare missie van de kerk (Dam, Spenn 2011, 66). Je moet theologische- en onderwijskwalificaties hebben. Voor een aantal kerken moet je in een bepaalde onderwijsinstelling onderwijs gevolgd hebben. Daarbij hoort een goedkeuring van het decanaat en het schoolbestuur. Het is de bedoeling dat schoolpastores zich regelmatig voeden en weerspiegelen met pastorale informatie/acties.
De financiering van schoolpastores is afhankelijk of ze op een school werken als vaste medewerker of als ze ingehuurd worden voor een dienst bijvoorbeeld (Dam, Spenn 2011, 69).

Wat is nu het verschil met schoolmaatschappelijk werk? Waarin verschillen maatschappelijk werkers van schoolpastores op scholen? (Dam, Spenn 2011, 81-82). Schoolmaatschappelijk werk is meestal van het district, schoolkantoor of club. De opdrachten zijn meestal maar voor een bepaalde periode en de toezichthoudende taak ligt meestal bij de instelling/bedrijf. In dit geval kan het schoolbestuur de taken delegeren.
Schoolpastoraat is een kerkelijke aanvullende taak met onbeperkte arbeidsovereenkomsten. De belangrijkste taak is het verlenen van godsdienstonderwijs waarbij het toezicht bij de kerk ligt. Schoolmaatschappelijk werk ziet zichzelf als jeugdwelzijn. Terwijl schoolpastoraat wordt gezien als kerkelijke missie. Het is een religieus-ethische levensbegeleiding in brede zin. Er is begeleiding en advies in dood- en rouwsituaties. Er worden diensten, rituelen en meditatie aangeboden.
De schoolpastor heeft geheimhoudingsplicht en de schoolmaatschappelijk werker niet.

Verenigd Koninkrijk

Pastorale zorg is de term die wordt gebruikt in het onderwijs in het Verenigd Koninkrijk om de structuren, praktijken en benaderingen te beschrijven ter ondersteuning van het welzijn, het welzijn en de ontwikkeling van kinderen en jongeren mensen (Calvert 2009, 267-269).
Calvert noemt in zijn artikel een definitie van pastorale zorg van Department of Education and Science (1989) (Calvert 2009, 268). Het bevat een definitie van twee gebieden namelijk het pastorale en academische.
Pastorale zorg heeft betrekking op het bevorderen van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van leerlingen en bevordert een positieve attitudes: door de kwaliteit van lesgeven en leren; door de aard van relaties tussen leerlingen, leraren en volwassenen anders dan leraren; door regelingen voor het monitoren van de algehele voortgang van leerlingen, academisch, persoonlijk en sociaal; door middel van specifieke pastorale structuren en ondersteunende systemen; en door extra-curriculaire
activiteiten en de ethos van de school. Pastorale zorg zou daarom een school moeten helpen met

het behalen van succes. In een dergelijke context biedt het ondersteuning voor het leren, gedrag en welzijn van iedere leerling, en gaat in op de specifieke moeilijkheden die sommige individuele leerlingen kunnen ondervinden.

Kendal, Keeley en Callery hebben onderzoek gedaan naar pastorale zorg op middelbare scholen in het Verenigd Koninkrijk (Kendal, Keeley, Callery 2014, 3-15). Het ging om een project ter verbetering van pastorale zorg op drie middelbare scholen. Het project werd uitgevoerd door onderwijsassistenten en pastoraal personeel dat al aanwezig was op scholen. Zij hebben een korte training gehad en wekelijks supervisie door een projectmedewerker.
Leerlingen kwamen vooral met problemen met relaties (maken en vrienden houden, omgaan met pestgedrag, omgang met leerkrachten, ouders), school, werk en woede. Andere problemen die naar voren kwamen waren rond zelfrespect, paniek, verdriet, seksualiteit en zelfpijniging. De meeste jongeren hadden meerdere problemen zoals woede en vriendschapsproblemen.
In het onderzoek werd gebruik gemaakt van een interview. Een belangrijk punt dat naar voren kwam in het interview was dat er een angst ontstaat om emotionele hulp te vragen op school omdat er dan een kwetsbaarheid ontstaat. Wanneer je vertelt over het pesten en zorgmedewerkers je willen helpen, dan is de kans groot dat iemand erachter komt dat je om hulp hebt gevraagd. Dit maakt je kwetsbaar. Ook vinden leerlingen het lastig om naar leraren toe te stappen bij hulpvragen. Het is niet duidelijk of er vertrouwelijk met je verhaal om gegaan wordt. De projectmedewerkers, die geen gekwalificeerde leraren waren, werden wel gezien als betrouwbare en goede mensen om te benaderen voor emotionele steun. Een leerling gaf aan: *"Omdat het [pastoraal personeel] is, weet je dat je ze kunt vertrouwen, dus dat helpt veel."*

Conclusies uit dit onderzoek zijn dat leerlingen misschien terughoudend zijn om op school om hulp te vragen maar hiervoor zijn een aantal strategieën bedacht die scholen kunnen gebruiken waaronder; betrekken van personeel die leerlingen vertrouwen, privacy van leerlingen respecteren, leerlingen uit meerdere vormen van hulp laten kiezen en de ondersteunende sociale omgeving aanmoedigen. Daarnaast wordt pastorale ondersteuning verbetert door vertrouwde medewerkers te betrekken zodat leerlingen hun publieke imago beschermd blijft. Onderzoekers kunnen in de toekomst investeren in tijd om sociale normen en het waardensysteem van de schoolomgeving te begrijpen.

Australisch onderzoek

Vier factoren als kerncomponenten in het pastoraat staan centraal namelijk: zorg (de bevordering van gezondheid en welzijn), veerkracht, academische zorg en sociaal kapitaal (Hearn, Campbell-Pope, House, Cross 2006, l-ll). Traditioneel wordt pastorale zorg (op school) in verband gebracht met het koesteren van het morele welzijn van kinderen en waarden van wederzijds respect door middel van activiteiten. Hierbij wordt de gezondheid en welzijn van de leerlingen in toenemende mate toegeschreven aan schoolomstandigheden, relaties, middelen van vervulling en de gezondheidsstatus.

Sinds 1999 zijn scholen verplicht volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) om voor steun en inzet te zorgen voor het verbeteren van de sociale, emotionele, fysieke en morele welzijn van alle leden van hun schoolgemeenschap (Hearn, Campbell-Pope, House, Cross 2006, 1). Als gevolg van de groeiende erkenning van het feit dat de school zo'n grote rol speelt bij het welzijn van leerlingen, neemt de belangstelling voor de emotionele gezondheid en het pastoraat toe op scholen.
Het is lastig een definitie te noemen van pastoraal werk op scholen aangezien elke definitie weer om een uitleg vraagt om begrippen zoals begeleiding en ondersteuning (Hearn, Campbell-Pope, House, Cross 2006, 7-10). Want wat betekent dat dan precies? Vanuit een vroegere definitie dat pastorale zorg gaat om de ontwikkeling van de student met in het bijzonder het algemene en morele welzijn, werd het huidige pastoraat nagestreefd met de uitleg: het bevorderen van waarden, met name die van wederzijds respect, verantwoordelijkheid en service binnen de gemeenschap te bevorderen m de leerlingen de gelegenheid te geven om zichzelf te zijn en te waarderen. Factoren/onderwerpen die bij het pastoraal werk horen zijn:
Maatschappelijk werk, pesten, controle/discipline, pastoraal werk, welzijnsnetwerk en pastoraal management. Het centrale punt hierin is het cliëntenbeeld. Waar hebben de cliënten (leerlingen) behoefte aan?
Andere definities voegen nog toe dat pastoraal werk ook ondersteunt in het proces van afhankelijkheid naar onafhankelijkheid en dat pastorale zorgt empathische relaties ontwikkeld en leerlingen in de schoolgemeenschap worden gevoed tot gezonde volwassenheid.

Een huidige definitie van A Road Beyond the Gatehouse, the Catholic Education Commission of Victoria volgens het onderzoek van Hearn, Campbell-Pope, House en Cross is;

"…a community that provides a strong sense of well-being, belonging and security, students (and staff) are given every opportunity to be affirmed in their dignity and worth, confirmed in their personhood, and assisted to grow to their full potential" (Hearn, Campbell-Pope, House, Cross 2006, 11).

Een gemeenschap die een sterk gevoel van welzijn, verbondenheid en veiligheid biedt, studenten (en personeel) krijgen alle gelegenheid om te worden bevestigd in hun waardigheid en waarde, bevestigd in hun persoonlijkheid, en geholpen om te groeien naar hun mogelijkheden.

Voor verdere pastorale zorg op scholen zijn een aantal punten nog noodzakelijk volgens De Jong T. A Framework of Principles and Best Practice for Managing Student Behaviour in the Australian Education Context (Hearn, Campbell-Pope, House, Cross 2006, 72). Er is behoefte aan:
• Een duidelijk gearticuleerd en uitgebreid beleid voor pastorale zorg;
• Een gezondheidscultuur die de verbondenheid van studenten bevordert;
• Een relevant, boeiend en stimulerend curriculum dat is gekoppeld aan de bredere gemeenschappen globale context;
• Een effectieve en productieve pedagogiek;
• Een democratische, empowerment en positieve aanpak van klasmanagement;

• Goede interne ondersteuningsstructuren en –netwerken; en
• Een alternatieve flexibele leeromgeving

Samenvatting
Als er naar de huidige zorg op scholen gekeken wordt, kan samengevat worden dat zorg aanwezig is op scholen maar dat er onvrede bestaat over de vorm hiervan. Het onderwijs is zo ingericht dat het om veelal om cijfers, presteren, gaat. Wanneer zich problemen voordoen, wordt het doorgeschoven naar het zorgteam. Wel zijn er ontwikkelingen op dit gebied gaande zoals het passend onderwijs en talentontwikkeling.
Daarnaast kan samengevat worden dat het onderwijs in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk wel geestelijke zorg bieden op scholen. Religie speelt hier een grotere rol en dat is te zien aan de religieuze vorm van de geestelijke verzorging. Niet alleen leerlingen worden begeleid maar ook personeelsleden op scholen. Vertrouwelijkheid en privacy zijn de belangrijkste waarden hierbij.

TECHNISCH ONTWERP

In dit hoofdstuk wordt eerst de onderzoeksstrategie besproken. Vervolgens de deelnemers die aan het onderzoek mee doen en ten slotte wordt het onderzoeksmateriaal toegelicht.

Onderzoeksstrategie

Gekeken naar de onderzoeksvraag, *met welke levensvragen en -thema's worden jongeren op middelbare scholen geconfronteerd, en wat is de beleefde ernst daarvan?,* is voor een kwalitatief onderzoek gekozen. De onderzoeksvraag wordt onderzocht door een aantal semigestructureerde interviews nadat een literatuurstudie is gedaan. In het interview is sprake van een inductief en een deductief gedeelte. Het inductieve gedeelte is een gesprek met als kern over wat je bezig houdt. Hier is de ruimte voor eventuele problematieken, wat goed/minder goed gaat in het leven en hoe men zin geeft aan het leven. In het deductieve gedeelte staat een verkorte vragenlijst die gebaseerd is op Marcia (zie hoofdstuk 1.2). Deze schaal heeft als antwoordschaal de Likertschaal met vijf antwoordmogelijkheden: Helemaal eens/ eens / neutraal / oneens / helemaal oneens. Door middel van deze vragenlijst is te zien in welke identiteitsstatus de jongere zich bevindt. Uit de originele vragenlijst zijn 20 vragen gehaald die het meest van toepassing zijn op Nederlandse jongere (qua taalgebruik, situatie en leeftijd). Van elke identiteitsstatus zijn vijf vragen geselecteerd, elke status komt dus gelijk terug. In de originele vragenlijst zijn een aantal thema's te vinden: vriendschap, ik als persoon, religie, politiek, ouders, levensstijl, rolpatronen en daten. In dit onderzoek komen deze onderwerpen ook terug.
De semigestructureerde interviews vinden plaats onder twee jongeren, twee ouders en twee zorgcoördinatoren. Een aantal topics worden besproken en er is ruimte voor eigen invulling van de jongeren, ouders en zorgcoördinatoren. Deze topiclijsten staan in de bijlagen van dit onderzoek. De jongeren zijn als deelnemers gekozen omdat zij de ervaringsdeskundigen zijn, de theorie gaat tenslotte over hen. De ouders zijn gekozen omdat zij kunnen vertellen waar (hun) jongeren mee bezig zijn, zij kennen hun kinderen het beste. De ouders kunnen vanuit hun perspectief eventuele problematieken waarmee jongeren mee te maken hebben, toelichten. De zorgcoördinatoren zijn werkzaam op scholen, begeleiden leerlingen en zien daardoor problematieken van dichtbij.

De getranscribeerde interviews worden gecodeerd met het programma, Atlas.ti. Dit is een software programma waarmee je op systematische wijze data kunt analyseren. De getranscribeerde interviews worden in drie stappen gecodeerd.

Deelnemers

Om valide en betrouwbare informatie te verkrijgen, worden jongeren van verschillende scholen geïnterviewd. De ouders staan los van elkaar en van de geïnterviewde jongeren. Met betrekking tot de privacy worden geen namen genoemd in dit onderzoek.
De leerlingen zijn een jongen van 14 jaar en een meisje van 15 jaar. De leerlingen gaan naar de middelbare school in omgeving Nijmegen en in de Lingewaard, bij beide scholen werken confessioneel en openbaar onderwijs samen. De interviews hebben plaatsgevonden in de maanden juli en augustus.
De ouders, man en vrouw, komen uit verschillende regio's, de gemeente Lingewaard en gemeente Uden. Ze hebben pubers van verschillende leeftijden in hun gezin. De interviews hebben plaatsgevonden in de maand juli.
De zorgcoördinatoren zijn van verschillende middelbare scholen in gemeente Nijmegen en gemeente Uden. Een zorgcoördinator is werkzaam op een openbare Jenaplan school en de

andere zorgcoördinator is werkzaam op een zowel confessioneel/openbare middelbare school. De interviews hebben plaatsgevonden in de maanden juli en september.
Alle deelnemers hebben toestemming gegeven voor het data-onderzoek. De namen zijn wel anoniem gebleven daarom wordt gesproken over; jongen, meisje, vader, moeder en zorgcoördinator.

Onderzoeksmateriaal

Het materiaal voor het gehele onderzoek beslaat de literatuurbronnen, interviews, geluidsopnamen van de interviews, data verkregen uit de interviews en de eindproducten van dit onderzoek.

RESULTATEN

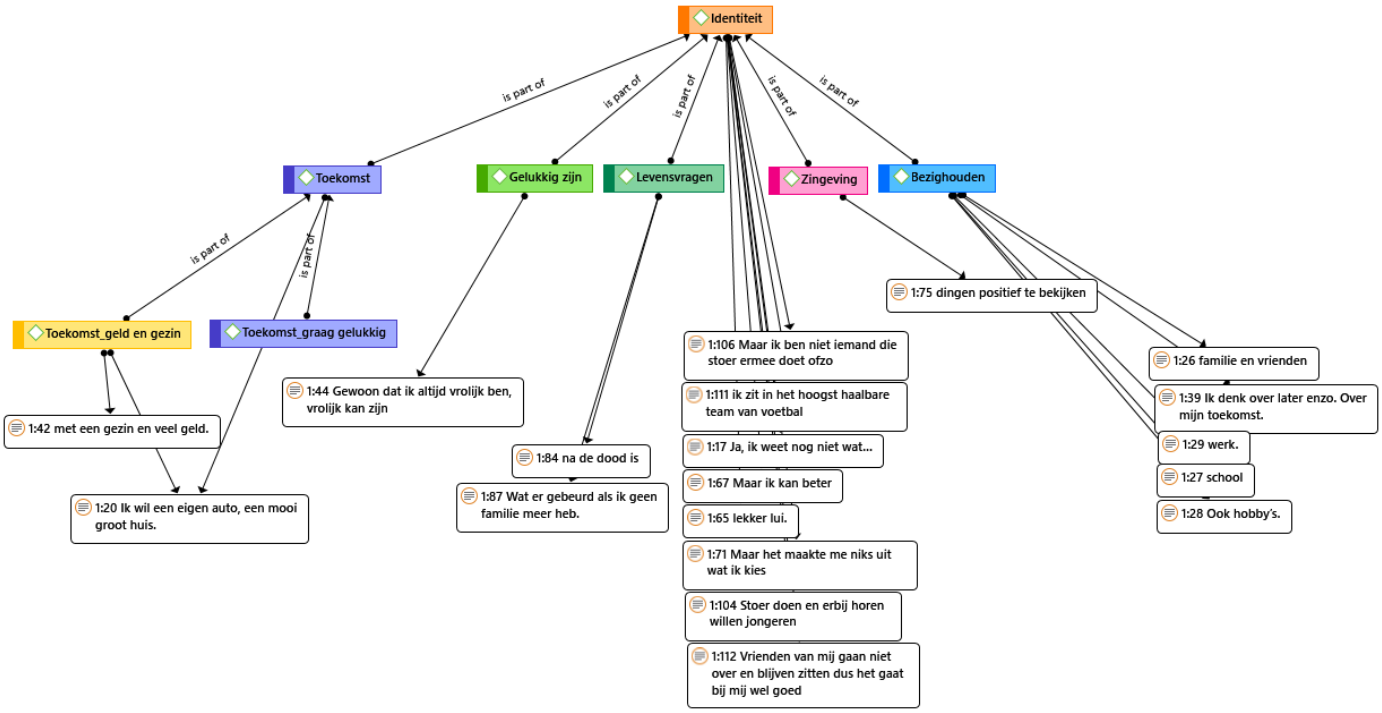
Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van interviews/gesprekken met jongeren, ouders en zorgcoördinatoren en enquêtes onder de leerlingen.
In dit hoofdstuk worden eerst de resultaten van de interviews besproken. Allereerst komt het interview van de jongere, de jongen, aan bod. Te zien is het netwerk dat gemaakt is met daaronder de uitleg. Vervolgens is het netwerk van de jongere, het meisje, met daaronder de uitleg te zien. Daarna volgt het netwerk en uitleg van de ouder, de vader en vervolgens het netwerk en uitleg van de ouder, de moeder. De resultaten van de twee zorgcoördinatoren zijn samengevoegd. Eerst is een netwerk te zien van de zorg op de scholen, daarna een netwerk van de problematieken die ze zien bij de leerlingen, vervolgens is een netwerk te zien over het beeld dat er bestaat van geestelijk verzorgers en ten slotte een netwerk over hoe geestelijke verzorging eruit zou kunnen zien op scholen. De netwerken zijn verkort zodat alle belangrijke informatie op een overzichtelijke manier te zien is. De complete netwerken zijn op te vragen bij de auteur van dit onderzoek. Deze complete netwerken bevatten geen quotes van de geïnterviewden maar zijn een totaal overzicht van de gesprekken.
Vervolgens worden de enquêtes die onder de jongeren zijn afgenomen besproken.

Bij het coderen van de interviews is er sprake geweest van drie stappen; open coderen, axiaal coderen en selectief coderen. Eerst is er open gecodeerd, oftewel de data is gelabeld. Daarna werd er axiaal gecodeerd; codes werden bij elkaar geplaatst, gesorteerd en er werden subgroepen gemaakt. Ten slotte is er selectief gecodeerd; er werden centrale concepten gemaakt en bekeken. Deze vorm van coderen leidt tot semantische netwerken. Hieruit zijn conclusies getrokken.

De netwerken zijn opgebouwd uit een aantal lagen. Bovenaan staan de selectieve codes. De selectieve codes zijn uit de theorie gehaald en worden als kern en onderwerp van het gesprek gezien. Daaronder staan andere selectieve codes, dit zijn onderwerpen waar in de gesprekken naar is gevraagd. De selectieve codes bevatten altijd een kleur. Onder de selectieve codes staan quotes uit het gesprek. Gekozen is voor de quotes omdat het op deze manier terug te leiden is naar de interviews. In sommige gevallen is er een quote toegevoegd die erg leidend of belangrijk is geweest en in sommige gevallen zijn meerdere quotes gebruikt omdat deze allemaal waardevol voor dit onderzoek zijn. De quotes zijn altijd wit in de netwerken en bevatten een getal (bijvoorbeeld 1:42). Zo zijn alle codes indien gewenst terug te vinden in de getranscribeerde gesprekken. De getranscribeerde gesprekken zijn terug te vinden in de bijlagen en bevatten gele markeringen. De gele markeringen geven belangrijke informatie weer en geven een indruk hoe er gecodeerd is. De gecodeerde teksten via Atlas ti. zijn op te vragen bij de auteur van dit onderzoek.

In de netwerken zijn een aantal verbindingen/linkjes te zien tussen de selectieve codes; in part of (maakt deel uit van), associated with (geassocieerd met) en in cause of (oorzaak van). Bij elk netwerk worden de linkjes uitgelegd.

Netwerk jongen

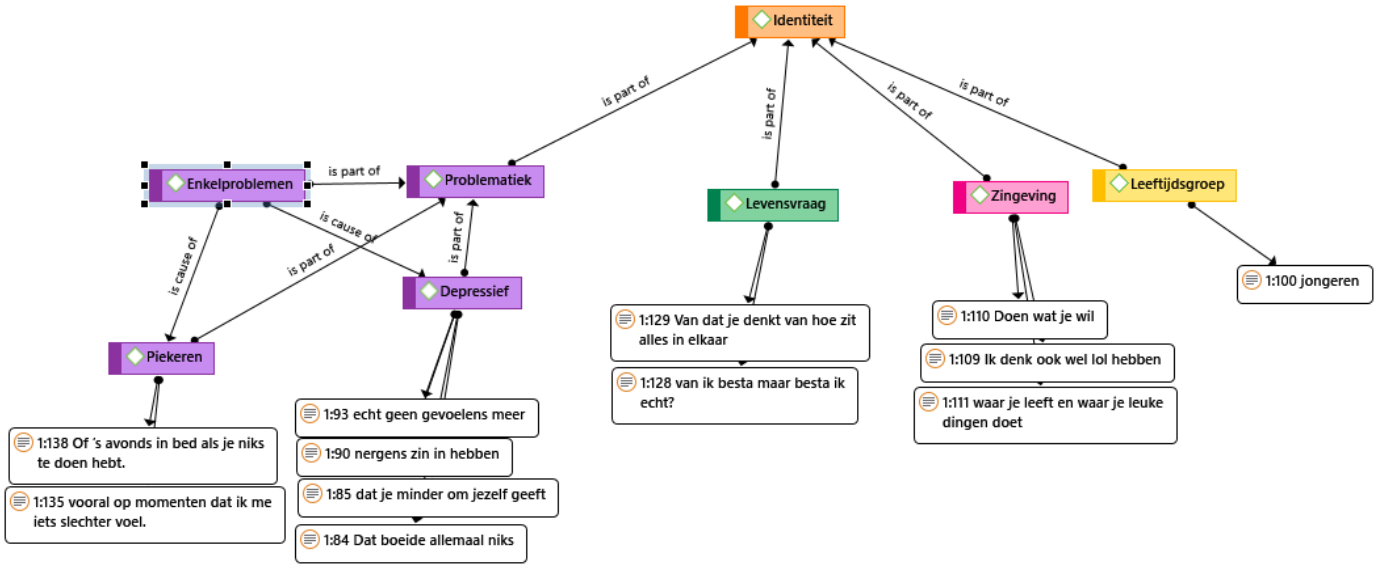

FIGUUR 1: NETWERK JONGERE, JONGEN

<u>Resultaat interview jongere (jongen, 14 jaar)</u>

In Figuur 1 is het netwerk van de jongen te zien. Deze jongen is 14 jaar en doet Vmbo-t in omgeving Lingewaard. Dit netwerk bevat de kernpunten van het interview en laat de verbindingen tussen de codes zien. Het complete netwerk is op te vragen bij de auteur van dit onderzoek.
In het netwerk is terug te zien waar de jongen zich mee bezig houdt, wat belangrijk is en hoe hij de toekomst ziet. Identiteit staat bovenaan en is een selectieve code. Waar hij zich mee bezig houdt, de manier van zingeving, de levensvragen, hoe de toekomst gezien wordt en waar hij gelukkig van wordt zijn ook selectieve codes en zijn onderdeel van de identiteit. Oftewel 'in part of' zoals Atlas ti. het noemt.
Onder de selectieve codes staan de quotes. Voor de jongen is geld erg belangrijk. Geld speelt een rol in hoe verre hij later gelukkig is. Je kunt er een auto, groot huis mee kopen en je kinderen verwennen. Daarbij is een Hbo opleiding belangrijk omdat je dan meer verdient dan na een Mbo opleiding. Maar ook goede mensen om hem heen maken hem gelukkig.
Hij houdt zich nu erg bezig met vrienden, familie, zijn hobby voetbal, de toekomst, werk en school.
Hij weet wat hij kan en dat hij beter kan presteren op school onder andere. Hij vindt zichzelf een goede voetballer, die niet stoer doet. Hij vindt zichzelf lui en nog niet doelgericht. Daarnaast vergelijkt hij zich met vrienden. De levensvragen waar hij mee bezig is, wat is er na de dood en wat als er geen familie meer is, en de manier waarop hij zin geeft aan het leven, goede mensen om je heen en dingen positief bekijken, maken deel uit van (zijn) identiteit.

Netwerk meisje

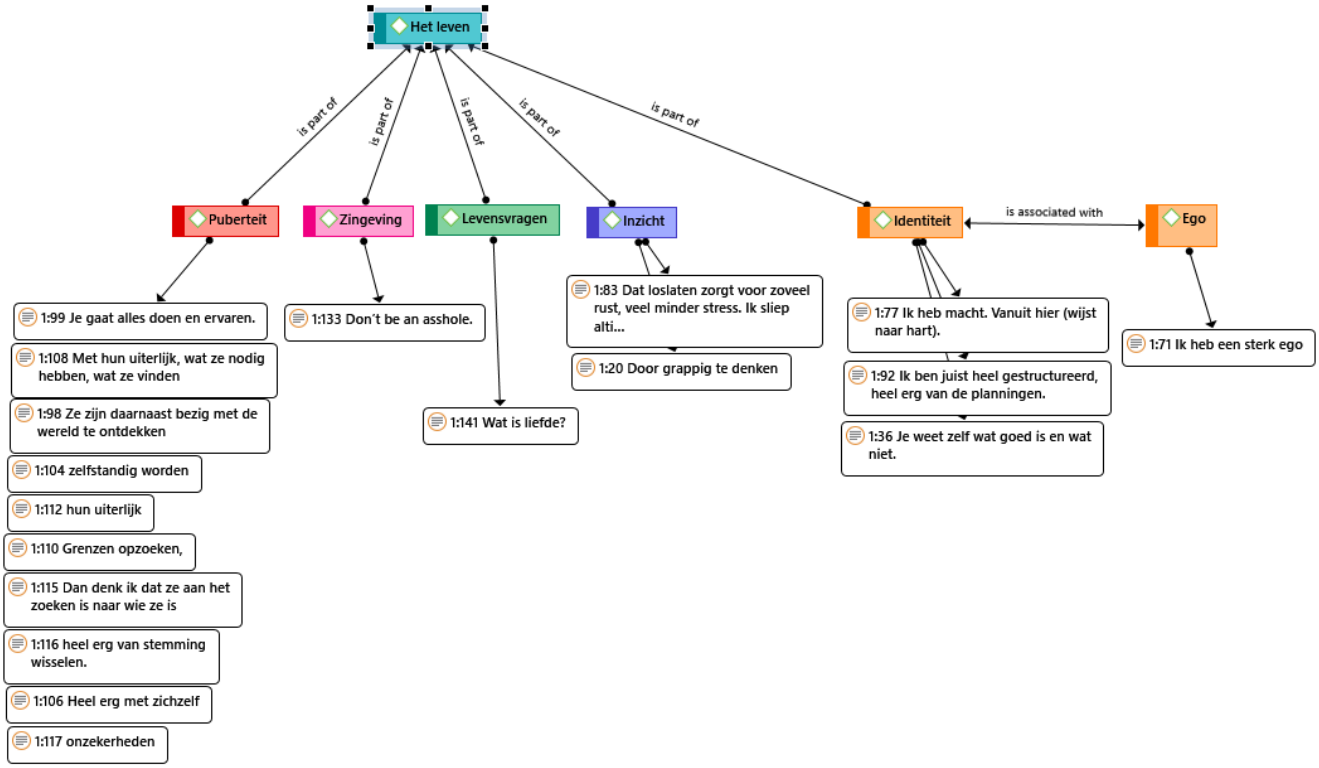

FIGUUR 2: NETWERK JONGERE, MEISJE

<u>Resultaat interview jongere (meisje, 15 jaar)</u>

In Figuur 2 is het netwerk van het meisje te zien. Het meisje is 15 jaar en doet Havo/Vwo in de gemeente Nijmegen. Het complete netwerk is op te vragen bij de auteur van dit onderzoek.
Te zien is dat ook hier identiteit als selectieve code is gebruikt omdat dit de kern van het gesprek was. Zingeving, levensvragen, de leeftijdsgroep en de problematiek zijn ook selectieve codes en zijn onderdeel van (haar) identiteit. Vandaar dat de link hiertussen en identiteit te zien is als 'in part of'. In het netwerk is terug te zien dat de 'enkelproblemen' een onderdeel (in part of) is van de problemen. Ook zijn de enkelproblemen de oorzaak (in cause of) van de depressie en het piekeren. Dat heeft invloed op haar leven. Het is mentaal zwaar, ziet vrienden minder vaak en heeft minder contact met haar klas. Ze merkt dat ze dan nergens zin in heeft en minder om zichzelf geeft. Het speelt zo'n grote rol in haar leven op dit moment. Daarom is het een onderdeel (part of) van de identiteit. Zingeving en levensvragen spelen een rol in haar identiteit. Ze geeft haar leven zin door te doen wat ze wil, leuke dingen te doen, alles even vergeten, verstand op nul te zetten en gelukkige momenten te hebben. De levensvragen die het oproept omdat ze veel in bed ligt zijn; dat ze zich afvaagt hoe alles in elkaar zit, of ze echt bestaat en wat er voor en na dit leven is. Dit bespreekt ze verder met niemand. Het zijn haar eigen gedachten.
De leeftijdsgroep is ook onderdeel van haar identiteit. Ze is vaak bij haar klasgenoten en vrienden.

Netwerk ouder (vader)

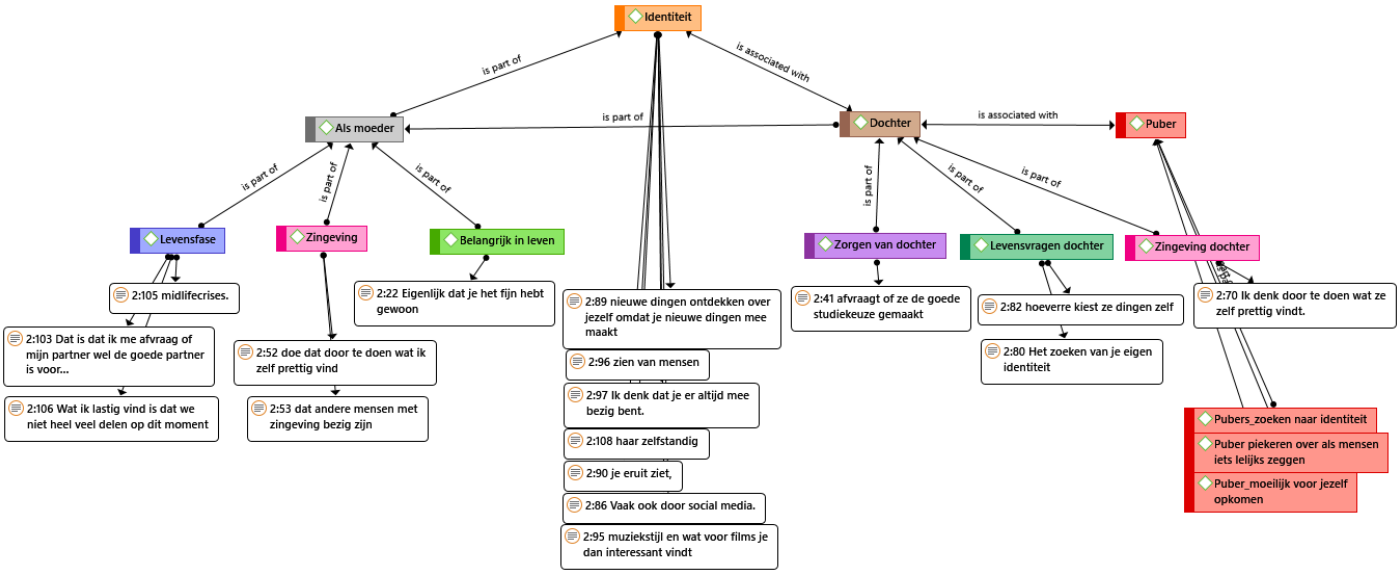

FIGUUR 3: NETWERK OUDER, VADER

<u>Netwerk ouder (vader)</u>

Hierboven is Figuur 3 te zien. De vader heeft vier pubers en een eigen bedrijf. Twee van hemzelf en twee van zijn partner. Alle vier de pubers zitten op de middelbare school. Ze wonen in de gemeente Lingewaard.
Dit netwerk bevat de kernpunten van het interview en laat de verbindingen tussen de codes zien. Het complete netwerk is op te vragen bij de auteur van dit onderzoek. De vader in dit interview is zelf erg bezig met het leven, vandaar dat dit een selectieve code is die bovenaan staat. Dit houdt hem bezig. Inzicht, levensvragen, zingeving, de opvoeding van zijn kinderen en identiteit zijn selectieve codes en onderdelen (part of) van het leven. De puberteit is ook gelinkt aan het leven omdat de puberteit een belangrijke fase is in het leven zowel voor hem (geweest) als nu voor zijn kinderen die daar midden in zitten. Hij heeft veel inzichten in het verleden en door een coach gekregen over wat belangrijk is in het leven. Rust, geen stress en loslaten zijn voor hem erg belangrijk. Als het om zijn eigen identiteit gaat, weet hij wat voor een persoon hij is en hoe hij overkomt. Ego speelt een grote rol daarin. Voorbeelden van wat hij verstaat onder ego zijn; ego zit in je hoofd, wil macht, creëert stress, wil de baas zijn en mag meehelpen (niet bepalen).
Hoe hij zijn kinderen opvoed heeft te maken met hoe hij in het leven staat. Belangrijke punten hierin zijn dat hij terug naar het begin gaat. Wat is relevant voor kinderen? Hij wil zijn kinderen leren om te reflecteren. Dit zijn quotes uit het gesprek.
Wat hij terug ziet van de puberteit is dat zijn kinderen maar ook jongeren in het algemeen; onzekerheden hebben, stemmingswisselingen hebben, dat het uiterlijk erg belangrijk is, dat ze zich op een bepaalde manier gedragen en dat ze vooral met zichzelf bezig zijn. Pubers zijn bezig met zelfstandig worden en met de wereld te ontdekken.
Wat er ook gebeurt in het leven van (kinderen), kinderen zijn volgens hem heel veerkrachtig.

Netwerk ouder (moeder)

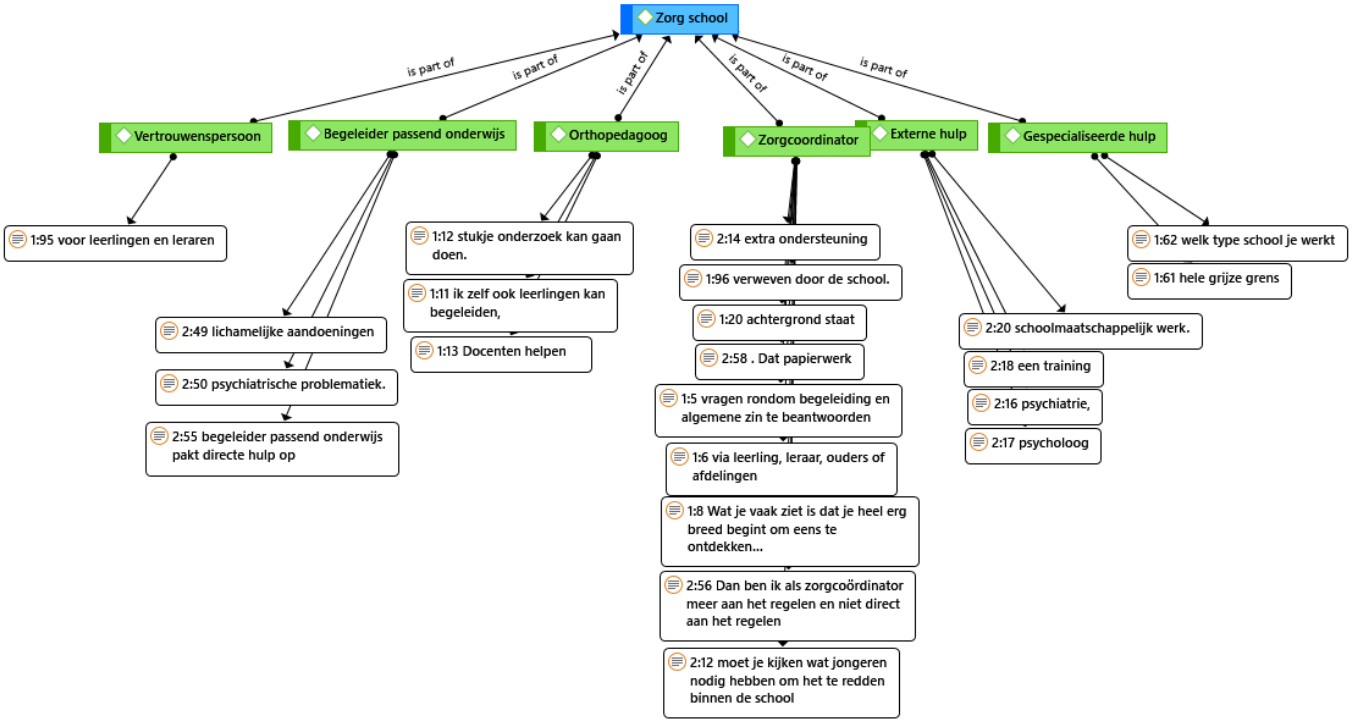

FIGUUR 4: NETWERK OUDER, MOEDER

<u>Netwerk ouder (moeder)</u>

Hierboven is Figuur 4 te zien. De moeder heeft een puberdochter en staat voor de klas. De dochter is net klaar met de middelbare school. Dit netwerk bevat de kernpunten van het interview en laat de verbindingen tussen de codes zien. Het complete netwerk is op te vragen bij de auteur van dit onderzoek. Identiteit en wat ze als moeder doet/vindt komt regelmatig terug in het interview, daarom staat identiteit ook als selectieve code bovenaan in dit netwerk. In het gesprek kwam steeds haar visie en wat ze voor haar dochter dacht naar voren. Daarom is het netwerk zowel vanuit moeder (rechts) als dochter (links) in te vullen. De moeder doet uitspraken over de identiteit van de dochter, daarom is het linkje tussen de code dochter en identiteit; in associated with. De dochter is onderdeel van de moeder en onderdeel van de identiteit van moeder.
Als moeder is ze bezig met haar levensfase, zingeving en wat belangrijk is in het leven. Dit zijn ook selectieve codes. Dit zijn de quotes uit het gesprek die bij de selectieve codes horen. Voor zichzelf wil ze graag een fijn leven waarin mensen prettig met elkaar omgaan. De dochter is volgens moeder met bepaalde zorgen, levensvragen en zingeving bezig, ook dit zijn selectieve codes waaruit quotes vloeien. Deze selectieve codes zijn onderdeel (part of) van moeder/dochter maar ook van identiteit. De dochter is daarbij nog geassocieerd met de puberteit (zie kleur rood). Daarbij hoort dat pubers en daarbij haar dochter zoeken naar identiteit, ze piekeren als iemand iets lelijks tegen ze zegt en het moeilijk vindt om voor zichzelf op te komen.
Volgens de moeder ben je je hele leven met identiteit bezig doordat je reist, werkt en nieuwe mensen ontmoet. Ook door muziek, films en social media. Bij identiteit draait het om uiterlijk, kledingstijlen en het vergelijken met elkaar. Ze is zelf bezig met haar levensfase. Deze fase roept een midlifecrisis op met bijbehorende problematieken. Ze denkt dat haar dochter bezig is met het zoeken naar identiteit en zich afvraagt in hoeverre je zelf kiest of dat anderen voor je kiezen.

Zorg op school - zorgcoördinatoren

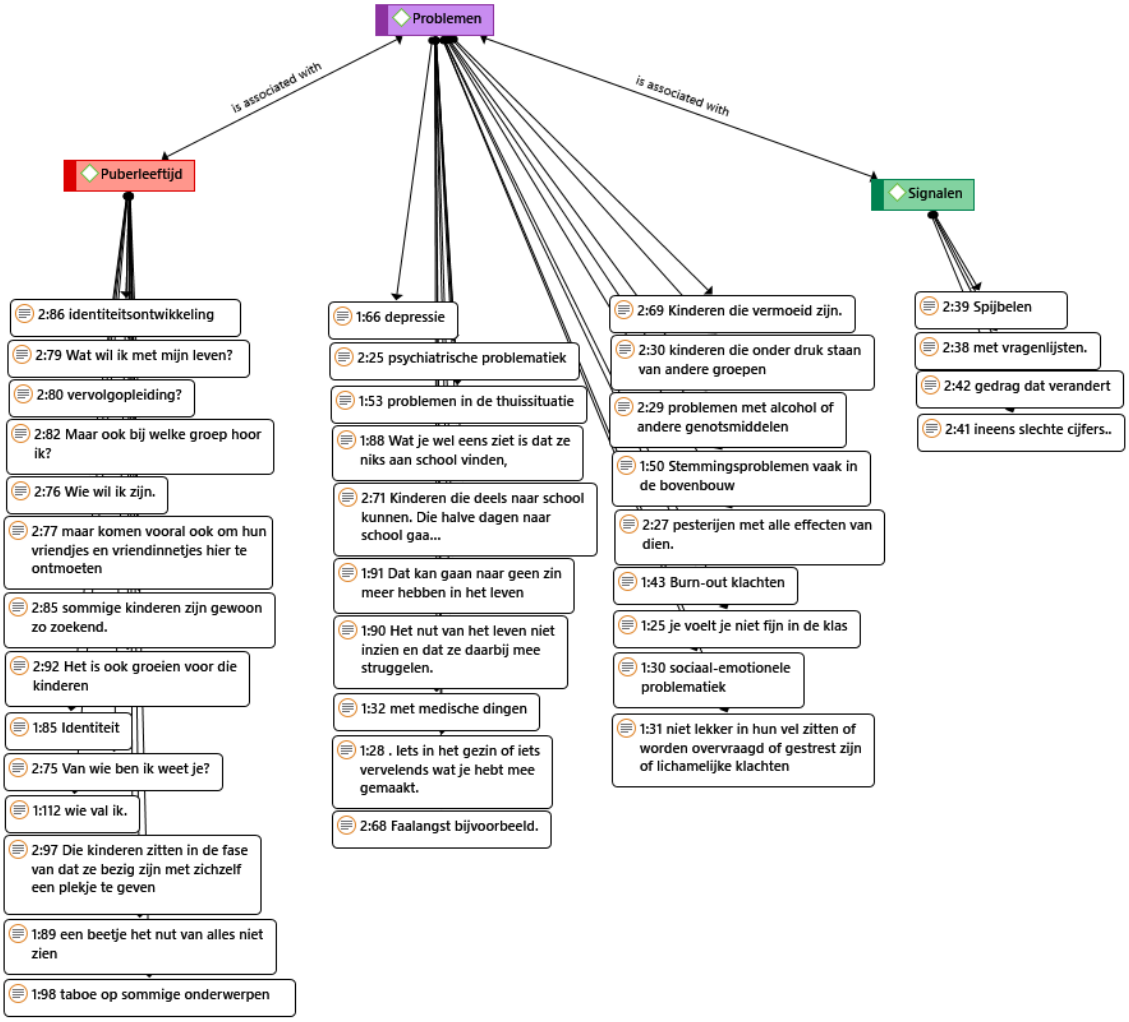

FIGUUR 5: NETWERK ZORG OP SCHOLEN

In bovenstaand Figuur 5 is te zien welke vormen van zorg aanwezig zijn op scholen volgens de twee geïnterviewde zorgcoördinatoren. De ene zorgcoördinator is werkzaam op een middelbare school in de gemeente Nijmegen en de andere zorgcoördinator is werkzaam op een middelbare school in gemeente Uden.
'Zorg school' is als selectieve code gekozen omdat hieronder de verschillende medewerkers passen. Binnen de school is er de begeleider passend onderwijs, de orthopedagoog, de zorgcoördinator, contact met externe hulp/gespecialiseerde hulp en de begeleider passend onderwijs. Hieronder staan de verschillende medewerkers met quotes uit de gesprekken die uitleg geven over het werkveld. De medewerkers zijn allemaal onderdeel/part of van de zorg.
De begeleider passend onderwijs is gericht op lichamelijke en psychische problemen/ongemakken en ze bieden directe zorg en hulp.
De orthopedagoog mag zelf onderzoek doen naar problematieken, mag zelf leerlingen begeleiden en ondersteunt docenten.
De zorgcoördinator regelt de zorg. Ze is verweven door de hele school en werkt op de achtergrond. Ze maken veel papierwerk, bieden extra ondersteuning en hebben een brede inzet. Hulp via de zorgcoördinator gaat via de leerling, docent, ouders of afdeling. Zorgcoördinatoren kijken vooral naar wat jongeren nodig hebben om het te redden op school.
Onder externe hulp vallenmaatschappelijk werkers, trainers (op verschillende gebieden), psychologen en psychiaters.
Gespecialiseerde hulp is gewoon persoon op zich maar is toch onderdeel van de zorg op school. Er is sprake van gespecialiseerde hulp als niemand er meer uit komt op school. Het is een grijze grens omdat je altijd afhankelijk bent van de leerling en context om zorg te bepalen. In sommige gevallen is eerder gespecialiseerde hulp nodig dan andere keren.
De vertrouwenspersoon kan een docent zijn maar dat hoeft niet. De vertrouwenspersoon gaat in gesprek met docent en leerling en gaat altijd over persoonlijke en vertrouwelijke zaken.

Wat niet in het schema staat omdat het in eerste instantie niet om zorg gaat maar wel altijd aanwezig is, is de mentor. Elke leerling/klas heeft een mentor. Alle zorg gaat meestal eerst naar de mentor omdat zij het dichts bij de leerling staan en gaan daarnaar de zorgmedewerkers.

Netwerk zorgcoördinatoren problematiek

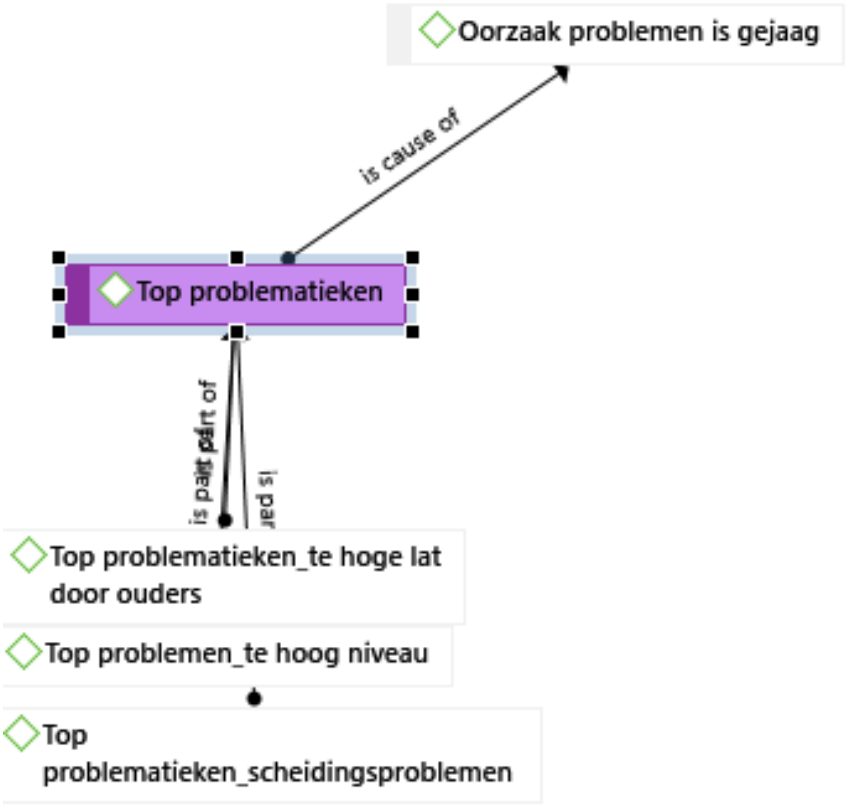
FIGUUR 6: NETWERK PROBLEMATIEKEN ONDER JONGEREN VOLGENS ZORGCOÖRDINATOREN

In Figuur 6 zijn de problematieken onder jongeren te zien die de zorgcoördinatoren vaststellen. De selectieve code die bovenaan staat is ‘problemen’. De code puberleeftijd en code signalen worden geassocieerd met de problemen omdat de puberteit een aantal problemen met zich meebrengt.
De puberleeftijd is geassocieerd met de selectieve code problemen en heeft als belangrijkste kenmerken; identiteitsontwikkeling, wat voor vervolgopleiding je gaat doen, wie/wat je wil (zijn), zichzelf een plekje geven en vrienden ontmoeten op school. De puberteit kan ook met zich meebrengen dat je het nut van dingen niet inziet. Daarbij is er een taboe op sommige onderwerpen die voorkomen in de puberteit.

Rechtstreeks onder de code problemen komen de meest voorkomende problemen voor. Namelijk; depressie, psychiatrische problematiek, problemen in de thuissituatie, niks aan school vinden, kinderen die halve dagen naar school gaan, geen zin hebben in het leven, het nut van het leven niet zien, medische problemen, nare ervaringen, faalangst, vermoeidheid, onder druk staan bij andere kinderen/groepen, problemen rondom genotsmiddelen, stemmingsproblemen, pesterijen, burn-out (klachten), je niet fijn voelen in de klas, sociaal-emotionele problemen, overvraagd worden en niet lekker in je vel zitten.

Signalen die kunnen wijzen op problemen zijn; als leerlingen gaan spijbelen, informatie uit afgenomen enquêtes, gedrag dat ineens veranderd en plotselinge slechtere cijfers. De signalen zijn geassocieerd met de selectieve code problemen.

Uit de problemen is een 'top 3' gekomen. Deze problemen zien de zorgcoördinatoren het meest gebeuren in de huidige tijd. Dit is te zien in Figuur 7.

FIGUUR 7: NETWERK VAN TOP PROBLEMATIEKEN ONDER JONGEREN VOLGENS ZORGCOÖRDINATOREN

Te zien is in Figuur 7 dat de code top problematieken de selectieve code is. De axiale codes en daarmee de problematieken zijn; dat ouders de leerlingen een te hoge lat leggen, dat de leerlingen leren op een te hoog niveau en ten derde hebben leerlingen last van scheidingen (tussen ouders met name). Een mogelijke oorzaak van deze problemen zou kunnen zijn dat er teveel 'gejaag' wordt. Volgens de zorgcoördinatoren zou dit door het gejaag vanuit de maatschappij komen.

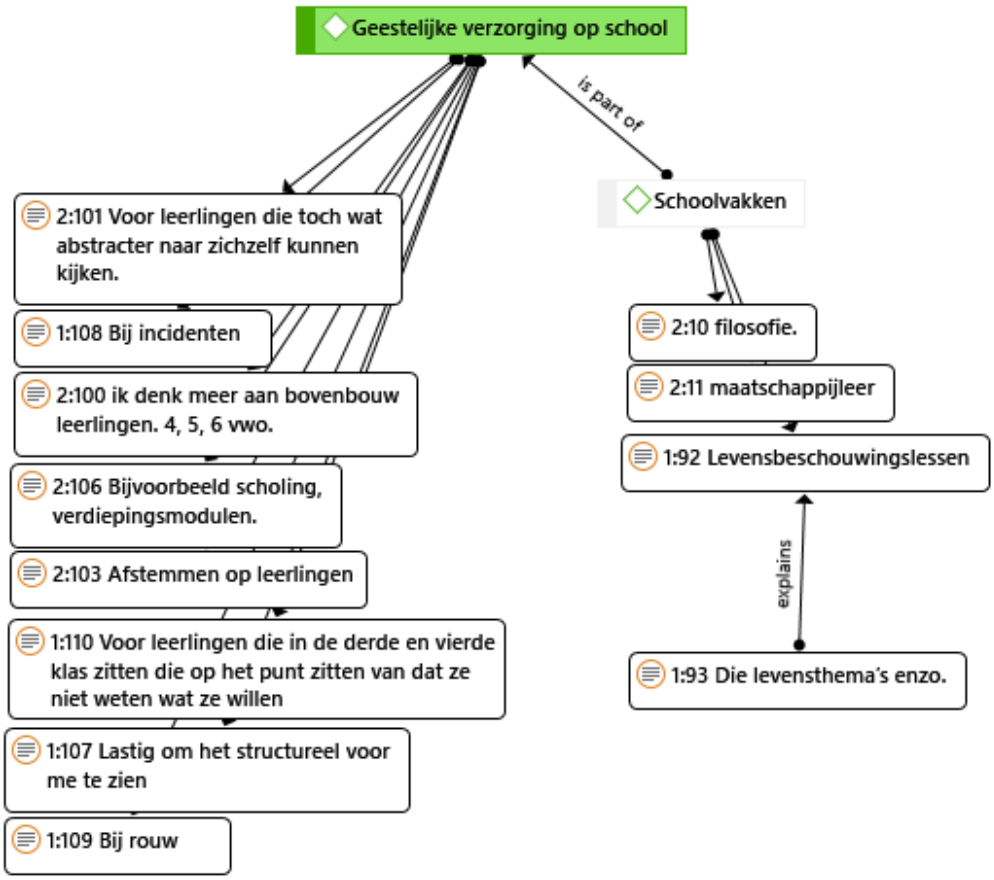
Netwerk beeld van de zorgcoördinatoren over geestelijke verzorging

FIGUUR 8: NETWERK VAN BEELD VAN DE GEESTELIJKE VERZORGING

In het bovenstaand Figuur 8 is te zien welk beeld bestaat onder zorgcoördinatoren over geestelijk verzorgers door de zorgcoördinatoren. Dit is dan ook de selectieve code met daaronder quotes uit de interviews.
Geestelijke verzorging wordt gezien als pastoraal werk, iets dat met zingeving en levensvragen te maken heeft, het is een brede term dus waarschijnlijk zijn er meerdere opvattingen en het heeft met psychologie te maken.

Netwerk ideeën over geestelijke verzorging op scholen volgens zorgcoördinatoren

FIGUUR 9: NETWERK VAN IDEEËN OVER GEESTELIJKE VERZORGING OP SCHOLEN

In het bovenstaand Figuur 9 is te zien welke ideeën zorgcoördinatoren hebben over geestelijke verzorging op school. Dit is de selectieve code. Daaronder staan quotes uit de interviews. Geestelijke verzorging op school zou voor zowel onderbouw- als bovenbouwleerlingen geschikt zijn als er maar afgestemd wordt op het niveau. Het zou toegepast kunnen worden bij incidenten, in het team en bij rouw. Docenten zouden te maken kunnen hebben met geestelijke verzorging in de vorm van verdiepingsmodulen en bijscholing. Het was wel lastig om geestelijke verzorging voor zich te zien in structurele vorm maar het is zeker mogelijk en er is behoefte aan. Geestelijke verzorging zou ook terug te kunnen zien bij een aantal vakken zoals maatschappijleer, filosofie en levensbeschouwing. Bij levensbeschouwing zou het goed passen aangezien daar al sprake is van aandacht voor levensthema's.

Resultaten enquêtes

In dit onderzoek hebben twee jongeren, een jonge en een meisje, meegewerkt. Een onderdeel in het interview was de enquête over in welke identiteitsstatus ze zich bevinden.
Hieronder staat vier tabellen. Elke tabel bevat een identiteitsstatus met bijhorende vragen. Achter de vragen staan de punten die de jongeren aan de vragen toegekend hebben. De enquête staat ook in de bijlagen van dit onderzoek.
De enquête had als antwoordschaal de Likertschaal met vijf antwoordmogelijkheden: Helemaal eens (1 punt)/ eens (2 punten) / neutraal (3 punten)/ oneens (4 punten)/ helemaal oneens (5 punten).

Achievement status	Punten meisje	Punten jongen
1. Er zijn veel redenen voor vriendschappen. Ik kies mijn goede vrienden door middel van belangrijke waarden en overeenkomsten die ik zelf bepaald heb.	3	3
4. Het geloof van een persoon is uniek voor elk individu. Ik heb het zelf overwogen en heroverwogen en weet wat ik wil/kan geloven.	5	2
8. Na lang nadenken heb ik mijn eigen individuele inzicht ontwikkeld van wat voor mij een ideale "levensstijl" is en geloof ik niet dat iemand mijn perspectief zal veranderen.	2	4
12. Ik heb veel verschillende vriendschappen geprobeerd en nu heb ik een duidelijk beeld van wat ik zoek in een vriend.	3	5
17. Nadat ik veel verschillende recreatieve activiteiten heb geprobeerd, heb ik er een of meer van gevonden die ik erg leuk vind om te doen door mijzelf of met vrienden.	4	5

Moratorium status	Punten meisje	Punten jongen
2. Ik probeer er nog steeds achter te komen hoe vaardig/competent ik ben als persoon en welke banen voor mij geschikt zijn.	5	3
7. Ik ben niet zeker van mijn politieke overtuigingen, maar ik probeer erachter te komen/ben er naar op zoek.	3	3
9. Religie is op dit moment verwarrend voor mij. Ik blijf mijn mening veranderen over wat goed en fout is voor mij.	4	1
14. Mijn voorkeuren voor daten zijn nog in ontwikkeling, ik weet nog niet precies wat ik wil.	3	5
19. Ik weet echt niet wat voor soort vriend het beste voor me is. Ik probeer precies uit te vinden wat vriendschap voor mij betekent.	2	1

Foreclosure status	Punten meisje	Punten jongen
3. Mijn ideeën over de rollen van mannen en vrouwen zijn hetzelfde als die van mijn ouders. Wat voor hen heeft gewerkt, zal ook voor mij werken.	2	3
10. Mijn ouders hebben lang geleden besloten wat ik zou moeten doen qua werk en ik volg hun plannen op.	2	1
13. Ik heb mijn religie nooit echt in twijfel getrokken. Als het goed is voor mijn ouders, moet het goed zijn voor mij.	2	1
15. Ik ga alleen uit met het type mensen waarvan mijn ouders het verwachten.	1	1
20. Mijn ouders weten wat het beste is voor mij als het gaat om het kiezen van mijn vrienden.	1	1

Diffusion	Punten meisje	Punten jongen
5. Ik heb geen goede vrienden. Ik hou er gewoon van om rond te lopen met de menigte.	3	4
6. Er is geen bepaalde "levensstijl" die mij meer aanspreekt dan een andere.	4	3
11. Als het gaat om religie, heb ik gewoon niets gevonden dat aanspreekt en ik voel niet echt de behoefte om te kijken.	4	1
16. Ik heb niet echt over politiek nagedacht. Het prikkelt me gewoon niet zo veel.	3	4
18. Ik heb echt nooit serieus rekening gehouden met de rol van mannen en vrouwen in het huwelijk. Het kan me gewoon niet veel schelen.	3	5

Hieronder staan twee tabellen. Hierin is te zien hoeveel punten de jongeren scoren bij elke identiteitsstatus.

TABEL 4: IDENTITEITSSTATUS JONGEN

Identiteitsstatus	Totaal aantal punten
Achievement status	19
Moratorium status	13
Foreclosure status	7
Diffusion status	17

In deze Tabel 4 van de jongen is te zien dat hij rond hetzelfde aantal punten zit bij de achievement en diffusion status. Bij de achievement status gaat het om de identiteit van personen die een beslissingsperiode hebben doorgemaakt en die zelf gekozen beroeps- en ideologische doelen nastreven. Omdat de jongen het hoogst scoort in deze status kan hij hier zich in bevinden. Hij wil later bijvoorbeeld veel geld verdienen en een gezin hebben. Hij heeft een hoge zelfwaardering (hij vindt zichzelf een goede voetballer en weet waar hij goed in is). Als er een vergelijking wordt gemaakt met het interview zou de jongen zich ook in de diffusion status kunnen bevinden. Bij diffusion status gaat het om een identiteit van jonge mensen die geen vaste beroepsmatige of ideologische richting hebben, ongeacht of ze al dan niet een beslissingsperiode hebben meegemaakt. De jongen weet nog niet goed wat hij wil, behalve dat hij graag veel geld wil verdienen. De moratorium en vooral foreclosure status bevatten minder punten. Dit kan betekenen dat de jongere deze periode al heeft doorgemaakt of dat hier geen sprake van is (geweest). Als we kijken naar het interview lijkt het erop dat de jongen al een beslissende periode doorgemaakt heeft en dat hij zelf zijn ideologische doelen nastreeft.

TABEL 5: IDENTITEITSSTATUS MEISJE

Identiteitsstatus	Totaal aantal punten
Achievement status	17
Moratorium status	17
Foreclosure status	8
Diffusion status	17

Te zien is in Tabel 5 dat er hetzelfde aantal punten gescoord wordt in de achievement, moratorium en diffusion status. Hieruit kan gehaald worden dat ze zich met verschillende zaken en statussen bezighoudt en dat de ontwikkeling in meerdere statussen is. Het zou kunnen dat ze al een beslissende periode heeft doorgemaakt en dat ze haar eigen beroeps- en ideologische doelen nastreeft (achievement status) of dat ze zich juist in de crisis bevindt, de overgangsfase oftewel de moratoriumfase. De diffusion status scoort evenveel punten als de andere twee. Bij de

diffusion status gaat het om een identiteit van jonge mensen die geen vaste beroepsmatige of ideologische richting hebben, ongeacht of ze al dan niet een beslissingsperiode hebben meegemaakt. Als deze uitslag wordt vergeleken met het interview zou de moratoriumfase bij haar kunnen passen. Ze heeft veel last van lichamelijke problemen die zorgen voor minder sociaal contact en is met haar identiteit bezig.
Het meisje bevindt zich niet (meer) in de foreclosure status volgens de enquête. Dit kan betekenen dat zij hier al voorbij is. Het kan ook betekenen dat hier sprake is van invloed van ouders. Het meisje kan het idee krijgen dat ze haar eigen keuzes maakt terwijl ouders nog bepalend zijn door opvoedidealen bijvoorbeeld. Als dit vergeleken wordt met het interview lijkt dit een status te zijn waarin ze zich niet meer verkeerd omdat ze duidelijk heeft wat ze zelf wil en wat goed voor haar is.

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit hoofdstuk wordt een antwoord gegeven op de onderzoeksvraag.
De onderzoeksvraag van deze scriptie luidt;

Met welke levensvragen en -thema's worden jongeren op middelbare scholen geconfronteerd, en wat is de beleefde ernst daarvan?

In dit onderzoek is naar voren gekomen waar jongeren zich mee bezig houden door middel van theorie en van de interviews.

Conclusies over leerlingen
We hebben gezien dat jongeren zich met verschillende onderwerpen bezig houden. Naast de ontwikkelingsproblematieken, zijn jongeren bezig met zingevingsthema's. Uit de theorie kan geconcludeerd worden dat jongeren in deze fase te maken hebben met lichamelijke, cognitieve en sociale veranderingen die invloed hebben op hun leven. Dit zorgt ervoor dat jongeren zich bezig houden met identiteit. Conclusies die uit de interviews kunnen worden getrokken zijn dat de jongeren bezig zijn met identiteit. Identiteit komt bij de jongeren zelf naar voren maar ook de ouders en zorgcoördinatoren geven aan dat jongeren hiermee bezig zijn. Dit sluit aan bij de theorie van Erikson. Op welke manier ze bezig zijn met identiteit en hoe zich dat uit verschilt per fase, per wetenschapper en zeker ook per jongere. Volgens Erikson is de identiteitsontwikkeling afhankelijk van de voorgaande fases. Zock schrijft over ultimate concerns, dat gene wat je ten diepste bezig houdt. Identiteit zou een ultimate concern kunnen zijn omdat jongeren daar in hun levensfase erg mee bezig zijn.
Jongeren zijn bezig met zelfstandig worden door middel van een baan of nadenken over de toekomst. Ze willen hun eigen keuzen maken maar kijken ook nog naar de jongeren om hen heen. Dit is terug te zien bij de theorie van Kohnstamm. Hoe je omgaat met je keuzes, naar wie je kijkt (jongeren en ouders onder andere) en met welke problematieken je te maken krijgt is afhankelijk van de jongere zelf en de context. Ook de gebeurtenissen in thuissituatie, ziekten en invloed ouders kunnen bepalen waar jongeren mee bezig zijn. De beleefde ernst hiervan kan per jongere daardoor verschillen.
Het schema in hoofdstuk 4.2 waarin Erikson, Zock, Derkx en Kohnstamm samengevoegd zijn, biedt meer onderzoek. In het schema (en theorie van Derkx) is te zien dat er zeven zinbehoeften zijn en dat jongeren daar op hun eigen manier mee bezig zijn. De zinbehoefte doelgerichtheid wordt bijvoorbeeld gekoppeld aan school en vervolgopleiding. In de interviews is terug te zien dat jongeren hiermee bezig zijn.
De levensvragen en hun manier van zingeving past bij de ontwikkeling die in de theorie besproken is.

Conclusies over ouders
De ouders zien dat hun kinderen maar ook jongeren in het algemeen bezig zijn hun identiteit. Ze zijn met hun uiterlijk en vrienden bezig. Daarnaast zijn ze af en toe onzeker en willen de wereld ontdekken. De moeder gaf aan dat je altijd bezig bent met identiteit doordat je reist, werkt, films kijkt en nieuwe mensen ontmoet. Volgens de theorie van Erikson kun je eerdere stadia meenemen naar de volgende stadia, dit sluit aan bij het gesprek met de moeder.
De ouders zijn beide zelf bezig met identiteit en hebben zicht op hun kinderen. Ze weten in bepaalde mate waar hun kinderen mee bezig zijn, wat ze bezig houdt en wie ze zijn/willen zijn. Zij zouden kunnen weten wat de beleefde ernst is van de eventuele problematieken van hun jongeren.

Volgens Kohnstamm zijn ouders nog erg belangrijk voor hun pubers ook al proberen ze zich los van hun ouders te maken. Ouders vormen de context waarin de jongeren zich ontwikkelen.

Conclusies over zorgcoördinatoren
De zorgcoördinatoren noemen een aantal problematieken waarmee jongeren te maken kunnen krijgen. Scheidingsproblemen, burn-outklachten, een te hoge lat en vermoeidheid komen ze vaak tegen. Dit sluit aan bij het onderzoek dat gedaan is door WHO. Volgens het onderzoek is er in de Europese regio een hoge en toenemende mate van mentale en gedragsmatige gezondheidsproblemen bij adolescenten. Depressieve klachten en angststoornissen komen steeds vaker voor.
Daarnaast zij er ook schoolse problemen zoals moeite hebben met plannen. Zij weten hebben geen professioneel idee over geestelijke verzorging. Zij zien geestelijke verzorging zeker terug op scholen alleen de vorm is lastig te noemen. In ieder geval is te denken aan docenten begeleiden, geestelijke zorg bij incidenten en bij een aantal vakken zoals levensbeschouwing.

De verworven kennis draagt bij tot de eerder geformuleerde doelstelling bij de probleemstelling. De doelstelling van dit onderzoek was om erachter te komen met welke levenslooptaken en problemen jongeren op de middelbare school bezig zijn en hoe zij dat ervaren. Hierdoor zou er meer informatie over jongeren beschikbaar zijn die laat weten waar jongeren mee te maken krijgen in hun ontwikkeling. Er is een grote hoeveelheid informatie hierover ontdekt en er zijn ideeën ontstaan waar geestelijke verzorgers op zouden kunnen insteken. De literatuur laat zien dat de aandacht voor levensthema's vaak onderschat wordt en pas in beeld komt op het moment dat er van klinische problematiek sprake is.
In ons Nederlands pathologisch zorgsysteem komen de onderwerpen waarmee jongeren bezig zijn niet terug. Het zijn over het algemeen geen grote problemen waarmee je doorverwezen kan en hoeft te worden. Toch zijn jongeren met bepaalde onderwerpen bezig. Als het gaat om praten over de ultimate concerns en leeftijdsgebonden zaken zoals identiteit dan lijkt de geestelijke verzorging hier een goede rol in te kunnen spelen.

Algehele conclusies die getrokken kunnen worden, is dat we achter levenslooptaken van jongeren gekomen zijn, dat geestelijk verzorgers ideaal zijn om de zorg op school aan te vullen. Hierbij is het belangrijk dat ze betrokken worden bij de school, de zorg en de leerlingen. Per organisatie zou gekeken kunnen worden naar wat geestelijk verzorgers kunnen betekenen.
In ieder geval; voor verbinding in de school zorgen, de leiding op zich nemen bij onverwachte gebeurtenissen zoals rouw, leerlingen en personeelsleden ondersteunen bij persoonlijke vraagstukken en cursussen/workshops bieden.
Daarnaast is het vakgebied van geestelijk verzorgers nog vrij onbekend. Het is noodzakelijk om meer bekendheid te krijgen zodat duidelijk wordt wat zij precies kunnen betekenen. Een mogelijkheid zou zijn om koepelorganisaties en andere instellingen bij dit onderwerp te betrekken zodat het werkveld van de geestelijk verzorgers groter en bekender kan worden.

Kortom; jongeren zijn met algemene ontwikkelingszaken en identiteit in de breedste zin van het woord bezig. De beleefde ernst hiervan is context afhankelijk. Preventie van problematiek en een duidelijke rol van scholen en zorgverleners is nodig. Geestelijk verzorgers zouden hier een goede rol in kunnen spelen.

Discussie

Hierbij wordt gekeken naar welke discussiepunten de theorie en de interviews oproepen.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een beperkt aantal interviews en enquêtes zodat de omvang niet te groot wordt en ter controle op de theorie. Voor verder onderzoek wordt aangeraden om meer interviews en enquêtes af te nemen voor een hogere validiteit en betrouwbaarheid. Een groter survey onderzoek zou aangeraden worden.

In dit onderzoek zijn een aantal thematieken waarmee jongeren te maken kunnen krijgen besproken. Het zou betekenisvol zijn om onderzoek te doen naar of de thematieken van jongeren kunnen leiden tot problematieken zoals een burn-out, depressie en/of vermoeidheid als hier niks mee gedaan wordt. Dit zou in verder onderzoek naar voren kunnen komen.

SAMENVATTING

In dit onderzoek is gekeken naar waar jongeren zich op de middelbare school mee bezig houden. De onderzoeksvraag luidt:

Met welke levensvragen en -thema's worden jongeren op middelbare scholen geconfronteerd, en wat is de beleefde ernst daarvan?

Om deze vraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van de theorie van Erikson over identiteit. Marcia heeft de theorie van Erikson verder uitgebreid en spreekt over identiteitsstatussen. Tijdens de adolescentiefase is er sprake van biologische, sociale en cognitieve veranderingen. Voor theorie over deze veranderingen en de invloed hiervan is gebruik gemaakt van Kohnstamm. Aan de hand van deze theorieën weten we waar jongeren zich mee bezig houden in hun ontwikkeling, namelijk identiteit.
Hoe je je leven zin geeft, wat dat is en hoe dat voor jongeren wordt besproken aan de hand van Derkx. Volgens geven we de visie van Zock weer die ingaat op de theorie van Erikson en bespreekt ultimate concerns.
Ten slotte is gekeken naar welke zorg aanwezig is op middelbare scholen en hoe andere landen om gaan met (geestelijke) zorg op scholen.

Naast de theorie is gebruik gemaakt van interviews met twee jongeren, twee ouders en zorgcoördinatoren. De resultaten hiervan zijn verwerkt in netwerken van het softwareprogramma; Atlas ti.

De belangrijkste resultaten van het onderzoek zijn:

- In de levensfase die onderzocht is, de jongeren/adolescenten, is men bezig met identiteit naast de ontwikkelingsproblematieken. In deze fase kan er sprake zijn van een identiteitscrisis. Dit is een periode waarin het zicht op zichzelf kwijt kan zijn en waarin ontdekt kan worden wat je wil.

- In ons Nederlands pathologisch zorgsysteem komen de onderwerpen waarmee jongeren bezig zijn niet terug. Het zijn over het algemeen geen grote problemen waarmee je doorverwezen kan en hoeft te worden. Toch zijn jongeren met bepaalde onderwerpen bezig. Als het gaat om praten over de ultimate concerns en leeftijdsgebonden zaken zoals identiteit dan lijkt de geestelijke verzorging hier een goede rol in te kunnen spelen.

- Op dit moment is er door zorgcoördinatoren zeker interesse in geestelijk verzorgers op scholen. Hoe dit er precies uitziet, heeft extra onderzoek nodig. Het is nu nog een vrij onbekend vakgebied.

- Volgens de theorie is zingeving een vrij breed onderwerp. Iedereen zou daardoor bezig kunnen zijn met zingeving, jongeren dus ook. Ook dit is het vakgebied van de geestelijk verzorgers en kunnen hierbij jongeren ondersteunen.

LITERATUURLIJST

Aandoeningen, problematieken. Bron geraadpleegd op 5 oktober 2018 van; https://www.ggznieuws.nl/home/

Begemann, C., Cuijpers, M. (2015). Kwaliteitsstandaard Levensvragen. Omgaan met levensvragen in de langdurige zorg voor ouderen. Utrecht: Vilans, kenniscentrum voor langdurige zorg en ondersteuning.

Beroepsvereniging Vereniging van Geestelijk Verzorgers. Beroepsstandaard Geestelijk Verzorger. (2015). Bron geraadpleegd op 4 oktober 2018 van; https://vgvz.nl/wp-content/uploads/2016/06/beroepsstandaard_definitief.pdf

Calvert, M. (2009). From 'pastoral care' to 'care': meanings and practices. Pastoral Care in Education, 27:4, 267-277. DOI: 10.1080/02643940903349302.

CBS jeugdmonitor. Cijfers/tabellen over jeugdzorg. Bron geraadpleegd op 14 januari 2019 van; https://jeugdmonitor.cbs.nl/begrippen-en-toelichtingen/Jeugdhulp-in-natura.

Clijsen, A. (2014) Handreiking onderwijszorgroutes in het voortgezet onderwijs. Bron geraadpleegd op 5 oktober 2018 van; http//wij-leren.nl.

Dam, H., Spenn M. (2011). Seelsorge in der Schule – Begründungen, Bedingungen, Perspektiven. Eine Veröffentlichung des Comenius-Instituts. Comenius-institut.

Derkx, P. (2011). Humanisme, zinvol leven en nooit meer 'ouder worden'. Een levensbeschouwelijke visie op ingrijpende biomedisch-technologische levensverlenging. Brussel: Uitgeverij Vubpress.

Erikson, E.H. (1971). Identiteit, jeugd en crisis. Utrecht/ Antwerpen: Het Spectrum.

Franzmann, J. (2014). Seelsorge in Der Schule. Handlungsfelder, Kompetenzen Und Qualifizierung.

Ganzevoort, R., & Visser, J. (2007). Zorg voor het verhaal. Achtergrond, methode en inhoud van pastorale begeleiding. Zoetermeer: Uitgeverij Meinema.

Hearn, L., Campbell-Pope, R., House, J. & Cross, D. (2006). Pastoral Care in Education. Child Health Promotion Research Unit, Edith Cowan University, Perth.

Heuves, W. (2006). Pubers. Ontwikkeling en problemen. Assen: Van Gorcum.

Jaarrapport 2017 landelijke jeugdmonitor. Ministerie van volksgezondheid, welzijn en sport. Welzijn van jongeren door Linda Moonen. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kendal, S., Keeley, P., Callery, P. (2014). Student help seeking from pastoral care in UK high schools: a qualitative study. Child and adolescent mental healt. 19:3: 178-184.

Konijn, C., Bruinsma, W., Lekkerkerker, L., Wilde de, EJ., & Eijgenraam, K. (2009). Ontwikkeling van en onderzoek naar het Classificatiesysteem Aard Problematiek Jeugdzorg (CAP-J) Eindrapport. Utrecht: Nederlands jeugdinstituut.

Kohnstamm, R. (2009). Kleine ontwikkelingspsychologie. De puberjaren. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. (2010). Identity status change during adolescence and young adulthood: A meta-analysis. Journal of Adolescence 33 (2010) 683–698. DOI: 10.1016/j.adolescence.2009.11.002

Kunneman, H. (1999). Levenskunst en burgerschap in een technopolis. Socrateslezing.

Marcia, J. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), Handbook of adolescent psychology (pp. 159-187). New York: Wiley.

Marcia, J.E., Waterman, A.S., Matteson, D.R., Archer, S.L., Orlofsky, J.L. (1993). Ego Identity. A handbook for psychosocial research. New York: Springer-Verlag.

Meij, H., Ince, D. (2013). De ontwikkeling van kinderen. Nederlands jeugdinstituut.

Mulder, A. (2014). Op zoek naar zingevingsgerichte interactie in de jeugdzorg. Psyche & Geloof 25, nr. 3, 167-182.

Reker, G.T. (2000). Theoretical perspective, dimensions, and measurement of existential meaning. In Reker, G.T. & Chamerlain, K. (Eds.). Exploring existential meaning: optimizing human development across the life span (pp. 39-58). Thousand Oaks, Ca: Sage.

Soenens, B., & Luyckx, K. (2003). Nieuwe ontwikkelingen in onderzoek naar identiteitsvorming. Kind en Adolescent, 4, 188-199.

Tillich, P. (1965). Ultimate Concern - Tillich in Dialogue by D. Mackenzie Brown. Bron geraadpleegd op 3 maart 2019 van;
http://media.sabda.org/alkitab-2/Religion-Online.org%20Books/Brown,%20D.%20Mackenzie%20-%20Ultimate%20Concern%20-%20Tillich%20in%20Dialogue.pdf#page=9&zoom=100,0,0
en
http://www.paultillich.nl/index.php/component/k2/item/81-artikel-paul-tillich-dialoog-over-ultimate-concern.

Westerhof, G. & Bohlmeijer, E. (2010). Psychologie van de levenskunst. Amsterdam: Boom.

WHO. Adolescent mental health in the European Region (2018).
Bron geraadpleegd op 2 februari van;
http://www.euro.who.int/en/search?q=Adolescent+mental+health+in+the+European+Region.

Zock, H. (2004). A psychology of ultimate concern. Erik H. Erikson's contribution to the psychology of religion. Amsterdam – New York: Editions Rodopi B.V..

Zock, H. (2007). Niet van deze wereld? Geestelijke verzorging en zingeving vanuit godsdienstpsychologisch perspectief. Faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap van de Rijksuniversiteit Groningen.

Zock, H. (2018). Human Development and Pastoral Care in a Postmodern Age: Donald Capps, Erik, H. Erikson, and Beyond. Journal of Religion and Health. April 2018, 57: 2: 437–450.

BIJLAGEN

Bijlage 1 Topiclists

Topiclist adolescenten

Problematieken

-Wat houdt je op dit moment bezig?

-Wat gaat goed? Waar ben je tevreden over in je leven?

-Wat gaat minder goed? Waar ben je minder tevreden over in je leven?

-Waar denk je dat jongeren in het algemeen mee bezig zijn?

Zingeving/levensvragen

-Hoe geef je je leven zin?

-Met welke levensvragen ben je bezig?

Marcia

Vragenlijst
Leeftijd:
Man/vrouw:

1. Er zijn veel redenen voor vriendschappen. Ik kies mijn goede vrienden door middel van belangrijke waarden en overeenkomsten die ik zelf bepaald heb.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

2. Ik probeer er nog steeds achter te komen hoe vaardig/competent ik ben als persoon en welke banen voor mij geschikt zijn.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

3. Mijn ideeën over de rollen van mannen en vrouwen zijn hetzelfde als die van mijn ouders. Wat voor hen heeft gewerkt, zal ook voor mij werken.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

4. Het geloof van een persoon is uniek voor elk individu. Ik heb het zelf overwogen en heroverwogen en weet wat ik wil/kan geloven.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

5. Ik heb geen goede vrienden. Ik hou er gewoon van om rond te lopen met de menigte.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

6. Er is geen bepaalde "levensstijl" die mij meer aanspreekt dan een andere.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

7. Ik ben niet zeker van mijn politieke overtuigingen, maar ik probeer erachter te komen/ben er naar op zoek.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

8. Na lang nadenken heb ik mijn eigen individuele inzicht ontwikkeld van wat voor mij een ideale "levensstijl" is en geloof ik niet dat iemand mijn perspectief zal veranderen.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

9. Religie is op dit moment verwarrend voor mij. Ik blijf mijn mening veranderen over wat goed en fout is voor mij.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

10. Mijn ouders hebben lang geleden besloten wat ik zou moeten doen qua werk en ik volg hun plannen op.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

11. Als het gaat om religie, heb ik gewoon niets gevonden dat aanspreekt en ik voel niet echt de behoefte om te kijken.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

12. Ik heb veel verschillende vriendschappen geprobeerd en nu heb ik een duidelijk beeld van wat ik zoek in een vriend.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

13. Ik heb mijn religie nooit echt in twijfel getrokken. Als het goed is voor mijn ouders, moet het goed zijn voor mij.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

14. Mijn voorkeuren voor daten zijn nog in ontwikkeling, ik weet nog niet precies wat ik wil.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

15. Ik ga alleen uit met het type mensen waarvan mijn ouders het verwachten.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

16. Ik heb niet echt over politiek nagedacht. Het prikkelt me gewoon niet zo veel.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

17. Nadat ik veel verschillende recreatieve activiteiten heb geprobeerd, heb ik er een of meer van gevonden die ik erg leuk vind om te doen door mijzelf of met vrienden.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

18. Ik heb echt nooit serieus rekening gehouden met de rol van mannen en vrouwen in het huwelijk. Het kan me gewoon niet veel schelen.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

19. Ik weet echt niet wat voor soort vriend het beste voor me is. Ik probeer precies uit te vinden wat vriendschap voor mij betekent.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

20. Mijn ouders weten wat het beste is voor mij als het gaat om het kiezen van mijn vrienden.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

Topiclist ouders

Problematieken

-Wat houdt u op dit moment bezig?

-Waar houdt uw zoon/dochter zich mee bezig denkt u?

-Wat is het belangrijkste in uw leven?

-Wat vindt u het belangrijkste voor uw zoon/dochter?

-Wat gaat goed in uw leven? Wat gaat minder goed?

Zingeving/levensvragen

-Hoe geeft u zin aan uw leven?

-Hoe denkt u dat uw zoon/dochter zin geeft aan het leven?

-Hoe wordt er thuis omgegaan met levensvragen?

Topiclist zorgcoördinator

Problematieken

-Met welke problematieken worstelen leerlingen volgens u?
Is hier een 'top 5' van te maken?

-Hoe gaat de school/zorgcoördinator hiermee om? Hoe biedt de school zorg?

-Waar is gespecialiseerde hulp nodig? Hoe wordt dit aangepakt?

-Is er sprake van een zorgnetwerk?

-Welk beeld heeft u van geestelijke verzorging?

-Rol ouders?

Zingeving/levensvragen

-Met welke vragen zijn jongeren bezig?

-Op welke manier gaat de school om met zingeving en levensvragen?

Enquête ingevuld door meisje

Vragenlijst
Leeftijd: 15
Man/vrouw: vrouw

1. Er zijn veel redenen voor vriendschappen, maar ik kies mijn goede vrienden op basis van bepaalde waarden en overeenkomsten die ik persoonlijk heb besloten.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

2. Ik probeer er nog steeds achter te komen hoe vaardig/competent ik ben als persoon en welke banen voor mij geschikt zijn.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 4 **5**

3. Mijn ideeën over de rollen van mannen en vrouwen zijn identiek aan die van mijn ouders. Wat voor hen heeft gewerkt, zal ook voor mij werken.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 **2** 3 4 5

4. Het geloof van een persoon is uniek voor elk individu. Ik heb het zelf overwogen en heroverwogen en weet wat ik wil/kan geloven.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 4 **5**

5. Ik heb geen goede vrienden. Ik hou er gewoon van om rond te lopen met de menigte.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

6. Er is geen bepaalde "levensstijl" die mij meer aanspreekt dan een andere.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 **4** 5

7. Ik ben niet zeker van mijn politieke overtuigingen, maar ik probeer erachter te komen/ben er naar op zoek.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

8. Na lang nadenken heb ik mijn eigen individuele gezichtspunt ontwikkeld van wat voor mij een ideale "levensstijl" is en geloof ik niet dat iemand mijn perspectief zal veranderen.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 **2** 3 4 5

9. Religie is op dit moment verwarrend voor mij. Ik blijf mijn mening veranderen over wat goed en fout is voor mij.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 **4** 5

10. Mijn ouders hebben lang geleden besloten wat ik zou moeten doen qua werk en ik volg hun plannen op.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 **2** 3 4 5

11. Als het gaat om religie, heb ik gewoon niets gevonden dat aanspreekt en ik voel niet echt de behoefte om te kijken.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 **4** 5

12. Ik heb veel verschillende vriendschappen geprobeerd en nu heb ik een duidelijk beeld van wat ik zoek in een vriend.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

13. Ik heb mijn religie nooit echt in twijfel getrokken. Als het goed is voor mijn ouders, moet het goed zijn voor mij.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 **2** 3 4 5

14. Mijn voorkeuren voor daten zijn nog in ontwikkeling, ik weet nog niet precies wat ik wil.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

15. Ik ga alleen uit met het type mensen waarvan mijn ouders het verwachten.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

16. Ik heb niet echt over politiek nagedacht. Het prikkelt me gewoon niet zo veel.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

17. Nadat ik veel verschillende recreatieve activiteiten heb geprobeerd, heb ik er een of meer van gevonden die ik erg leuk vind om te doen door mijzelf of met vrienden.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 **4** 5

18. Ik heb echt nooit serieus rekening gehouden met de rol van mannen en vrouwen in het huwelijk. Het kan me gewoon niet veel schelen.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 **3** 4 5

19. Ik weet echt niet wat voor soort vriend het beste voor me is. Ik probeer precies uit te vinden wat vriendschap voor mij betekent.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 **2** 3 4 5

20. Mijn ouders weten wat het beste is voor mij als het gaat om het kiezen van mijn vrienden.

Helemaal niet mee eens — Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

Enquête ingevuld door jongen

Vragenlijst
Leeftijd: 14 jaar
Man/vrouw: man

1. Er zijn veel redenen voor vriendschappen. Ik kies mijn goede vrienden door middel van belangrijke waarden en overeenkomsten die ik zelf bepaald heb.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

2. Ik probeer er nog steeds achter te komen hoe vaardig/competent ik ben als persoon en welke banen voor mij geschikt zijn.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

3. Mijn ideeën over de rollen van mannen en vrouwen zijn hetzelfde als die van mijn ouders. Wat voor hen heeft gewerkt, zal ook voor mij werken.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

4. Het geloof van een persoon is uniek voor elk individu. Ik heb het zelf overwogen en heroverwogen en weet wat ik wil/kan geloven.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

5. Ik heb geen goede vrienden. Ik hou er gewoon van om rond te lopen met de menigte.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

6. Er is geen bepaalde "levensstijl" die mij meer aanspreekt dan een andere.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

7. Ik ben niet zeker van mijn politieke overtuigingen, maar ik probeer erachter te komen/ben er naar op zoek.

Helemaal niet mee eens				Helemaal mee eens
1	2	3	4	5

8. Na lang nadenken heb ik mijn eigen individuele inzicht ontwikkeld van wat voor mij een ideale "levensstijl" is en geloof ik niet dat iemand mijn perspectief zal veranderen.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

9. Religie is op dit moment verwarrend voor mij. Ik blijf mijn mening veranderen over wat goed en fout is voor mij.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

10. Mijn ouders hebben lang geleden besloten wat ik zou moeten doen qua werk en ik volg hun plannen op.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

11. Als het gaat om religie, heb ik gewoon niets gevonden dat aanspreekt en ik voel niet echt de behoefte om te kijken.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

12. Ik heb veel verschillende vriendschappen geprobeerd en nu heb ik een duidelijk beeld van wat ik zoek in een vriend.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

13. Ik heb mijn religie nooit echt in twijfel getrokken. Als het goed is voor mijn ouders, moet het goed zijn voor mij.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

14. Mijn voorkeuren voor daten zijn nog in ontwikkeling, ik weet nog niet precies wat ik wil.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

15. Ik ga alleen uit met het type mensen waarvan mijn ouders het verwachten.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

16. Ik heb niet echt over politiek nagedacht. Het prikkelt me gewoon niet zo veel.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

17. Nadat ik veel verschillende recreatieve activiteiten heb geprobeerd, heb ik er een of meer van gevonden die ik erg leuk vind om te doen door mijzelf of met vrienden.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

18. Ik heb echt nooit serieus rekening gehouden met de rol van mannen en vrouwen in het huwelijk. Het kan me gewoon niet veel schelen.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

19. Ik weet echt niet wat voor soort vriend het beste voor me is. Ik probeer precies uit te vinden wat vriendschap voor mij betekent.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

20. Mijn ouders weten wat het beste is voor mij als het gaat om het kiezen van mijn vrienden.

Helemaal niet mee eens Helemaal mee eens

1 2 3 4 5

Interview jongere 'jongen'
Datum: 06-08-2018
Afkortingen
Geestelijke verzorging/interviewer = GV
Geïnterviewde jongen = J

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: Allereerst de vraag, mag ik dit interview opnemen? Je naam wordt nergens genoemd. Het is meer voor mezelf zodat ik het kan uitwerken.

J: Ja hoor.

GV: Fijn, dank je. Ik studeer dus geestelijke verzorging. Dat betekent dat ik mensen begeleid met hun manier van zingeving, dingen die zij belangrijk vinden in het leven. Dat kan zijn: religie, spiritualiteit, de natuur, familie, vrienden. Eigenlijk alles wat belangrijk is in het leven. Ik heb je verteld dat ik je heb gevraagd voor mijn scriptie/onderzoek. Het gaat over zingeving bij jongeren op de middelbare school. En dan met name over levensvragen en levensthema's. Levensvragen zijn de grote en belangrijke vragen die zin en betekenis geven aan je leven. Aan dit onderzoek doen ouders, leerlingen en zorgcoördinatoren mee.
Ik denk dat het interview ongeveer 30 minuten zal duren en we gaan het hebben over waar je mee bezig bent, over zingeving en ik heb een vragenlijst mee. Goed?

J: Ja hoor. Ik heb alle tijd.

GV: Fijn!

J: Haha, prima.

GV: Mijn eerste vraag is wat houdt jouw op dit moment bezig in je leven?

J: Mijn school. Vrienden en familie. Ook hobby's.

GV: Hobby's?

J: Ja ik voetbal. En ik zit op school. En dan heb ik mijn familie en vrienden waar ik wel veel mee omga. Oja en mijn werk.

GV: Oke, je noemde al heel snel, meteen zelfs, school.

J: Ja, ik wil nu graag mijn Mavo afmaken zodat ik daarna nog Havo kan doen zodat ik daarna nog Hbo kan studeren.

GV: Een Hbo studie.

J: Ja, ik weet nog niet wat. Daarom wil ik zo lang mogelijk nog hier blijven. Dus hierna nog Havo doen.

GV: Oke, nog de Havo dus. Een bepaalde richting?

J: Ja ik heb nu economie. Maar ik weet nog echt niet wat ik wil worden enzo.

GV: Hmm, en dan Hbo?

J: Het is beter dan Mbo.

GV: Ja?

J: Het is hoger. Hoger is beter.

GV: Ja?

J: Voor mij wel. Het is meer geld later. Ik verdien dan meer.

GV: Hm meer verdienen?

J: Ik vind dat heel belangrijk. Ik wil een eigen auto, een mooi groot huis. Dat alles zo zonder zorg. Ik weet niet, dat lijkt me gewoon fijn. Ik houd van dure dingen.

GV: Dure dingen?

J: Bijvoorbeeld een mooie auto, nieuwe telefoon. Oh en dure kleding. Dat vind ik altijd wel leuk. Altijd wel mijn interesse.

GV: Dan is geld wel handig.

J: Ja, dan kan ik van alles kopen.

GV: Precies! Naast school zei je al snel dat familie en vrienden je bezig houden.

J: Ik doe het liefst met die mensen dingen. Ik vind het niet echt leuk om iets alleen te doen. En met familie en vrienden is het altijd leuk. Eigenlijk ja. Familie heb je altijd. Vrienden ook wel. Maar ik weet niet. Met vrienden is gewoon fijn.

GV: Hm ja.

J: We gaan soms naar de Rijn of naar een pretpark ofzo. Ik heb een vriendengroep, eigenlijk twee. Ik zit dan in een groepsapp en daarin spreken we van alles af. Afspreken enzo en leuke dingen. Laatst was ik bij de Rijn en bij de Rijkerswoerdse plassen. En nu de laatste week willen ze ergens gaan overnachten.

GV: Overnachten?

J: Geen idee wat ze willen eigenlijk. Ergens buiten ofzo. Misschien binnen.

GV: Oke.

J: Er is een iemand die altijd alles regelt enzo.

GV: Oke. Dit zijn allemaal dingen die om je heen gebeuren, school, familie etc. Zijn er ook dingen die jouw echt bezig houden? Waar jij wel eens over nadenkt.

J: Ik denk over later enzo. Over mijn toekomst.

GV: Je toekomst?

J: Hmm, dat ik graag gelukkig ben. Hmm, ik denk met een gezin en veel geld.

GV: Gelukkig zijn?

J: Gewoon dat ik altijd vrolijk ben, vrolijk kan zijn. Dat ik mensen heb met wie ik een goede band heb. Zoals ik al zei mijn gezin. Daar zou ik denk ik wel veel voor doen later. Dat vind ik wel belangrijk.

GV: Daarbij veel geld.

J: Dat vind ik leuk! Dat ik mijn kinderen kan verwennen bijvoorbeeld.

Gelach.

GV: Wat vind je op dit moment goed gaan in je leven? Waar ben je tevreden over?

J: Hmm, ik heb al werk sinds ik veertien jaar ben. Dat is aardig jong. De baan die ik heb kon eigenlijk pas vanaf vijftien jaar dus ik heb ook al uitbetaald gekregen als vijftienjarige terwijl ik veertien was. En ik ben tevreden over mijn hobby's. Mijn hobby voetbal, dat gaat ook wel goed. School kan wel beter als ik wat doe. Maar dat doe ik niet. Ik doe er niet zoveel voor. Als ik met zesjes ga slagen, zou ik ook naar de Havo kunnen omdat ik een extra vak heb. Dus ik hoef niet zo heel veel te doen. Maar ik moet nu wel meer doen hoor. Ik moet bezig wel voorbereiden op de Havo. Dat had ik eigenlijk al eerder moeten doen maar ja.

GV: Je voorbereiden?

J: Ja dat ik veel meer van de basis weet enzo. Als ik nu al wat leer dat ik volgend jaar op de Havo wat minder hoef te leren.

GV: Oja.

J: Dat ik tenminste al wat weet. Ik wil mijn examens wel graag goed doen. En ja, thuis gaat alles ook wel goed. Is wel gewoon fijn.

GV: Oke. Je noemde meteen je werk. Wat is dat en wat bedoel je daarmee?

J: Ik werk bij een taxi bedrijf. Ik werk niet in een taxi, maar ik moet de auto's wassen. Met een vriend doe ik dat. Dat is wel leuk. Op dinsdag. Ik mag wel vaker werken maar meestal heb ik niet zoveel zin. Soms werk ik nog op donderdag erbij. Ik vind het wel prima.

GV: Lekker wat geld verdienen.

J: Ja precies. En dan heb ik nog geld van mijn ouders erbij. Dan heb ik elke maand genoeg.

GV: Mazzel zeg.

J: Heel veel. Ik was al lang op zoek naar een baantje maar werd nergens aangenomen. Maar hier wel. Ze hadden mensen nodig en een vriend zei dat ik wel dat ik daar kon werken.

GV: Chill! Dus wat nu goed gaat in je leven is, je werk..

J: Ja en thuis.

GV: Thuis en je hobby voetbal zei je.

J: Ja ik zit in het hoogst haalbare team. Onder de zeventien. Ik ben pas vijftien jaar. Dus dat is wel goed.

GV: Goed hoor.

J: Ik heb een seizoenkaart bij Vitesse. Donderdag ga ik ook weer. Tegen Basel. Dus dat gaat goed.

GV: O in het Gelredome?

J: Ja tegen Zwitserland volgens mij. Of ja Basel.

GV: Haha sorry geen flauw idee.

J: Nouja. Zwitserland volgens mij. En daarna de uitwedstrijd. In Zwitserland dan. Dus daar ga ik ook heen. Maar ligt eraan wat ze thuis doen. Als ze thuis gaan verliezen dan ga ik niet mee. Maar Basel is wel heel goed. Goed team.

GV: Oke. Voetbal kan je heel goed zeg je en daar ben je heel goed in. Wat betekent dat voor je?

J: Ik weet het niet. Het is niet echt ja. Het is niet dat ik met mensen erover praat enzo maar het is gewoon leuk. Voetbal trekt me gewoon. Het is een leuke sport. Ik vind het altijd leuk om te doen, om er over te praten en veel over te weten. Ik doe ook altijd games met voetbal. FIFA enzo. Dan is het ook leuk als je in een hoog team komt. Ik zat altijd wel in goede teams hoor. Daarom gaat het altijd wel goed.

GV: Ja.

J: Ik heb er veel plezier in.

GV: Oke, hmm. Wat gaat minder goed in je leven? Waar ben je minder tevreden over?

J: Mijn school. Ik had eigenlijk nu al op de Havo kunnen zitten. Maar ik was altijd lekker lui. En ja, eigenlijk is dat het wel. Het gaat niet slecht op school hoor. Het gaat wel prima. Ik doe gewoon Mavo. Dat is wel prima. Ik ga gewoon over en het is wel makkelijk. Vrienden van mij gaan niet over en blijven zitten dus het gaat bij mij wel goed. Maar ik kan beter. Dat is zo.

GV: Lui?

J: Ik ben nog steeds lui. Geen zin om te leren en om mijn huiswerk te maken. Dat soort dingen. Dat doe ik bijna niet. Nee.

GV: Nee. Je had het over een extra vak?

J: Ja daarom ga ik makkelijk over waarschijnlijk.

GV: Wat heb je gekozen?

J: Ik heb geen idee.

GV: Oh.

J: Dat bedoel ik met dat ik niks doe. Ik moet even op mijn telefoon kijken.

GV: Oh ik dacht aan extra wiskunde ofzo.

J: Ik zie het niet in het rooster. Ik moest wel kiezen. Maar het maakte me niks uit.

GV: Gelach.

J: Volgens mij was het aardrijkskunde. Ik heb het altijd gehad en het kostte me geen moeite.

Stilte.

GV: Ah oke, maak je je wel eens zorgen ergens over?

J: Waar ik me echt zorgen om maak? Waar ik wakker van lig?

GV: Hm ja bijvoorbeeld, iets wat wel eens terug komt.

J: Hmm, nee eigenlijk op dit moment niet. Niet waar ik me druk om maak.

GV: Oke, helemaal goed.

Ik wil dan met je doorgaan naar een ander deel van dit interview namelijk over zingeving. Is er iets wat je nog over het vorige deel wil zeggen of vragen? Iets wat misschien niet aan bod is gekomen?

J: Nee hoor.

GV: Hoe geef je je leven zin? Begrijp je dan wat ik bedoel?

J: Ja ik denk het wel. Hmm door dingen positief te bekijken.

GV: Positief te bekijken?

J: Als je geen zin hebt in school kun je ook denken dat je weer je vrienden gaat zien in je klas en dan sta je toch op terwijl je geen zin hebt. Dat soort dingen. Als je een beetje een leuke vriendenkring en ja ik kan het niet zo goed uitleggen. Maar als je gewoon leuke en fijn mensen om je heen hebt dan denk ik dat je leven gewoon leuk is. Tenminste ik vind mijn leven leuk zoals het is. Ik ben wel tevreden met mijn leven.
Maar er zijn ook wel dingen waar ik geen zin in heb of waar ik tegen op zie. Maar ja, dan moet je maar denken dat het snel voorbij is.

GV: Hoe werkt dat?

J: Ik heb nog nooit.. Ik heb wel eens geen zin gehad om met iemand af te spreken en dat ik dan ook niet ben gegaan maar als het om school gaat of voetbal waar ik geen zin in had dan ben ik wel gewoon gegaan. Ik heb wel heel vaak dat ik ergens geen zin in heb maar als ik er ben dan is het gewoon leuk. Ik ben gewoon wat lui soms.

GV: Lui zijn en geen zin.

J: Ja ook met werk. Dan heb ik geen zin en dan ga ik erheen en dan denk ik van ik krijg er lekker geld voor. Dat is prima dan.

GV: Ja. Je zei hiervoor iets over goede mensen om je heen. Wat bedoel je daarmee?

J: Mensen die er voor je zijn en waar je mee kunt praten. Waar je leuke dingen mee kunt doen. Dat soort dingen. Gewoon vrienden. En familie. Wat ik zei in het begin.

GV: Ja, die er altijd voor je zijn zei je.

J: Ja klopt.

GV: Weet je wat levensvragen zijn?

J: Nee eigenlijk niet.

GV: Levensvragen zijn de grote vragen van het leven. Waar je niet een duidelijk op kan geven. Het zijn geen feitenvragen.

J: Open vragen dus.

GV: Ja ook.

J: Oja.

GV: Ben jij met bepaalde levensvragen bezig? Waar je wel eens over nadenkt?

J: Ik heb wel eens nagedacht over wat er na de dood is. Maar ik ben niet gelovig ofzo. Mijn broer had het er laatst nog over.

GV: Oja?

J: Hij zei dat hij geen slechte dingen meer wilde doen. Hij zei het niet duidelijk. Ik geloof dat hij gelovig wilde worden ofzo.

GV: Oke.

J: Hij gaat het niet doen denk ik. Maar hij zei het wel. Hij zei iets over leven na de dood en toen dacht ik daar wel over na. Maar ik ben zelf niet gelovig. Ik heb geen idee wat er na de dood is. Dus dat kwam zo naar voren.

GV: Zo naar voren.

J: Ja.

GV: Zijn er nog meer thema's die af en toe naar voren komen?

J: Hmm.

Stilte.

J: Wat er gebeurd als ik geen familie meer heb.
Ik weet niet. Nee niet echt iets waar ik over nadenk als ik op de fiets zit of in bed lig.

GV: Oke, dat is prima hoor.

GV: Dan heb ik nog een meer algemene vraag. Waar denk je dat jongeren van jouw leeftijd zo mee bezig zijn?

J:Ligt eraan over welke jongeren je het hebt.

GV: Oh, welke jongeren?

J: Ja kijk. Je hebt jongeren die overal bij willen horen maar je hebt ook jongeren die juist alles voor zichzelf willen doen. Heel veel verschillende jongeren. Zo hoe ik het meemaak zeg maar. Bij mij in de buurt zitten een paar jongens die alleen maar zitten te blowen. Ze willen stoer zijn. Maar je hebt er ook paar die alleen maar zitten te blowen omdat ze ruzie hebben met hun ouders. Je hebt ook jongeren die de hele dag thuis zitten en achter hun PlayStation zitten. En een paar die alleen maar zitten te voetballen of zwemmen. Het is heel verschillend. Maar waar ze

mee bezig zijn is denk ik geld.
Jongeren zijn wel bezig met geld. Ook door die muziek van tegenwoordig.

GV: Muziek?

J: Die rapmuziek. Gaat altijd over geld. Over dat vrouwen belangrijk zijn. Er zijn wel heel veel mensen die ook zo zijn.

GV: Hmm. Je zei iets over stoer doen?

J: Ja dat ze erbij willen horen. Dat soort dingen. Dat moeten ze zelf weten.

GV: Begrijp ik goed dat er verschillende groepen jongeren zijn?

J: Ja en de een is met dat bezig en de ander met dat. Maar ik denk dat geld dus wel heel belangrijk is. En veel dingen hebben. En om erbij te horen.

GV: Waar bij te horen?

J: Dat vraag ik me ook af. Ik denk dat je stoer wordt gevonden. Dat mensen tegen je op kijken. Dat denk ik.

GV: Oke.

J: Ik vind geld ook belangrijk. Maar ik ben niet iemand die stoer ermee doet ofzo. Dus ja. Maar je hebt mensen die dat wel doen.

GV: Is er zo iets dat je hier nog bij wil vertellen? Iets dat toegevoegd moet worden?

J: Ja. Ik heb gesolliciteerd bij de Jumbo.

GV: Oke.

J: Ja, ik wil nog meer geld. Ik ga dan in de avonduren werken en in het weekend. Drie avonden in totaal. Bij mijn andere bijbaan werk ik meestal uit school op dinsdag. En bij de Jumbo in de avonden.

GV: Zozo.

J: Lekker geld verdienen. Ik word waarschijnlijk wel aangenomen. Er gaat een nieuwe Jumbo open dus ze hebben veel vakkenvullers nodig.

GV: Fijn zeg!

J: Heel erg. Een vriend heeft het contract al getekend. En ik heb volgende week een sollicitatiegesprek. Maar ik word wel aangenomen hoor.

GV: Ze willen vaak jonge mensen. Chill hoor.

Hee, we komen aan bij het laatste deel van het interview. Ik heb een vragenlijst voor je. Het bestaat uit twintig vragen/stellingen. Je kunt steeds aangeven of je het er helemaal wel of helemaal niet mee eens bent. Van 1 t/m 5. Ken je dat?

J: Oh ja vaker gedaan.

GV: Top. Als je iets niet begrijpt, gewoon vragen he?

J: Is goed.

Invullen enquete.

……..

Klaar!

GV: Top! Dank je! Dan was dit het laatste onderdeel van het interview. Wil je nog iets kwijt?

J: Nee niet echt.

GV: Wat vond je er van?

J: Ja interessant.

GV: Interessant ja?

J: Leuke ervaring!

GV: Heel erg bedankt dat je mee wilde doen!

Interview jongere 'meisje'
Datum: 06-07-2018
Afkortingen
Geestelijke verzorging/interviewer = GV
Geïnterviewde meisje = J

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: Bedankt dat je mee wilt werken aan dit onderzoek. Mag ik dit interview opnemen? Ik noem nergens je naam, het is dat ik het later kan uitwerken.

J: Ja hoor.

GV: Ik heb je verteld waar het over gaat en mijn opleiding geestelijke verzorging. Ik studeer dus geestelijke verzorging. Over het begeleiden bij zingeving, dingen die mensen belangrijk vinden in het leven. Religie, vrienden, natuur zijn voorbeelden. Dit onderzoek gaat over zingeving bij jongeren op de middelbare school. En dan met name over levensvragen en levensthema's. Levensvragen zijn de grote en belangrijke vragen die zin en betekenis geven aan je leven. Ik vraag voor dit onderzoek een aantal jongeren, ouders en zorgcoördinatoren om zo erachter te komen waar jongeren mee bezig zijn.
We gaan het in dit gesprek hebben over wat je bezig houdt, hoe je je leven zin geeft, levensvragen en ik heb een enquête. Het duurt ongeveer een half uur.

J: Oke.

GV: Mijn eerste vraag is, wat houd je op dit moment bezig in je leven?

J: Hmm nou, ik heb enkelproblemen. Dus ik weet niet of ik de goede persoon ben voor dit gesprek.

GV: Oh, we kijken hoe het loopt.

J: Ik ga al twee jaar naar het ziekenhuis en er komt niks uit de onderzoeken. Er zijn röntgenfoto's gemaakt, er is een MRI gemaakt. Gisteren is er een echo gemaakt. Daar kwam niks uit. Dus dat houdt me bezig. Ik kan in verhouding heel weinig. Ja ik weet niet. Een beetje dat. Als mensen vragen of ik mee dit ga doen dan kan dat vaak niet. Ik kan vaak minder lopen.

GV: Hm minder doen.

J: Er hangt heel veel om die enkel heen. Er hangt veel vanaf of je kan lopen.

GV: Er hangt veel vanaf.

J: Ja, op het moment dat je veel pijn hebt omdat je loopt. Het beïnvloedt heel veel. Lopen is wel handig zeg maar. Ook de pijn maakt me snel moe. Moeier. Dus ja.

GV: Je zei onderzoeken?

J: Ja echo, MRI. Ik ben bij zes specialisten geweest. Ik ben de tel een beetje kwijt. Zoveel.

GV: Aw ja. Je enkel?

J: Ik heb nu zo'n vijf of zes jaar last. En de laatste twee jaar is het echt heel erg geworden. Het wordt steeds erger. Twee jaar geleden zijn we begonnen met zoeken maar er komt dus vrij weinig uit.

GV: Naast de pijn, wat betekent het in het dagelijks leven?

J: Ik weet niet. Ik heb constant pijn. Het verschilt. Maar bijvoorbeeld gisteren, we zaten te eten en dan begint er een soort pijnaanval. Het begint te steken en toen ben ik maar naar boven gegaan. Om daar te liggen en te hopen dat je in slaap valt want dan heb je minder last. Het is gewoon heel erg je rust pakken. En dan belt er een vriend en dan laat je hem gewoon overgaan want je kan gewoon niet opnemen. Je bent gewoon ja in de war.

GV: In de war?

J: Ja. Hoe leg je dat uit? Je hebt veel pijn en dan ben je er niet meer bij. Helemaal van de wereld. Alleen rustig blijven ademen en rustig op mezelf concentreren. En de rest is even gewoon niks zeg maar. Niet teveel aan denken.

GV: Hoe heeft het invloed op je leven?

J: Veel invloed. Als mensen vragen of ik mee ga naar de stad dan is het vaak nee. Op school gym ik ook niet meer mee. Dus dat is al twee uur per week minder contact met je klas. Ik ga nu wel naar de zomerfeesten. En bijvoorbeeld woensdag was er Guns and Roses in Goffert. Ken je dat? Daar gingen we buiten de hekken staan. Dus veel staan. En gisterochtend ging ik met een vriendin naar de stad en dat merk ik dan best wel. Zoals gisteravond en vandaag merk ik dat ik extra moe ben en veel pijn heb. En soms is het mentaal ook iets te zwaar.

GV: Hm mentaal?

J: Ja, dat je niet echt depressief wordt maar dat je een aantal dagen somber bent en er moeite mee hebt. Nee en ook wel daar had ik het gisteren met mijn ouders over. Dat schuldgevoel. Want gister bijvoorbeeld wilde mijn vader dat ik de tafel opruimde. Maar het enige dat ik dacht was om naar boven te vluchten. En dan snauw je soms een beetje. Ik liet eerst de pijn wat zakken en daarna ga je nadenken. Ja denk je van ja shit, dat was niet helemaal de bedoeling. Wat je dan tegen je ouders zegt. Het is niet heel extreem. Maar ik voel me dan wel daar schuldig over omdat zij daar ook niks aan kunnen doen. En dan ben ik me er ook wel bewust van dat ik er niet veel aan kan doen omdat je kunt niet zeggen van ja pijn even weg. Dus het is niet mijn schuld maar je voelt je toch schuldig omdat zij er ook niks mee kunnen.

GV: Ah, begrijp ik dat je je schuldig voelt?

J: Jazeker.

GV: Ik hoor je zeggen dat het een probleem is met je enkel maar dat gaat verder dan alleen lichamelijke pijn?

J: Ja precies. En ook een hele tijd toen ze nog niet aan het zoeken waren of nog niks konden vinden zeg maar. Dan na een tijdje ga je ook denken dat je gek bent. Ik ben niet echt depressief geweest. Hm nee ik denk wel dat het misschien depressief was. De meeste mensen hadden dat niet door.

GV: Niet door?

J: Haha, ja ik kan dat heel goed verstoppen. Gewoon lachen zeg maar en dan valt het niet op. Maar dat was ongeveer ja in de tweede. Dus nu een jaar geleden. Wel een hele tijd zeg maar. Maar het is ook wel een tijd geweest van dat je denkt van ja ik ben gek. Van je verzint de pijn. Maar ja dat klopt ook niet.

GV: Hm.

J: Je verzint het niet. Het is er gewoon. Als er geen oorzaak is, dan ga je ervan uit dat het in je hoofd zit. Maar ondertussen denk ik dat niet meer. Dat scheelt.

GV: En depressiviteit?

J: Ja, ik weet het niet. Ik weet de oorzaak niet. Ik denk dat ik toen veel aan mijn hoofd had. Ik heb het idee, het onderzoek was toen al wel echt bezig, maar ik weet niet. Ik denk dat het allemaal iets teveel was. Als je dan met school bezig bent, ik had geen nieuwe klas. Maar wel een nieuw schooljaar. Het is dan druk en de enkel erbij. Ik weet niet. Ik moest denk ik leren omgaan met het hele enkelgebeuren. Nu ben ik er meer aan gewend. Op dat moment moest ik meer wennen aan de situatie enzo. Ik denk dat dat uiteindelijk de reden is geweest.

GV: Alles bij elkaar. School, enkel, nieuw jaar..

J: Ja, inderdaad. Alles bij elkaar.

GV: Nu kun je er beter mee omgaan?

J: Ja nu kan ik er beter mee omgaan. Ik weet dat het beter is om sommige dingen te laten en mijn rust moet pakken. Ik heb nu ondertussen ook fysio. Ik weet nog niet zeker of dat gaat helpen maar je hebt dan wel het gevoel dat je ergens mee bezig bent en dat je actief bezig bent. En ik heb van die sporttape. Dat doe ik er nu regelmatig op. Dat neemt echt heel veel van de pijn weg. Dus dat scheelt enorm. Op zich ook wel grappig dat ik zo druk ben dan want dat is echt niemand gewend van me. Ik ben altijd rustig door de pijn. En nu dan super druk dus dat is wel grappig. En ook wel ja ik weet niet, aan het begin als iemand iets vraagt, dan baal je daar heel erg van. Nu ben ik gewend dat je dingen laat. We zijn dan naar de Efteling geweest met de klas. Niet afgelopen dinsdag maar die week daarvoor. En ik ben dan eigenlijk nog steeds aan het revalideren zeg maar. Ik weet dan wanneer ik dit doe, ja dit duurt nu wel langer, maar dat je je beseft van als ik dit doe dan is het wel echt zoveel dagen rust houden. Ik weet niet, je leert er wel mee omgaan. Ik raak er wel aan gewend. Ik zit gewoon zo in elkaar. Je kunt er niks aan doen. Het is zo.

GV: Om het even samen te vatten, omdat je zoveel pijn hebt aan je enkel zorgt het ervoor dat je minder kunt doen, met vrienden bijvoorbeeld en dat je veel rust moet hebben en dat het mentaal ook best wel zwaar is.

J: Ja precies. Dat zijn de grootste levensdingen op dit moment.

GV: Oke, wat vind je goed gaan in je leven?

J: Um, ik ga op dit moment met de situatie wel goed om. Daar ben ik heel tevreden over. En, ja het verschilt wel. Ik heb nu toevallig twee dagen dat ik wat somberder ben omdat de pijn weer zo begon. Maar ik heb bij Guns and Roses en in de stad wel heel veel lol gehad. Voor mijn doen ben ik best wel gelukkig. Ik ben best wel tevreden. Ook in het begin is school echt alles zeg maar. Ik heb wel geleerd dat toen ik in de tweede zat daar heb ik geleerd dat dat niet zo is. Want toen gaf ik er echt vrij weinig om en dat je merkte dat de punten eronder leden. Als ik toen een onvoldoende kreeg, boeide me dat ook echt niet. Dat heb ik nu wel gehouden. Als ik nu een

onvoldoende haal dan is dat vaak te koppelen aan iets. Dan had ik die dag veel pijn of de dag ervoor met leren. En dat ik merk van hmm, ik weet niet. Toen ik depressief was, toen ging niks goed. Dat boeide allemaal niks. Ik ga nu wel voor op school bijvoorbeeld. Ik merk dat nu dat dat belangrijk is. Hoe het met mij fysiek en mentaal gaat is belangrijker dan het punt dat ik terugkrijg. Ik ben wel blij dat ik die stap heb kunnen zetten. Omdat dat ik weet niet. Ik denk dat dat ook wel een deel is van de depressie. Dat je heel erg bezig bent met school en dat je minder om jezelf geeft. Dat doe ik nu mee. Daar ben ik nu tevreden over. Dat vind ik fijn.

GV: Dat je meer om jezelf geeft.

J: Ja, dat het ook echt belangrijk is hoe ik me voel en dat ik daarna luister. Op het moment dat ik me somber voel, dat ik met iemand ga praten of iets anders doen waarvan ik merk dat het helpt. Of waar ik blij van word.

GV: Depressief/somber voelen?

J: Hm ja ik weet niet. Gewoon heel somber zijn, nergens zin in hebben. Denken van ik ga wel slapen ofzo. Ik weet niet. Ja gewoon ook wel dat je weet van anderen boeien me niet heel erg, ik zoek het zelf wel uit. En het is op dit moment dan niet heel extreem meer. Maar het is nu soms wel van dat ik niet echt zin heb om iets te doen. Of dat als iemand belt, als ik opneem, dan wil die gene vast afspreken dus ik neem niet op want ik heb geen zin om af te spreken. Een beetje dat idee. Dingen laten. Niet vandaag. Andere keer maar.

GV: Ik hoor je zeggen dat je in die periode erg bezig was met school en nu kun je dat iets beter loslaten?

J: Ik was die periode ervoor heel erg bezig met school. Dus op het moment dat ik me slecht voelde was ik nergens meer mee bezig. Ik weet niet. Op dat moment had ik ook echt geen gevoelens meer. Nu ben ik als ik depressievig ben zeg maar, dan ben ik vaak somber of dan baal ik ergens van of dan boos over een situatie. De situatie over mijn enkel dan. Op dat moment baalde ik nergens van, ik was niet boos of verdrietig, gewoon geen emotie eigenlijk. Het boeide me echt niet. Dus toen was school ook niet zo'n punt. Haha. De punten gingen toen wel redelijk en ik ben toen over gegaan enzo. En ja.

GV: Nu kijk je eerst hoe je jezelf voelt en dan naar de rest.

J: Ja dat is echt belangrijker.

GV: Ja belangrijker?

J: Omdat ik erachter ben gekomen toen dat als je jezelf niet fijn voelt, de rest ook geen nut heeft. Want op het moment dat je je zo slecht voelt dan geef je niks om school en dan gaat dat ook alleen maar achteruit. Op het moment dat je je wel goed voelt, geef je wel om school. En gaat school juist beter. Dus je kunt wel heel erg bezig zijn met school en juist niet met jezelf maar ik heb toen ervaren dat het school juist niet veel beter maakte. Het heeft eigenlijk geen nut. Het gaat alleen maar slechter. Dus als je jezelf goed voelt, gaat alles makkelijker en gaan dingen beter. Ja daar ben ik wel achter gekomen zeg maar.

GV: Voordat ik over ga naar een ander deel van het gesprek wil ik je nog een algemene vraag stellen. Waar denk je dat jongeren over het algemeen mee bezig zijn?

J: Als ik kijk bij mij op school, dan heb je de kakkers. Die zijn heel erg bezig met hockey enzo. Dan heb je heel veel junks. Ja echt heel erg. Die zie je allemaal in een groepje zo buiten staan. Dan heb je al een vermoeden dat ze een joint aan het roken zijn. Dan heb je nog de mensen die overal een

beetje buiten vallen. Zij zijn vooral erg bezig met gewoon echt wat ze leuk vinden en wat ze interessant vinden. Ze trekken zich niet zoveel aan van de anderen. Dat zijn drie duidelijke groepen bij mij op school. In mijn groepje vragen we veel aan elkaar, we proberen elkaars goedkeuring te krijgen. Van o ik wil dit gaan doen. Oja leuk! Vooral met zichzelf vooral. Hoe je wil worden later.

GV: Hoe ze willen worden?

J: Ja klopt. Wie ze willen zijn.

GV: Wat bedoel je daarmee?

J: Hm, hoe ze over willen komen en of ze aardig zijn enzo. Over komen bij anderen.

GV: Ik hoorde je iets zeggen over groepen. Hoe kom je in zo'n groep of hoe werkt dat in de groep?

J: Een vriendin bijvoorbeeld in de eerste begon steeds meer op te trekken met een barbiepop, een kakker. Ze gingen er hetzelfde uitzien. Dus ze trekken zich wel degelijk aan van o ik wil daarbij horen of ik wil zo zijn. Of ik wil liever met die mensen bevriend zijn. Dat vind ik wel een beetje dom. Dan houd jezelf in best veel opzichten tegen. Maar ja. Ik kan er niet heel veel van zeggen. Het is hun keuze.

GV: Ja. Oke. Mooi. Dank je. Ik wil dit deel van het interview afronden. Is er iets wat je nog hierbij wil vertellen?

J: Uhm. Nee hoor.

GV: Oke, dan wil ik je wat vragen over hoe je je leven zin geeft. Snap je wat ik bedoel?

J: Ja ja.

GV: Wat maakt jouw leven zinvol?

J: Ik denk ook wel lol hebben. Doen wat je wil. Ik kom weer terug op hetzelfde onderwerp. Je kunt wel serieus bezig zijn met school enzo. Maar ik merk wel dat de momenten waar je leeft en waar je leuke dingen doet, de mooiste momenten zijn. Dus ik denk dat dat soort momenten je leven echt zinvol maken. Het moment dat je echt gelukkig bent en je dingen doet waarvan je zegt van ja daar word ik echt blij van.

GV: Dingen waar je blij van wordt?

J: Um ja. Dat kan veel zijn. Guns and Roses was heel gaaf. In de zomerfeesten heb ik heb ik heel veel zin in. Gisteren naar de stad, ik rij paard. Dat zijn momenten dat je alles kan vergeten. Waarbij je alleen maar bezig bent met je paard. Dat soort momenten. Dat je iets doet en je alles op nul kan zetten en je niet hoeft na te denken. Dat moment. Dat je niet hoeft na te denken en gewoon kan doen wat je wil.

GV: Niet nadenken.

J: Gewoon gaan en staan en doen wat je wil.

GV: En die dingen geven je leven zin?

J: Ja echt dat lol maken.

GV: Wat mooi! Hm.
Dan wil ik over gaan naar levensvragen. Is er een vraag/onderwerp waar je mee bezig bent?

J: Ik ben best wel een denkertje en ik pieker best wel veel. Dus ik denk over best veel dingen na. Ik denk over heel veel na. Ik weet niet. Ik heb wel een tijd gehad van ja over bestaan. Hoe was het nou. Ik heb het heel lang gehad. Oja, van ik besta maar besta ik echt? Weetje, van dat soort vragen. Daar heb ik wel over nagedacht. Van je leeft en hebt dit gesprek met jou maar is dit gesprek er überhaupt wel echt. Dat soort vragen heb ik veel gehad. Maar dat was meer in groep 8 en in de eerste dat ik dat soort vragen had. En nog steeds wel regelmatig. Van dat je denkt van hoe zit alles in elkaar? Het leven enzo. Een beetje vaag is het leven wel.

GV: Beetje vaag.

J: Gelach. Ja beetje wel ja. En je weet ook niet wat er gebeurt na dit leven. En daar ben ik eigenlijk wel benieuwd naar van hoe dat allemaal zit. Is dit dan allemaal weg of komt er dan iets nieuws? Ik heb geen idee. Of voor hetzelfde geld is hiervoor ook al iets anders geweest. Dat dit het nieuwe toen was.

GV: Ja.

J: Ik denk er wel veel over na ja.

GV: Over dat soort vragen denk je wel na dus.

J: Niet regelmatig. Niet dat ik echt pieker maar wel af en toe.

GV: Niet regelmatig?

J: Hm, vooral op momenten dat ik me iets slechter voel. Momenten dat ik bezig ben of lol heb, dan denk je er niet over na. Maar om momenten dat je op bed ligt en de pijn probeert te laten zakken zeg maar dan, dat zijn wel de momenten dat je na gaat denken over dit soort dingen. En dan komen de vragen. Of 's avonds in bed als je niks te doen hebt. Gelach.

GV: Dan komen die vragen naar voren.

J: Als je een beetje na aan het denken bent.

GV: Oke, hoe ga je met dit soort thema's om?

J: Ik denk er gewoon over na. Uiteindelijk kom je altijd tot de conclusie dat je het gewoon niet weet.

Gelach.

J: Ik weet niet. Voorheen was het zo dat ik dan weken aan het piekeren was daarover en dat ik het niet zo goed los kon laten. Nu denk ik er een paar dagen over na, en dat het een beetje in mijn achterhoofd zit. En dan verdwijnt het ook weer. Ik weet wel dat wanneer je begint aan zo'n vraag er toch geen antwoord uit komt. Tenminste niet op dat moment. Misschien later. Dus ik weet niet. Ik vind het soms ook wel leuk om erover na te denken. En er een beetje over te fantaseren van hoe zou het kunnen zijn. Ik weet niet. Maar uiteindelijk kom je altijd tot dezelfde conclusie.

GV: Als ik je zo hoor, ben je er altijd zelf mee bezig.

J: Ja. Ik ga dit niet echt met andere delen.

GV: Niet met andere delen?

J: Ja! Ik ga het er echt niet met anderen over hebben. Van wat denk jij?

GV: Hoezo?

J: Zo belangrijk vind ik het niet. En iedereen heeft een andere mening en dan denk ik dat ik beter bezig kan zijn met mijn eigen mening hierover dan dat ik heel erg ga kijken wat anderen ervan vinden want ik denk dat het juist mooi is als je je eigen mening of gedachten erover hebt. Dus dan is het soms juist fijn om niet te weten wat anderen erover denken. Niet door te laten beïnvloeden maar om gewoon te kijken wat je er zelf van vindt en denkt.

GV: Ja, oke. Is er hier nog iets wat je graag wil vertellen?

J: Nee hoor.

GV: Dan wil ik naar het laatste onderdeel van dit gesprek gaan. Ik heb namelijk een lijst mee met stellingen. Het zijn twintig stellingen of vragen het gaat over dingen waar mensen van jouw leeftijd mee bezig zijn. Ze gaan over vriendschap, over ouders, over daten. Elke keer kun je je antwoord omcirkelen. Je kunt antwoord geven op de stelling van helemaal oneens tot helemaal eens. Ken je dat idee van vragenlijsten?

J: Ja ik snap het idee.

GV: Als je een vraag hebt, stel hem gerust.

J: Is goed.

……..

Invullen van de lijst.

J: Yes. Klaar.

GV: Super! Dan sla ik het nog even op. Oke, dit was het laatste onderdeel van mijn vragen. Is er iets wat je nog kwijt wil? Iets vragen of zeggen?

J: Nee eigenlijk niet.

GV: Wat vond je ervan om het hierover te hebben?

J: Ik vond het eigenlijk wel fijn. Ik heb er zelf wel eens over nagedacht over of het fijn zo zijn om er met iemand over te praten over dingen. Ik heb nooit die stap genomen. Ook omdat het vaak niet zo goed gaat met me. Dus ik wilde graag met je praten en mee werken aan het onderzoek. Leuk dat dat ik dit heb kunnen ervaren zonder dat ik echt naar iemand toe moet. Dus ja, ik vond het fijn.

GV: Fijn om te horen. Jij ook heel erg bedankt! Dan zet ik de opname uit.

Interview ouder ‘vader’
Datum: 25-07-2018
Ouder van twee dochters (13 en 16 jaar) en zoon en dochter van partner K. (13 en 17 jaar).
Afkortingen
Geestelijke verzorging/interviewer = GV
Geïnterviewde ouder/vader = O

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: bedankt dat u mee wilt doen aan dit onderzoek. Mijn onderzoek gaat over zingeving bij jongeren, vooral waar jongeren mee bezig zijn. En ik ben ook erg benieuwd waar een ouder van een jongere mee bezig is. Voor dit onderzoek interview ik een aantal jongeren, ouders en zorgcoördinatoren. Dit gesprek gaat over een aantal onderwerpen. Waar u als ouder mee bezig bent, wat goed en minder goed gaat, zingeving en levensvragen. Ook vraag ik af en toe naar uw kinderen. De gegevens blijven anoniem. Is het goed als ik het gesprek opneem zodat ik het later uit kan typen?

O: Ja hoor. Helemaal duidelijk.

GV: Mijn eerste vraag van dit gesprek is; wat houdt u bezig op dit moment?

O: Wat houdt mij bezig op dit moment? Wat een mooie vraag. Um. Het leven. Ja dat sowieso. Het leven zo mooi mogelijk maken. Voor mezelf en daarvoor ook voor mijn kinderen, mijn omgeving en voor iedereen. En um het niet zo zwaar maken.

GV: Het niet zo zwaar maken.

O: En dat merk ik in deze maatschappij dat mensen de neiging hebben om het zo zwaar te maken. Het is allemaal lastig, die werkdruk, moet allemaal snel. Houd het leuk. Je moet het luchtig houden. Dat helpt mij heel erg. En dat merk ik ook aan mijn omgeving. Ik heb het moeten leren. Het geeft mij heel veel rust en energie. En levensvreugde. Niet zo zwaar maken allemaal.

GV: Hoe doet u dat?

O: Door grappig te denken. Ik kan niet overal invloed hebben. Ook al zegt mijn ego van wel. Maar het kan niet en dat moet ik ook niet van mezelf verwachten. Ik bepaal zelf vanuit hier hoe ik met dingen omga. En dat doe ik vanuit hier. Vanuit mijn gevoel (wijst naar hart). Vanuit mijn intuïtie. Die zegt wel of het goed is of niet. Mijn ego vindt daar van alles van maar ik bepaal hoe ik daar mee omga. Dat geeft me veel rust. Ik heb veel moeten leren, veel gelezen en met coaches enzo. Veel in gesprek gaan daarover. Dat geeft me veel inzicht. Ja dat is het mooie.

GV: Ik hoor u af en toe rust zeggen.

O: Ja, rust. Zo min mogelijk stress. Stress is doodsoorzaak nummer 1. Het ligt aan de basis van heel veel ziektes. Veel kwalen en dingen. Stress zegt eigenlijk van het gaat niet goed. Spanningen enzo. Slecht slapen, slecht eten. Als je daarmee om kan gaan of van je af kunt houden, creëer je rust in je lijf en in je lichaam. Vertrouw op jezelf en op je hart. Je weet zelf wat goed is en wat niet. Dat geeft rust. Het zorgt ervoor dat ik makkelijk door het leven kan laveren.

GV: En dat heeft u moeten leren?

O: Ik heb dat moeten leren. Dat zit niet in de mens. Niet in deze maatschappij. We worden erg opgevoed met druk en we moeten leren, doen, huilen en alles. Zo worden wij in deze

maatschappij opgevoed. En dat creëert druk en stress. Daardoor worden we heel snel ziek. Daardoor worden we snel aangedaan. Dat zie ik om me heen. Ik geef leiding aan dertig mensen. Ik heb die afdeling gekregen en het was een afdeling die volledig was afgehaakt. Iedereen stond stijf van de stress. Ik heb die mensen geleerd om lucht erin te hebben. Rust. Er gebeurt niet engs. Er valt geen arm af en je huis blijft gewoon staan. Die mindset erin te krijgen begint nu te werken merk ik. Er ontstaat rust en er komt plezier in het werk. Als je iets fout doet, dan vertel ik het je. Dan gaan we het anders doen. Ik ga je niet doodslaan en pak de knuppel er niet bij. Ik ontsla je niet meteen. Dat soort angsten genereren mensen meteen. De meest verschrikkelijke dingen halen ze in hun hoofd.

GV: En dat zorgt voor stress?

O: Precies. Dat zorgt voor stress en dan gaat het verzuim weer omhoog. Stress is echt denk ik de grootste ziekmaker. Het is de bron van je lichaam zegt het gaat niet goed. Stress en spanningen. Als dat maar door blijft manifesteren en etteren dan val je vanzelf een keer om. De oplossing is dus; vermijd stress.

GV: Zorg voor rust.

O: Zorg voor rust en lucht. Dat doe ik met die kinderen ook. Relativeer. Terug naar het begin. Tuurlijk mag dat een beetje drama zijn. Maar zorg wel dat je terug gaat naar het begin. Wat is relevant. Waar heb ik invloed op en waar heb ik geen invloed op. En waar ik geen invloed op heb, laat dat los. Je kunt het niet veranderen. Dan ga je ermee dealen. Dat creëert ook rust bij de kinderen.

GV: Merkt u dat bij ze?

O: Jazeker. Daar hebben we ook gesprekken over. Af en toe schieten we uit de rol. Dan mag ook gebeuren. Dan heb je weer ego die op komt spelen. Als je met ze terug gaat, die stress is een soort oplossing voor het probleem. Maar het is niet echt de oplossing natuurlijk. Die ego creëert nog meer stress om het probleem op te lossen.

GV: Ja.

O: En dat moet terug gedraaid worden.

GV: Hoe is dit bij u zo ontstaan. U hebt hier veel over nagedacht en bent er veel mee bezig (geweest).

O: Oe ja. Zo'n acht jaar geleden

GV: Acht jaar geleden?

O: Ja. Toen was mijn ex-vrouw overleden. Het overlijden van mijn vader. Ik ben vroeger erg losbandig geweest. Geleefd alsof het mijn laatste dag was. Huwelijk ging stuk, vader overleed toen. Ik verkeerde in financiële schulden toen. Er was niet veel meer van mij over. Ik kon toen twee dingen doen. Of ik kon doorgaan en dan zou het klaar zijn. Karmisch denk ik dan van ja dan begin ik gewoon weer opnieuw. Of ik ga er wel wat aan doen. Op het moment dat je dat je die keuze maakt, komen er ook mensen in je leven. Die je daarmee gaan helpen, die komen op je pad. Ik was werkeloos toen mijn relatie met K. (partner) begon. Ik kwam toen een coach tegen bij Douwe Egberts. Meestal luister je naar iemand een paar uur en dan is het wel klaar. Bij deze training had ik alles volgeschreven. Wat grappig dacht ik. Ik had een bepaalde connectie met hem en ben in gesprek geraakt. Hij heeft me heel erg geholpen. Ik heb verdiepende sessies gehad met hem. Hij heeft me heel duidelijk uitgelegd hoe die processen in je hoofd werken. Sterker nog,

hij heeft me zover gekregen dat ik nu zelf die cursussen geef. Het wordt echt een succes. Een jaar geleden ben ik begonnen en nu werk ik met scholen, bedrijven en mensen die willen. Hoe werkt alles in je hersenen. Dat doe ik op een leuke en luchtige manier. Het heeft mij geholpen en ik voel de behoefte om dat uit te dragen. Dat geeft mij weer heel veel los en plezier in het leven. Ik zie dat mensen er wat mee doen en dat de kinderen erop reageren. Zo stabiel functioneren. Dat is fantastisch. Dat komt niet alleen door mij maar ook door K. (partner). En elkaar, de kinderen. Ik had nooit verwacht dat het zo goed zou lukken. Het zijn toch verschillende kinderen die nu bij elkaar in huis wonen. De kinderen van K. zijn weer heel anders dan mijn kinderen. Haar karaktertjes en mijn karaktertjes. Het is een mooi gezin nu.

GV: Wat mooi.

O: Je leert kinderen door te reflecteren. Dat vind ik heel belangrijk. Dat ze naar zichzelf kunnen kijken van wat kan ik. In plaats van in paniek te schieten of drama te laten ontstaan. Dat lost nooit wat op.

GV: Door te reflecteren ben je dat eigenlijk voor?

O: Ja. Door even te reflecteren. Wat is er nu daadwerkelijk aan de hand. Daar komen ze daar zelf mee. Zoals L. (kind van partner). Dat is echt een pittige puber. Pittige tante. Als er op haar druk wordt gezet, dan vliegt ze weg. Ze komt zelf wel. Daarom heeft ze ook geen contact meer met haar vader. Dat is iemand die heel erg druk op haar zet. Dat vermijdt ze. Ze trekt wel heel erg naar mij toe. Ik merk dat ze die verdieping en die verbinding zoekt in dat reflecteren. Wat kan ik er nu aan doen? Dat helpt haar heel erg. Dat is fantastisch om te zien.

GV: Ja, wat mooi. Dat het zo werkt.

O: Ja he.

Stilte.

GV: Wat vindt u goed gaan in uw leven?

O: Alles. Ik ben super dik tevreden. Natuurlijk heb ik een bucketlist. Maar ja, ik ben heel blij heel blij met hoe mijn leven nu verloopt. Dat komt ook door de keuzes die ik nu maak en heb gemaakt. In plaats van weg te rennen. De goede manier van leven.

GV: De goede manier van leven?

O: De confrontatie met jezelf aan gaan. Je kunt het wel buiten jezelf leggen maar ga nu eens naar binnen kijken.

GV: Doet u dat ook als het goed gaat?

O: Ja. Dan zegt mijn ego dat het niet goed gaat. Maar het gaat dan juist wel goed. Ik heb mezelf een zin aangeleerd en dat is een soort motto geworden. Er is niets of niemand die mij iets aan kan doen. Behalve ikzelf.

GV: Niets of niemand die mij iets aan kan doen.

O: Behalve ikzelf. Ik bepaal vanuit hier, (wijst naar hart) wat mij aangedaan wordt. In welke ik boos ben, in welke mate ik blij ben, verdrietig ben. Ik heb daar de volledige controle over.

GV: Hoe zit het dan met gevoelens?

O: Natuurlijk huil ik wel eens, ben ik wel eens boos. Maar ik verlies mezelf er niet mee.

GV: Is het erg om jezelf te verliezen?

O: Ja.

GV: Hoezo?

O: Ik denk dat het een stuk controle is. Het is gevaarlijk.

GV: Gevaarlijk?

O: Het kan zijn dat je jezelf niet meer terug vindt. Daar zit een gevaar in. Je ziet daar voorbeelden genoeg van mensen die zichzelf verliezen. En daar nooit meer uitkomen.

GV: Bent u daar bang voor?

O: Heel erg. Ik heb een sterk ego. Dat weet ik van mezelf. Die heb ik geleerd te bedwingen. Hij mag meewerken maar mag nooit meer de baas zijn.

GV: Hoezo niet?

O: Nee. Ego wil macht. En dat mag niet. Ik heb macht. Vanuit hier (wijst naar hart). Vanuit liefde. Niet meer vanuit ja maar. Ego zit altijd in het verleden of de toekomst. De hele dag in je oor te tetteren. Die ego is er om je te beschermen tegen pijn bijvoorbeeld. Het ego heeft veel macht over je. Dan verlies je jezelf. Dat mag nooit meer gebeuren.

GV: Hm.

O: Hij mag helpen, meehelpen, mag ingrijpen. Zo mag het reageren. Maar niet meer ego vindt, ego wil en jij moet. Dat is de setting die hierboven gebeurd (wijst naar hoofd).
Dat loslaten zorgt voor zoveel rust, veel minder stress. Ik sliep altijd heel slecht, had suiker. Puur door de rust te vinden en te vertrouwen op je intuïtie en je hart. Die ben je daadwerkelijk. Dat geeft me plezier in het leven.

GV: Ik hoor u zeggen dat alles goed gaat in uw leven, dat u veel bereikt hebt en nu veel rust heeft/geen stress. Zijn er ook dingen die minder goed gaan in uw leven? Waar u wel eens over piekert?

O: Um ja. Maar ik geef dat piekeren snel op. Piekeren verandert niks. Ik geef niet toe aan piekeren. Ik kreeg een mailtje van mijn werk. Over twee dagen ga ik op vakantie. Ik kan er nu de hele dag en avond over nadenken. Dat ga ik niet doen. Ik ga het probleem terugleggen. Als ik het probleem ga oplossen, leren ze er niet van. Dus ze gaan het zelf maar oplossen.

GV: Dus er komen wel vervelende dingen voorbij.

O: Ja, dagelijks.

GV: Zijn het bepaalde thema's die terugkomen?

O: Um.. Ja. Een heel belangrijk thema is slachtoffergedrag. Het hangt heel erg aan mij. Ze verwachten dat ik het oplos. Dat heb ik voor iedereen gedaan. Maar daar ben ik vanaf gestapt. Dat legt veel terug. Het is een thema dat veel terugkomt. Heel grappig.

GV: Waarom komt het steeds terug?

O: Misschien een bepaalde kracht die ik uitstraal? Ik ben een grote kerel, een diepe en donkere stem. Goede babbel. Voor mensen kan dat betekenen dat ze denken dat je kan helpen. Maar ik ben geen oplosser. Dat moet je zelf zijn.
Maar nu nog steeds komt dat terug. K. zweeft alle kanten op wat dat betreft. Daar zit heel veel water in zeg maar. Dan ga ik het oplossen en er structuur in geven. Maar dat moet ik helemaal niet doen. Dat moet ik haar leren. Of het laten en zien waar het schip strand. Niet dat zij een slachtoffer is. Maar het is wel een thematiek. Het is grappig dat ik haar heb ontmoet. Ze is heel empathisch en een warhoofd. Ik ben juist heel gestructureerd, heel erg van de planningen. Te laat komen haat ik. Dat is echt een ding. Vind ik echt verschrikkelijk. Tja K.

Gelach.

O: Mooi dat ik zo iemand tref. Daar heb ik wat te leren.

GV: We hebben het nu gehad over wat u bezig houdt, de goede en minder goede dingen in het leven. Dan wil ik doorgaan wat voor uw kinderen belangrijk is. Is er nog iets wat u kwijt wil voor we doorgaan?

O: Ik heb zo wel een duidelijk beeld van mezelf neergezet.

GV: Waar houden uw kinderen zich mee bezig denkt u?

O: Met mij.

Gelach. Nee grapje. Ze beginnen heel creatief te worden en zich te ontwikkelen.
Ze beginnen zich nu te ontwikkelen. Met muziek bijvoorbeeld. Eentje speelt gitaar nu. Ze ontwikkelt zich ook op sociaal vlak. Zo bijzonder. Ze werkt in een kringloopwinkel. Hoe ze daar met de klanten omgaat. Fantastisch. De jongste was vroeger de baas in huis. Meisje van zeven jaar bepaalde echt alles. Als ze vijf dagen patat wilde eten, dan gebeurde dat. Een enorm ontwikkelt ego. Een soort overlevingsmodus. We hebben haar teruggebracht naar een meisje van zeven jaar en vanaf daar haar laten ontwikkelen. Met vriendinnetjes, weer leuk, fietsen enzo. Daar zijn we wel bang voor geweest. Ze stal geld, deed stiekem.

GV: Dat heeft u wel bezig gehouden.

O: Haha, ja heel erg. Maar door aandacht te geven, empathie, goede zorg. En ook heel streng te zijn, lijkt het nu te werken.

GV: Kunnen we zeggen dat ze vooral met hun sociale ontwikkeling bezig zijn?

O: Ja inderdaad. Ze zijn daarnaast bezig met de wereld te ontdekken. Je gaat alles doen en ervaren. Ook vies worden. Op je donder krijgen. Lekker spelen en helpen in het huishouden. Nu komt het moment dat we moeten loslaten. Dat vind ik eng. Dat is wel een dingetje. Het komt goed. Zeker met K. ernaast.

GV: Wat zouden de meiden zeggen als ik vraag wat ze bezig houden denkt u?

O: Um, R. zou zeggen werken, sporten, volwassen worden, grote meid worden. Vooral zelfstandig zijn. Ze wil heel graag zelfstandig worden. Een baan bijvoorbeeld is echt wel een drijfveer. F. gaat daar heel lastig antwoord op geven. Die vindt dat moeilijk. F. is een meisje die graag nog in de slachtofferrol kan duiken. Ze wordt heel erg verwend door haar opa en opa. Dat vindt zij lastig. Ze is nog heel loyaal naar opa en oma. Zij zijn niet erg goed voor haar. En dat begint F. nu door te krijgen. Ze is wel een meisje die heel veel doorzettingsvermogen heeft. Ze moest heel hard werken aan school om naar OBC Huissen te kunnen (middelbare school). Dat heeft haar wel erg

bezig gehouden. Hele avonden huiswerk maken. Ze heeft het gehaald.
En de kinderen van K. Tja, de puberleeftijd. Heel erg met zichzelf. Ik herken wel leeftijd gerelateerde zaken. Met hun uiterlijk, wat ze nodig hebben, wat ze vinden. Ik vind het grappig om te zien. De oudste is op en top in de puberteit. Grenzen opzoeken, zich op een bepaalde manier gedragen. Dan denk ik dat ze aan het zoeken is naar wie ze is, wat ze kunt. Daarbij kan ze ook heel erg van stemming wisselen. Van vrolijk naar bam chagrijnig. Kattig ook. Ik denk dat je als ouder het moet relativeren. Ik merk dat ze afstand neemt. Ik kom heel dichtbij. Ze praat niet altijd makkelijk met me. Ik weet dat het wel overwaait. Als er echt iets is, dan komt ze wel. Ik moet haar niet onder de huid gaan zitten. Het gaat echt van onzekerheden van puistjes tot hoe zit mijn haar en wat zal ik aan doen. Ja heerlijk. Zo leuk om te zien.
En de jongste, ja hij was zo onzeker. Faalangstig zelfs. Hij heeft leerkrachten gehad die hem niet snapten en dat werkt met een kind met ADHD gewoon averechts. Hij gaf het wel aan. Maar dan kreeg ik weer een mailtje van de juf dat ze hem de klas uit had gestuurd. Je zag hem gewoon veranderen in een onzeker kind. Hij is nog heel jong, heel speels. Hij is heel open, hij gaat nog wel eens het park in en lekker in bomen klimmen. Heerlijk toch. Laat het lekker.
Hij is een jaar naar het Jan Lighthart geweest. Zelf vond hij het onzin maar ik zie hoe erg hij erop vooruit is gegaan. Hij is zo gegroeid, veel geleerd. Ook emotioneel. Zoveel sterker is hij geworden. Nu is hij de held van de klas. Meisjes zijn verliefd op hem. Hij groeit helemaal. En daarbij is het ook nog een kind. Kusje en knuffel enzo.

GV: Wat vindt u het belangrijkst voor ze?

O: Dat ze gelukkig zijn.

GV: Gelukkig zijn?

O: Dat ze kunnen lachen, kunnen huilen, kunnen loslaten. Dat ze kunnen zijn wie ze willen zijn. Dat er geen spanning in de lichaampjes zijn. Dat ze mogen zijn wie ze willen zijn. Dat ze mooi in het leven kunnen staan. Met een beetje verdieping, beetje reflectievermogen. Dat is wat ik ze mee wil geven. Niet te kritisch. Niet jezelf wegcijferen maar weet dat dat je veel dingen kan oplossen als je naar jezelf kijkt. Leuke frisse meiden, zonder al te veel gedoe.

GV: Wat zouden zij het belangrijkst vinden als ik het ze vroeg?

O: Dat.

GV: Ja precies hetzelfde?

O: Ja. Gelukkig zijn. Ik weet nog zo goed de reactie van R. toen ze hoorde dat haar moeder overleed. Ik moest 's avonds naar het ziekenhuis maar toen ik daar was, was het al te laat. Een longembolie. Ik heb de meiden in de nacht laten slapen en ze de volgende ochtend allemaal met de kinderen van K. op de bank gezet. Daar heb ik het verteld. Ik was toen dertig jaar ouder geworden. Maar ik zag aan R. dat er zo'n dertig kilo van haar afviel. Ze wilden die dag gewoon naar school en hebben nog nooit zo'n fijne en rustige dag gehad. R. ging open als een bloem. Haar ogen gingen open. Zo bijzonder.
Kinderen zijn toekomstgericht.

GV: Dat blijkt maar weer.

O: We konden in dat verdriet blijven zitten en weer alles kunnen oprakelen. Maar ze hebben alles verwerkt op hun manier. Ik heb wat met die meiden in bed gelegen, gehuild en getroost. Maar we gingen wel verder. Morgen ga je gewoon naar school. Wel door blijven gaan in je leven. Ze kunnen het.

GV: Wat mooi om te horen. Deze vragen gingen over uw kinderen. Ik wil graag weer terug naar u gaan. Is er iets wat u nog kwijt wil hierover?

O: Nee hoor. Follow the leader.

GV: Haha, helemaal prima.
Dan wil ik over gaan naar zingeving.
Hoe geeft u zin aan uw leven?

O: Door goed te zijn.

GV: Door goed te zijn?

O: Don't be an asshole.

GV: Wat is goed?

O: Door met respect om te gaan met anderen en jezelf.

GV: Door met respect om te gaan met anderen en jezelf.

O: Anderen met respect behandelen en jezelf. Het begint bij jezelf. Als je jezelf niet met respect behandeld, dan kan dat ook niet bij een ander. Dat is denk ik de zin in mijn leven. Naar eer en geweten mijn leven leiden. Als ik goede energie uitstraal, dan krijg ik goede energie terug. Don't be an asshole. Wie goed doet, goed ontmoet. Zo afgezaagd maar zo werkt het wel.

GV: Dan wil ik overgaan naar het laatste onderwerp. We hebben het gehad over wat u bezig houdt, wat uw kinderen bezig houdt, wat goed/minder goed gaat, hoe u zin geeft aan uw leven. Het laatste onderwerp gaat over levensvragen. Weet u wat levensvragen zijn?

O: Oke, grote vragen die in je leven terugkomen.

GV: Ja klopt. Vaak is er ook geen eenduidig antwoord op. Bent u met levensvragen bezig?

O: Stilte. Um. Natuurlijk zijn er levensvragen. Maar het zijn eerder thematieken die steeds terugkomen waar we het eerder over gehad hebben. Mensen die aanhaken vanuit een slachtofferrol.
Wat is liefde? En wat is een relatie? Daar ben ik wel achter gekomen. Relatie is een aanvulling. En nooit een invulling. Zodra een relatie een invulling is, stop ermee. Meteen. Dan is het geen gelijkwaardige relatie. Daar ben ik altijd wel heel erg mee bezig. Zeker na mijn scheiding. Hoe moet ik nog van iemand houden? Waarom zou ik trouwen? Wat is liefde inderdaad? Dat heb ik met K. wel geleerd. Onvoorwaardelijk. Dat.

GV: Oke, dan kom ik aan het einde van het interview. Zijn er nog dingen die u wil vertellen, vragen of iets dat moet worden toegevoegd?

O: Nee, ik heb heel erg kunnen vertellen vanuit mijn rol en wie ik ben. Hoe ik dat ontwikkel. Mooie vragen, dat absoluut. Het triggert me tot nadenken. Hartstikke leuk, niet de standaard vragen. Mijn complimenten daarvoor.

GV: Bedankt! Leuk om dat terug te horen.
O: Leuk en fijn om te doen!

GV: Bedankt!
O: Graag gedaan!

Interview ouder ‘moeder’
Datum: 02-07-2018
Ouder van een dochter van 16 jaar.
Afkortingen
Geestelijke verzorging/interviewer = GV
Geïnterviewde ouder/moeder = O

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: Ik heb u net verteld waar het onderzoek over gaat. Over zingeving bij jongeren, vooral waar jongeren mee bezig zijn. En ik ben ook erg benieuwd waar een ouder van een jongere mee bezig is. Voor dit onderzoek interview ik een aantal jongeren, ouders en zorgcoördinatoren. Ons interview, gesprek eigenlijk bestaat uit een aantal onderwerpen. Waar jullie mee bezig zijn, wat goed gaat en minder goed in het leven, zingeving en levensvragen. De gegevens blijven anoniem. Is het goed als ik het gesprek opneem zodat ik het later uit kan typen?

O: Ja hoor.
GV: Mijn eerste vraag is dan ook, waar bent u op dit moment mee bezig?

O: Als ouder bedoel je? Ja, mijn dochter heeft nu haar eindexamen gehaald. Dus nu ben ik niet zo bezig met schoolse dingetjes. Nu even de teugels los, kan nu even genieten, alles loslaten. Straks gaat ze naar een nieuwe school en verwacht ik dat het allemaal prima gaat. Qua zorgen heb ik er nu eigenlijk geen. Ik weet niet of dat erg is?

GV: Haha nee hoor. Even geen zorgen.

O: Ja, gewoon even van wow, even niks. Alles is even in de rust.

GV: U had het over de examenperiode?

O: Toen was ik er ook helemaal niet zo mee bezig. Op de middelbare school ben je als moeder vooral bezig met doet ze het goed, heeft ze het naar de zin, voelt ze zich fijn, kan ze haar ding doen? Dat zijn de grootste issues over het algemeen. Ja dat ze het prettig heeft. In het begin heeft mijn dochter wel te maken gehad met dat kinderen naar doen tegen haar. Ze kwam van de vrije school en ging toen naar een reguliere school. Dat vond ze best wel moeilijk. Om een beetje voor zichzelf op te komen en dat soort dingen. Dat is ook wel even geweest. Maar ik heb het idee dat dat wel in de jaren goed gekomen is.

GV: Ja. En waar bent u zelf mee bezig op dit moment?

O: Voor mijzelf?

GV: Ja.

O: Um, ja eigenlijk ook hetzelfde. Dat is als je in het onderwijs werkt. Dan werk je toe naar een moment van rust. Er zijn wel dingen die moeten komen of moeten gebeuren ook voor volgend jaar, deze week ook bijvoorbeeld. Maar daarna lekker vakantie. Dan hoop ik daar lekker van te genieten en dat is ook wel fijn hoor want dan heb je echt altijd een rustmoment. Zes weken is lang, heerlijk.

GV: Ja, en daar werkt u de afgelopen weken dan naartoe?

O: Ja soort van eigenlijk wel ja.

GV: Dus u bent veel met school en daarna de vakantie bezig.

O: En ik wilde ook de vakantie verzinnen. Dat wilde ik ook nog doen. We hebben wel tickets geboekt voor het gezin maar we moeten nog even kijken hoe en wat. Waar we precies heen gaan enzo. Maar dat komt wel goed.

GV: Oke, um, wat is voor uw zelf het belangrijkste in het leven of de belangrijkste dingen?

O: Eigenlijk dat je het fijn hebt gewoon. En dat anderen het niet onfijn hebben door jou. Je hoeft niet iedereen te behagen maar ik vind het gewoon fijn dat mensen respect hebben en prettig met elkaar omgaan en dan denk ik dan is het ook fijn.

GV: Respectvol met elkaar omgaan?

O: Um, ja enige mate van vriendelijkheid vind ik daar prettig bij. Als het iets anders dan je gewend bent dat je daar voor open staat. Dat je netjes met elkaar spreekt, dat je geen lelijke woorden gebruikt. Alleen als het nodig is, maar anders liever niet. Ja. Dat soort dingen.

GV: En wat denkt u dat voor uw dochter het belangrijkste is?

O: Hm, ook wel een beetje genieten. Beetje luieren dat vindt ze fijn. En dat mensen haar goed behandelen. Ze kan er wel wakker van liggen als mensen iets lelijks zeggen. Dat gaat ook wel over online als ze dan iets posten van blogs of filmpjes. Als daar iets over wordt gezegd, dat vindt ze niet fijn. Dus eigenlijk ook dat mensen prettig met elkaar omgaan. Denk ik.

GV: Het omgaan met elkaar is het belangrijkste?

O: Hmm, ja of dat het allerbelangrijkste is? Dat schiet me meteen zo binnen.

GV: Hebben jullie het daar thuis wel eens over?

O: Over wat we het belangrijkste hebben? Niet heel nadrukkelijk. Meer als zoiets voordoet waarvan we vinden dat het belangrijk is op dat moment. Maar het is niet zo dat we deze open vraag op tafel gooien. Dat komt meer ter sprake stel je voor als je een keuze moet maken. Dan vragen we van wat is het belangrijkste en beste om te doen? Voor de lange termijn ook.

GV: Oke, en waar denkt u dat ze zich zorgen om maakt? Waar zou ze mee kunnen zitten?

O: Nu denk ik wel dat ze zich afvraagt of ze de goede studiekeuze gemaakt heeft. Al denk ik zelf dat ze denkt van wel. En er zijn wel dingen die gaande zijn in de vriendengroep. Iedereen gaat een andere kant op en er zijn ook wel soms onenigheidsdingen. Dat kan die niet met die en dat botst dan. Daar ligt ze dan wel wakker van. Nou niet letterlijk maar ja dat houdt haar ook wel bezig. Dan haakt er ineens iemand aan en daarmee verandert de groep dan. Dat houdt haar wel bezig. Maar ook niet in het bijzonder heel veel. Ze heeft een vriendje en daar doet ze heel veel mee samen. Dus ze lijkt het heel erg prettig te hebben en naar haar zin. Volgens mij gaat het heel erg goed.

GV: Haar studiekeuze en met de vriendengroep.

O: Ja zorgen om kunnen maken. Ja weetje, dit gaat verder ook over kleine dingen. We gaan op vakantie en ze gaat alleen terug vliegen. Dat heeft ze heel moedig gezegd maar ze is natuurlijk pas 16 jaar. Ik denk dat ze misschien straks zich wel zorgen om maakt. Maar dan moet ze dan ook echt doen. Maar of er echt iets heel hoogs zit, dat weet je toch nooit. Volgens mij is niet heel groots.

GV: Nee, oke. Wat vindt u het belangrijkste voor uw dochter?

O: Dat ze eigenlijk gewoon zich prettig voelt. Dat ze gelukkig is, dat ze doet wat ze wil doen. Ook met de keuze van de studie wil ik zeggen wat ik daarover wil zeggen maar het is uiteindelijk haar keuze wat ze ermee wil gaan doen. Ja, dat is het belangrijkste. Dat ze toch zelf er mee aan de slag gaat. Ook in de toekomst, dat ze haar eigen pad, eigen weg volgt.

GV: Hm ja.
Dan hebben het gehad over de belangrijke punten in het leven en waar jullie je zorgen om maken. Dan wil ik nu gaan naar levensvragen. En naar meer zingeving. Eerst weer over u. Hoe geeft u zin aan het leven?

O: Ja, dat is wel een lastige vraag. Gelach…

GV: Gelach.. Ja!

O: Als ik het wist, dan denk ik dat ik een nieuwe goeroe was. Ja, ik doe dat door te doen wat ik zelf prettig vind. Zonder daarmee iemand anders mee in de weg te zitten. En qua werk door te zorgen dat andere mensen met zingeving bezig zijn. Ik heb soms het idee dat sommige dingen niet voor niks zijn en dat ze op mijn pad komen en dat omarm ik. En dat gaat eigenlijk redelijk vanzelf. Ik denk dat als je echt iets heel naars overkomt, dat je dan wel anders reageert. Tot nu toe gaat alles heel soepeltjes en makkelijk en dan stel je die vraag niet zo overduidelijk. Kijk, ik weet wel dat er vervelende dingen zijn en dat er mensen in mijn omgeving iets hebben. Maar toch hebben we wel geluk, of hoe je dat dan ook ziet.

GV: Hm ja. Wat bedoelt u met dingen die zo moeten zijn?

O: Ja dat weet ik niet precies maar soms komen dingen bij elkaar. En dat is niet voor niks. Dat is ook een soort van zingeving dat je denkt dat dingen op je pad komen. En dan denk ik gewoon van ja dat kan niet verzonnen zijn. Dit komt zo mooi bij elkaar allemaal.

GV: Heeft u daar een voorbeeld van?

O: Even nadenken. Het zijn eigenlijk veel kleine dingetjes he. Nou bijvoorbeeld dat ik jou spreek. Zo gaan dingen ineens weer rollen en ga je ergens over nadenken. Dat zijn allemaal kleine dingetjes die zo gebeuren. Vast niet toevallig.

GV: Hmm nee. In het begin zei u dat u dingen doet die u prettig vindt. Wat bedoelt u met prettige dingen?

O: Ja, eigenlijk ik ga graag reizen. Omdat ik vind dat dan weer anders naar de wereld gaat kijken. Nieuwe plekken. Nieuw uitzicht geeft nieuw inzicht zal ik maar zeggen. En een bezoekje aan het museum of naar een mooie film gaan. Of gewoon genieten van niks of van het strand. Of een reisje met de boot of wat dan ook. Ook bezig zijn met zingeving omdat je het doorgeeft aan kinderen en dat je nadenkt over dingen. Soms zit het mee en soms ook tegen. En wat doe je dan? Dat zijn mooie dingen om mee bezig te zijn. Ja zoiets.

GV: Ja, mooie dingen. Hoe denkt u dat uw dochter zin geeft aan haar leven?

O: Um. Ja. Ik denk door te doen wat ze zelf prettig vindt.

GV: Prettig?

O: Dat is gewoon een beetje chillen met vrienden. Haar werk, haar baantje. Dat vindt ze leuk, om na het werk iets gezelligs te doen. Veel dingen zijn ook online. Spelletjes doen, filmpjes kijken en maken. Dat doet ze ook graag. Schilderen en tekenen. Fotografie dan ook. Een beetje hobby achtige dingen.

GV: Op die manier zin geven aan het leven.

O: Ja dat denk ik.

GV: Oke, dan wil ik naar het volgende onderdeel gaan van het interview. Is er iets wat u nog kwijt wil hierover?

O: Dat is prima. Nee ik heb wel gezegd wat ik wil zeggen.

GV: Oke. Zijn er bepaalde levensvragen waar u heel erg mee bezig bent?

O: Op het moment niet echt denk ik. Nee niet speciaal nu. Er komen altijd wel dingen voorbij weetje. Niet met heel veel impact dat een vraag nu een groot ding is. Op dit moment heeft een nichtje van mij en een moeder van een vriendinnetje van mijn dochter borstkanker. En dan je ook van ja heel naar en het komt dichtbij en ja. Het kan zomaar ineens gebeuren.

GV: Ja kan allemaal.

O: En ook iemand laatst waar ik over las. Over iemand met ALS, ook 42 jaar. En dan denk ik ja zolang het goed gaat, is het heel fijn. Maar ja het kan altijd op je pad komen.
Maar een grote levensvraag is er niet echt nee. Niet nu.

GV: Hm oke, en uw dochter. Denkt u dat uw dochter met levensvragen bezig is? Of thema's.

O: Ik denk het eigenlijk wel. Maar ik zou niet weten wat. Het is natuurlijk wel een ding. Door je hele leven. Het zoeken van je eigen identiteit. En dat is wat precies wat pubers doen en dat zie ik ook wel bij haar. Dus dat zou misschien een ding zijn van haar, van in hoeverre kiest ze dingen zelf of laat ze zich beïnvloeden door wat ze ziet of door anderen. Vaak ook door social media.

GV: Het zoeken naar identiteit, iets wat je je hele leven doet?

O: Ja dat denk ik wel. Je blijft je toch altijd aanpassen, nieuwe dingen ontdekken over jezelf omdat je nieuwe dingen mee maakt en mensen ontmoet. Je ontdekt dingen van jezelf en in de puberteit is dat veel meer een issue of een ding. Later stabiliseert dat wel en dan weet je het allemaal wel.

GV: Op wat voor een manier is zij bezig met identiteit denkt u?

O: Nouja, over hoe je eruit ziet, hoe je je presenteert, wat je dan ja weet je. Wat wel grappig is, ik gebruik zelf nooit make-up maar zij heeft nu zo'n moment dat ze dat wel doet. Van het weekend zijn we naar Ibiza geweest. Normaal zie ik dat wat minder maar nu moest ze eerst al die make-up er allemaal op voordat ze naar buiten gaat. En dan denk ik van ja er is hier niemand, we kennen hier niemand, het hoeft niet. Maar zij vindt het toch belangrijk om voor haar gevoel mooi naar buiten te gaan. Ik zeg dan dat ze mooi is en dat het goed is zoals het is.

GV: Hm ja.

O: En dan die verschillende stijlen van kleding. Het klinkt zo oppervlakkig he. Maar dat is niet wat ik bedoel te zeggen. Maar ik denk dat dit voor haar nu een dingetje. Ja.

GV: Uiterlijk en identiteit.

O: Het is ook wel breder hoor. Ook je muziekstijl en wat voor films je dan interessant vindt. Ik merk dan ook, we gingen dan op vakantie en ik wilde me naar haar wensen schikken want het was ons reisje maar ook bedoelt voor haar. Wat zij dan leuk vindt. En waar ik dan eerder zou gaan kijken naar cultuur en gebouwen, wilde zij juist meer zien van mensen. Ze wilde graag de groepen mensen opzoeken. Ze wilde dan naar dat hippiedorp. Ze wilde daar de mensen zien en de markt en ze wilde naar het café met de beroemde zonsondergang waar dan iedereen op het strand staat te kijken en dan daar dat met die mensen dat zien.

GV: Hm.

O: Zij wilde dan met mensen samen denk ik. Het kijken en zoeken.

GV: En u, identiteit?

O: Nou niet zo heel perse. Maar wel altijd natuurlijk. Ik denk dat je er altijd mee bezig bent. Ik denk dat je daar ook niet echt omheen kan. Dus ja daar ben ik wel mee bezig. Ook door het werk wat ik doe. Ik reis veel. Je vergelijkt toch. Hier doen ze de dingen zo. Wat maakt dat wij het weer zo doen. Hoezo vinden wij het zo vanzelfsprekend? Het zijn toch steeds stukjes die je meeneemt. Dat je bewuster kijkt naar wie je bent, uit welk land je komt, waar je vandaan komt met alles erop en eraan. In vergelijking met iemand anders. Dus ja, dat is eigenlijk ook identiteitsvorming. Ja.

GV: Hm ja. Dit waren zo mijn vragen. Over wat u bezighoudt, over zingeving, levensvragen en ook een beetje identiteit. Is er nog iets wat u wil vragen, of kwijt wil of wat hier nog bij past.

O: Ja natuurlijk! Ja. Niet perse dat ik nu ja. Qua vragen zou ik nog antwoord willen geven op de vragen welke dingen gaan goed en wat gaat minder goed. Hoe ga je daar dan mee om.

GV: Mooie vragen.

O: Ja vooral wat minder goed gaat zijn toch wel van die vragen met hoe ga je om met de nare dingen.

GV: Kunt u er antwoord op geven? Wat gaat goed?

O: Voor mij?

GV: Ja.

O: Voor mij gaat alles wel z'n gangetje en gaat alles wel goed. En wat gaat minder goed? Dat is dat ik me afvraag of mijn partner wel de goede partner is voor mij. Dat hoort natuurlijk ook een beetje bij mijn levensfase. Ik ben 42, midlifecrises. Dat hoort er een beetje bij zeggen ze. Dat is niet voor niks. Dat is wat minder goed gaat. Nouja, ik vind dat het niet eens minder goed gaat maar die vraag dat is wel een dingetje.
Voor mijn dochter denk ik dat alles wel goed gaat. En ik zou niet zo goed weten wat er minder goed gaat. Dat is ook wel lastig ook wel misschien. Wat ik lastig vind is dat we niet heel veel delen op dit moment. Op dit moment kiest zij er ook voor om een beetje haar eigen ding te doen. Ze zegt ook wel dat ze van alles wil doen met mij maar ze wil ook wel op zichzelf gaan wonen. Ze is echt een beetje vroeg met haar zelfstandig op zoeken. Terwijl ze ook nog wel kleine dingetjes deelt. Maar of vraagt ze ook nog. Maar ze wil ook wel haar eigen huisje, haar eigen dingen.

GV: Wat vindt u daarvan?

O: Ik vind dat eigenlijk wel prima. Gelach.
Ik kan dat wel tegenhouden maar ik laat haar wel haar eigen ding doen. Ik vind haar wel heel zelfstandig. Ze doet eigenlijk voor zover ik weet niet iets doms. Ja. Ik heb er wel alle vertrouwen in. Het gaat heel natuurlijk goed volgens mij.

GV: Bedankt nog voor die twee vragen.
En heel erg bedankt voor dit interview.

O: Graag gedaan. Jij ook voor dit gesprek. Erg prettig om eens hierover te praten.

GV: Ook graag gedaan.

Interview zorgcoördinator
Datum: 02-07-2018
Afkortingen
Geestelijk verzorger/interviewer: GV
Zorgcoördinator: ZC

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: Hoi, bedankt dat u mee wil werken aan mijn onderzoek. Mijn studie is geestelijke verzorging. Dit onderzoek gaat over levensvragen, levensthema bij jongeren op de middelbare school. Ik ben erg benieuwd waar zij mee bezig zijn en daarvoor interview ik de jongeren zelf, ouders en zorgcoördinatoren op scholen. Daarnaast gaat dit onderzoek ook over levensvragen. Dit zijn belangrijke vragen die antwoord geven op hoe je zin en betekenis kunt geven aan je leven.
Ik wil het in dit interview eerst gaan hebben over wat een zorgcoördinator allemaal doet en wat u tegenkomt. Daarna over problematieken. Het interview wil ik afronden met wat vragen rondom geestelijke verzorging op scholen.

ZC: Ja.

GV: Mag ik dit interview opnemen? De gegevens blijven anoniem.

ZC: Tuurlijk.

GV: Bedankt. Mijn eerste vraag gaat over wat u doet als zorgcoördinator.

ZC: Goede vraag. Ik ben zelf ook orthopedagoog. Dus ik heb een gecombineerde functie waarbij ik zorgcoördinator een beetje als een taak zie die er bij mij zit zeg maar. Dus als ik vertel over wat ik doe dan zitten er ook wel een beetje orthopedagoog taken bij. Dus dat verschil is wel goed om duidelijk te hebben. Maar je hoort wel vaker dat het een gecombineerde baan is.
Wat je als zorgcoördinator vaak als eerste doet is vragen rondom begeleiding en algemene zin te beantwoorden. Dat kan binnenkomen via een leerling, leraar, ouders of afdelingen. Je gaat zelf kijken hoe je dat kan uitzetten naar degene die deze ouder of leerling het beste kan helpen. Waarbij het bij ons zo is dat we verschillende collega's hebben binnen ons zorgteam. En dat is super fijn. We hebben onderling een verdeling gemaakt. De ene collega is betrokken bij VWO onderbouw en de ander bij de HAVO. Ik ben degene die alles uitzet naar collega's onderling en ben zelf ook betrokken bij een bepaalde afdeling. Wat je vaak ziet is dat je heel erg breed begint om eens te ontdekken wat er aan de hand is, wie je nodig hebt. Je gaat in gesprek, je kijkt wat nodig is, je schat in welke hulp er is. En hoe je dat gaat opzetten. En dat opzetten kan intern in school zijn maar dat kan ook extern zijn. Dus dat je het extern gaat zoeken. Dat stukje orthopedagoog betekent dat ik zelf ook leerlingen kan begeleiden, dat je een stukje onderzoek kan gaan doen. Of dat er een docent bij komt met vragen, dat ze het niet weten, of je eens kan meekijken of meedenken.

GV: Dat is duidelijk. Komen er ook wel eens leerlingen direct naar u toe?

ZC: Ja. Maar ik moet zeggen dat de route vaak via de mentor gaat en ik moet zeggen dat dat ook wel de structuur binnen de school is. Meestal is dat zo. Ik moet zeggen dat de mentor ook dichter bij de leerlingen staat natuurlijk. Zij zien de leerlingen vaker. Maar ze komen ook wel eens zelf naar ons toe. Dat kan wel eens zijn via een vriend of een vriend die dan zegt van ja ik heb wel eens een gesprekje gehad met haar. Sommige leerlingen weten ook wel waar ze heen moeten als er echt iets is. En niet dat elke leerlingen dat ook weet. Bij ons is dat ook wel een lastige functie. Je gaat niet jezelf promoten om iedereen eens gezellig langs te laten komen. Dat heeft ook wel te

maken met dat het fijn is dat je op de achtergrond staat voor leerlingen omdat niet elke leerling zich wil blootgeven aan de klas bijvoorbeeld of dat iedereen weet dat ze hier begeleiding krijgen. Dus dit is altijd een beetje een wankelpunt. Aan de ene kant is het fijn als ze ons nog sneller kunnen vinden maar daarin passeer je wel de mentor die het misschien ook wel kan oppakken voor ze. Ja dus ik denk dat de structuur hoe die er nu is wel logisch is. Maar heel af en toe komen leerlingen wel direct naar ons toe. Maar meestal via de mentor of ouders. Die dan melden van het gaat niet goed met mijn kind of leerling.

GV: En waarmee kunnen ze naar u toekomen?

ZC: Ja dat kan heel breed zijn. Vaak een stukje met school. Dan heb je hele brede vragen. Het kan zijn het gaat met het leren helemaal niet goed. Het gaat het helemaal niet goed in de klas, je voelt je niet fijn in de klas. Of um pestincidenten of dergelijke. Of iets wat buiten school kan spelen. Iets in het gezin of iets vervelends wat je hebt mee gemaakt. En wat je ook vaak ziet is dat kinderen die het meest bij ons in beeld zijn met extra ondersteuningsbehoeften. Dus leerlingen met autisme die echt iets anders nodig hebben op school. Of andere leerlingen die heel erg last hebben in de pauze van de drukte of overprikkeld raken in de klas of die het leren heel anders moeten aanpakken. Dat zie je het meeste. Waar je ook zeker sociaal-emotionele problematiek ziet van leerlingen die dan niet lekker in hun vel zitten of worden overvraagd of gestrest zijn of lichamelijke klachten krijgen. Je ziet het is een heel breed spectrum. Je krijgt ook met medische dingen te maken. Alles wat de bevolking kan hebben, zie je op een school terug. Ja. En dan wat komt er het meest wat komt er wel of niet bij ons in beeld. Je hebt ook leerlingen met misschien wel twee diagnoses die misschien prima kunnen meedraaien zonder dat ik die ooit in beeld heb gehad. Dat kan ook. En het kan zeker ook en dat is heel mooi dat is wel onze structuur steeds heen gaat. Dat je niet met labels bekijkt. Van jij hebt een label dus jij krijgt dit. Er zijn genoeg leerlingen bij ons in beeld die vanuit onderzoek niet perse blijken dat er wat aan de hand is maar dat ze wel tegen iets aanlopen. Dus het is niet zo dat je bepaalde dingen moet hebben om bij ons te mogen komen. Maar het kan best zijn dat je het zo probeert te sturen dat je vraagt of het contact met de mentor goed is, dan kun je het beter met je mentor oppakken. Het is per leerling afhankelijk hoe is het contact met de mentor, hoe staat de mentor erin, je hebt mentoren die heel veel doen op het gebied van begeleiding en misschien mentoren die iets minder doen. Dus altijd per leerling bekijken. Geen standaard. Wel een beleid maar nooit een protocol van nu dit en dan dat. Ook logisch.

GV: Vaak schoolproblemen hoorde ik? Zijn er een aantal algemene problemen die vaker terugkomen?

ZC: Ik zeg vaak schoolproblemen. Misschien komt het vaker in beeld. Je ziet het vaker in beeld qua gedrag of het niet naar school komen, slechte cijfers. Maar wat er onder zit is vaak ook heel veel meer dan school. Dat is vaak de kanttekening. Dat er thuis iets speelt. We houden ons het meest bezig met school maar ook met de onderliggende dingen met waar moet je dan zijn. De begeleiding proberen we te richten op schoolse dingen. Ook sociaal emotionele dingen maar dat is vaak een lichtere variant.
Wat je veel ziet is lastig om te zeggen. We hebben geen harde cijfers. Wat ik veel zie is kinderen die richting burn-out klachten gaan.

GV: Burn-out klachten?

ZC: Dat zijn kinderen die zich overwerken, die uitvallen, medisch/lichamelijke klachten krijgen. Of niet meer naar school willen. Ook vaak kinderen die overvraagt worden op het niveau waar ze op zitten. Die altijd op hun tenen moeten lopen. Ook veel sociaal emotionele problemen op het gebied van stemmingsproblemen. Dit vaak op de latere leeftijd, vaak in de bovenbouw. Dat zien

we vaak terugkomen. Ook de kinderen die het zouden moeten kunnen maar waar het echt niet uitkomt. En kinderen die motivatieproblemen krijgen en die afzakken op niveau. Niemand krijgt grip op de leerlingen. Komt veel voorbij.
Bij ons op school zie je veel leerlingen met autisme. Die lopen vaak vast in dingen die voor anderen vanzelfsprekend zijn. Bij activiteitendagen; samen werken in groepjes, opdrachten, schoolkampen. Het is een grote school, veel drukte. Die kinderen zie je ook wel veel. Ja dat.
En dan heb je ook kinderen met problemen in de thuissituatie. Dat zijn de groepen 'problemen'. Vaak niet een ding. Meestal wel verweven met meerdere dingen. Het uit zich op school maar heeft meer redenen. Dat een kind thuis zit, ja daar kunnen wel tien verschillende dingen onder zitten. Dat moet je eerst ontdekken. Ze kunnen het zelf vaak niet benoemen. Ze weten het niet altijd.

GV: Hoe werkt dit dan verder? De mentor en dan?

ZC: Ja. We zeggen altijd van als je om ons vraagt, dan het liefst zonder de naam van de leerling. Dan mag dat zonder dat je het wel eens hebt besproken. Maar kijk, het is een school dus in de wandelgangen of in de aula gaat het snel over een leerling. Waarbij ik altijd zeg, vraag eerst aan de ouders of ze het goed vinden dat ik mee denk.

GV: Oh, dus ook de ouders betrekken?

ZC: Ja omdat wij niet altijd meteen betrokken zijn bij leerlingen. Docenten hebben de klas. De ouders weten dat. Maar bij ons is dat niet zo. De mentor moet eerst om toestemming vragen aan ouders. Het belangrijkste is ook altijd aan de leerling. Onze eerste vraag is ook altijd, wat heb je eigenlijk al met je leerling besproken? Of hoe ziet een leerling dit zelf? Er zijn altijd wel situaties dat je over een leerling heen moet stappen bij bepaalde vragen. Maar je ziet ook snel dat ouders of leerlingen snel worden gepasseerd. Maar ja, als je niet met een kind in gesprek gaat, hoe denk je bij ons een plannetje te kunnen maken want je moet eerst kijken wat een kind fijn zou vinden. Wij zijn op de eerste plaats ook een bepaalde manier om ja een vrijwillig traject op te starten. Leerlingen moeten wel mee willen werken en eventueel willen veranderen. Maar kijk, als er echt een zorgsituatie is, dan ga je altijd een ander pad bewandelen. En ouders hebben altijd de verantwoordelijk. Dat is altijd wel heel belangrijk. Wat is de situatie en zijn ouders op de hoogte? En wat proberen te doen is steeds meer preventief in te steken. Dat is wel onze manier van werken. We vinden het alleen maar fijn als een mentor al vroeg komt van he het loopt niet helemaal lekker en wat moet ik doen. Dan ga je kijken wat een eerste stapje kunnen zijn. Bij een spoedcrisis ga je meteen al stappen ondernemen. Maar anders met z'n allen om een tafel met de mentor en betrokken van wat er nodig is. De mentor zegt vaak dat een leerling hulp nodig heeft bij plannen en organiseren en zetten we dat in en dan blijkt dat de situatie heel anders is. En bleek er thuis misschien iets te spelen. Het mooiste is om ouders te betrekken in wat je doet. Dus als je ouders passeert en met de leerling meteen afspreekt, dan mis je wel dingen.

GV: Hm oke. Wanneer is er gespecialiseerde hulp nodig?

ZC: Dat is een hele grijze grens. Er is geen grens. Heel ingewikkeld. Ligt er ook aan in welk type school je werkt. Dat maakt het heel anders. Je bent afhankelijk van hulpverleners. Als er een wachtlijst is, laat je het kind niet verzuipen. Dan ga je misschien meer doen dan wat je moet doen. Maar wat een beetje standaard is, is hele schoolse problemen liggen bij school. Het aanpakken van leerwerk is iets van school. Het kan zijn dat leerlingen baat hebben bij een cursus buiten school. Dan verwijs je daarnaar. Kunnen ouders het betalen, pakken ze het op. Dit houd je in de gaten.
Maar ook bij schoolse zaken kun je ontdekken dat iets gewoon niet werkt. Als je op je grens zit van wat je kunt doen, dan kun je je afvragen of dit de beste school is.

Als het meer gaat om sociaal emotionele problemen dan is er een groot scala van waar je tegenaan kan lopen. Kijk als het gaat om hoe je een conflict met vriendinnen op kan lossen dan zijn het dingen die wij wel eens oppakken. Als het echt gaat om dermate slecht in je vel, richting depressie dan gaan we sowieso verwijzen. We kunnen dat niet bieden wat een leerling op langer termijn nodig heeft. We kunnen een start maken maar daarna moet je het afronden. Het is een light variant van wat een psycholoog kan doen. Ik denk vaak van als je maar goed start dan is dat beter dan dat je light start en dat het probleem misschien nog groter wordt.
Eerst met ouders en leerlingen in gesprek.

GV: Oke. Hoe zit het met de contacten van hulpverleners?

ZC: De zorg gaat nu naar de gemeentes toe. Je hebt een basisteam vanuit de gemeente en een team eromheen. En dat zijn de psychologen en zo. Hulpverleners. Onze school heeft een contactpersoon. Bij haar kan ik aanmeldingen doen. Bijvoorbeeld, ik denk dat deze leerling dit nodig heeft. Waarbij het zo is, ik kan niet verwijzen. Ik mag niet verwijzen. Zij mag dat wel. Zij moet ook nog met ouders en leerlingen in gesprek om te kijken wat nodig is. Ik kan er wel een advies geven maar dat is niet helemaal mijn rol. Ik kan alleen zeggen dat er meer nodig is. Ik ga jullie aanmelden en dan kan hij/zij meer doen. Dat lijkt een beetje op schoolmaatschappelijk werk. Zij kan dan doorverwijzen als ze denkt dat er meer nodig is. Wij verwijzen dus niet rechtstreeks. Ouders komen zelf wel eens met ik heb zelf een psycholoog. Dan kunnen we wel meedenken maar dat is wel een beetje lastig. Je weet niet wat past. We laten het meestal aan dat basisteam over. Het basisteam gaat ook over opvoeden. Ook dit is grijs gebied. Het is niet onze rol om ouders te begeleiden. Je kunt niet naar thuis toe. Daar ligt je grens. Je hebt nooit volledig in beeld hoe het thuis gaat.

GV: Niet naar huis dus.

ZC: Heel zonde maar dit is ook een grens voor je zelf. Je bent niet de hulpverlener. Erg lastig soms. Er zijn veel wachtlijsten. Je wil soms dat er snel iets geregeld wordt. Dan zit je al snel op grijs gebied. Daar moet je wel opletten. Ik denk dat als je thuis komt, de grens helemaal vervaagt. Dan zien ze je als iemand die ook thuis alles oplost. We zijn voornamelijk voor de schoolse dingen.

GV: Schoolgericht.

ZC: Je ziet hier ook leerlingen die door de ggz intensief behandeld worden en die behandelen we ook op school. Dan zie je het passend onderwijs terug. Steeds meer leerlingen laten meedraaien binnen regulieren scholen. Ook grijs gebied. Want wanneer is het niet meer oke? Altijd overleggen en overwegingen maken van waar zit het kind het beste. Als een leerling nog maar een jaar moet en dit is het beste, dan doe je dat maar gewoon. Als een leerling nog vijf jaar moet, dan kunnen ze soms beter naar een andere school gaan.
Lastig om een duidelijk antwoord te geven. Alles is anders. Er is geen duidelijke grens. We kunnen niet zeggen hoe vaak iemand er uit moet worden gestuurd voordat hij of zij van school wordt gestuurd. Dat willen ouders vaak weten. Alles moet je afwegen. Je bent afhankelijk van docenten.

GV: En afhankelijk van de leerling.

ZC: Ja precies.

GV: U heeft al heel veel besproken van mijn vragen.

ZC: Veel is verweven inderdaad.

GV: Is er iets dat hierbij nog belangrijk is? Iets dat ik moet weten?

ZC: Nee, ik denk dat ik het meeste wel heb verteld.

GV: Anders kan dat altijd later nog. Dan wil ik zo richting de geestelijke verzorging gaan ? Welke levenslooptaken komen jullie tegen? Of levensthema's van jongeren.

ZC: Lastig om te zeggen. Het is meer verweven door de school heen. Identiteit komt je tegen. Een stukje wie ben ik, op wie val ik. Dat speelt in de school en in lessen wel. Er is nu een jongen die voorlichting geeft aan heel de school. Er wordt veel homo geroepen in de gangen en daar wilde hij iets aan doen.

GV: Een leerling van jullie?

ZC: Jazeker! Het is zelfs in het nieuws geweest. Maar dit soort gevallen komen wel eens bij ons. Je hebt ze natuurlijk niet allemaal in beeld maar het komt wel eens voorbij. Maar dit soort dingen kunnen leerlingen ook kwijt bij vrienden of familie. Wat je wel eens ziet is dat ze niks aan school vinden, een beetje het nut van alles niet zien. Het nut van het leven niet inzien en dat ze daarbij mee struggelen. En daar zit wel iets zorgelijks in af en toe. Dat kan gaan naar geen zin meer hebben in het leven. Maar dat zorgt wel voor in een ander traject dan kinderen die misschien wat zoekende zijn naar wat ik wil en school stom vinden. Dat zie je wel voorbij komen. Ik denk dat bij levensbeschouwingslessen hier misschien wel aandacht voor is. Die levensthema's enzo.

GV: Kunnen ze met deze onderwerpen wel naar een zorgcoördinator?

ZC: Um, niet zo. We hebben een vertrouwenspersoon. Dat is voor leerlingen en leraren. Ik denk dat daar wel dit soort dingen worden besproken. Dat kan ik me wel voorstellen. Dat is ook iemand die helemaal losstaat. En wat ik wel zeg, op sommige scholen is een zorgcoördinator ook docent en dan heb je die persoon ook als leraar en dat is bij ons niet. Dus leerlingen zien ons niet heel veel. Maar we zijn wel verweven door de school. Ze zien ons wel door de aula lopen. Misschien lopen ze wel snel naar een vertrouwenspersoon omdat je die helemaal in vertrouwen kan nemen. Maar als er echt iets ergs is, moet zo'n vertrouwenspersoon ook zeggen dat het wel gedeeld moet worden. Wij hebben wel de insteek dat we mensen op de hoogte moeten stellen en dat vindt niet iedere leerling fijn. Maar het ligt natuurlijk aan wat er aan de hand is. Als iemand twijfelt over de geaardheid ga ik natuurlijk niet meteen de ouders bellen. Dat slaat nergens op. Dus ik denk niet dat ze zo vaak voor dit soort dingen bij ons naar binnen lopen. En er is ook nog veel te veel taboe op dit soort dingen. Dus ik denk dat leerlingen ook niet altijd naar binnen durven lopen. Ik denk dat dat ook wel meespeelt.
Soms gebeurt er iets in de school, zoals die jongen die voorlichting geeft, dat maakt misschien bepaalde thema's wat meer bespreekbaar. We hebben anderhalf jaar geleden gehad dat een jonge docent zelfmoord heeft gepleegd. Dan komt er opeens wel veel los bij een hele school. Dus dat zijn dan van die pieken waarbij dit soort dingen ter sprake komt. En dan zie je dat leerlingen maar ook docenten ineens nadenken van waarom doet iemand zoiets of hoe voel je je dan? En zie ik het ding wel in van dingen? Dus met zulke dingen komt dat naar boven in plaats van dat het altijd ter sprake is.
Stilte.
Maar we hebben hier ook levensbeschouwing dus ik denk dat het daar ook wel ter sprake komt.

GV: Ah oke. Jeetje. Ik begrijp het.

Stilte.

GV: Voor dit laatste onderdeel van het interview wil ik me meer gaan richten op geestelijke verzorging. Heeft u een beeld bij wat geestelijke verzorging is?

ZC: Een beetje. Maar ik vind het wel een brede term.

GV: Ja klopt. Er zijn verschillende beelden van geestelijke verzorging. Het ligt aan je insteek. Dus daarom ben ik benieuwd naar wat het oproept.

ZC: Een beetje twee dingen. Geestelijke verzorging in de vorm van levensvragen en iemand die meer op dat gebied zit. En dan denk ik ook aan mensen die in de psychologie zitten. En een beetje de hulpverlenerskant zeg maar. Dat zijn mijn twee beelden. Ik denk eerder het eerste beeld hoor.

GV: Ah oke. Ik wil het uitleggen aan de hand van de beroepsvereniging. Dat is de meest algemene beschrijving. Wanneer het dagelijks leven wordt verstoord dan spelen er ineens allemaal dingen op. Verlies, rouw bijvoorbeeld. Verdriet, geluk, ethische vraagstukken. En op die momenten zijn er geestelijk verzorgers. Om rituelen uit te voeren, gesprekken te hebben. Daarbij gaat het ook over zingeving, religie en spiritualiteit bijvoorbeeld. De belangrijke dingen van het leven.
Hoe ziet u dat voor zich op een school?

ZC: Ik zie dat zeker voor me op scholen. Ik vind het wel lastig om het structureel voor me te zien. Van hoe dat zou lopen. Maar voor dat voorbeeld wat ik gaf wat er met die collega gebeurde. De hele school zat in een rouwproces. Dus op dat soort momenten zou het van pas komen. Om te kijken wat goed is. Dan heb je slachtoffer hulp en mensen die gespecialiseerd zijn in rouw. Dan heb je ook eens zoveel leerlingen en collega's. Je weet niet wat goed is. Als je het voorbeeld van rouw pakt, ja iedereen is daar anders is. Van wat die nodig heeft. Daarin zie ik het wel voor me. Dat je dat kan vormgeven. Daar is ook best veel behoefte aan.
Anders vind ik het lastig om te zeggen. Van wat hoort precies bij jullie. Dat is dan ook goede vraag.
Maar verder denk ik zeker dat er momenten zijn waarop jullie van pas kunnen zijn. Voor leerlingen die in de derde en vierde klas zitten die op het punt zitten van wat wil ik later en ik weet niet wat ik wil. Dat heeft ook wel voor een stukje met zingeving en identiteit te maken denk ik. Waar ze mee bezig zijn.

GV: Oke. Dan hebben we het gehad over wat uw rol is als zorgcoördinator, de problematieken die erbij komen, de soorten hulp en het laatste deel over de geestelijke verzorging. Is er iets wat we nog moeten bespreken? Wat u kwijt wil?

ZC: Nee, ik heb al veel verteld.

GV: Heel erg bedankt dan!

ZC: Graag gedaan!

Zorgcoördinator 2
Datum: 12-09-2018
Afkortingen
Geestelijk verzorger/interviewer: GV
Zorgcoördinator: ZC

Met geel zijn de belangrijkste antwoorden gemarkeerd. Deze gemarkeerde zinnen zijn terug te vinden in de netwerken en/of waardevol voor het onderzoek.

GV: Mijn eerste vraag, mag ik dit opnemen? Het blijft verder anoniem, het is dat ik het later kan uitwerken.

ZC: Ja hoor.

GV: Oke bedankt. Ik zal eerst vertellen wat ik precies kom doen. Ik studeer geestelijk verzorging in Nijmegen. Dat houdt in dat je mensen begeleid op het gebied van zingeving. Ik wil het verder uitleggen volgens de beroepsvereniging omdat dat een algemene beschrijving geeft. Wanneer het dagelijks leven wordt verstoord dan spelen er ineens allemaal dingen op. Verlies, rouw bijvoorbeeld. Verdriet, geluk, ethische vraagstukken. En op die momenten zijn er geestelijk verzorgers. Om rituelen uit te voeren, gesprekken te hebben. Daarbij gaat het ook over zingeving, religie en spiritualiteit bijvoorbeeld.
Dit onderzoek gaat over levensvragen, levensthema bij jongeren op de middelbare school. Ik ben erg benieuwd waar zij mee bezig zijn en daarvoor interview ik een aantal jongeren, ouders en zorgcoördinatoren op scholen. Daarnaast gaat dit onderzoek ook over levensvragen. Dit zijn belangrijke vragen die antwoord geven op hoe je zin en betekenis kunt geven aan je leven.
Ik wil het in dit interview eerst gaan hebben over wat een zorgcoördinator allemaal doet en wat u tegenkomt. Daarna over problematieken. Het interview wil ik afronden met wat vragen rondom geestelijke verzorging op scholen.

ZC: Bijzonder zeg. Zingeving is wel een heel mooi thema. In welke levensfase je zit. De wereld van de jongeren is vaak alleen vandaag. Met ik in het middelpunt.

GV: Precies. En daarbij is er weinig ruimte voor de vragen over wat belangrijk is, wat je leuk vindt, waar word je blij van. Ik denk dat daar best behoefte aan is. En het is er juist bijna niet.

ZC: Deze onderwerpen komen in mentorlessen aan bod. Het contact en het bespreken van dit soort onderwerpen over waar word je blij van en waar ligt je hart wordt tussen mentor en leerling besproken. We hebben ook een training voor mentoren om deze gesprekken aan te gaan. Het is dan gericht op de toekomst. Met hoe goed ken je jezelf. En niet alleen insteken op de problemen. Ook insteken op wat vind je leuk. Sommige kinderen hebben dat al voor ogen. En andere schrikken van die vragen. Dus binnen onze school komt dat wel aan bod. En vanuit decanaat heb je het daar ook over. Je hebt het niet alleen over waar je het meeste geld mee kunt verdienen. Maar wel van waar word je blij van en wat voor type persoontje ben jij. En vertel daar ook eens wat over.

GV: In de mentorlessen?

ZC: Ja. En we hebben filosofie. Het zijn wel keuzevakken. Ze kunnen er examen in doen. En maatschappijleer dan.

GV: Daar wilde ik het graag allemaal over hebben. En ook over uw rol als zorgcoördinator. Ik verwacht dat het een half uurtje duurt.

ZC: Is goed.

GV: Mijn eerste vraag is wat een zorgcoördinator precies doet?

ZC: Dat zal per school wel een beetje verschillend zijn. Maar over het algemeen denk ik um, moet je kijken wat jongeren nodig hebben om het te redden binnen de school. Vanuit gaande dat het niveau passend is. En helemaal binnen de ontwikkeling van passend onderwijs moet je kijken naar wat is er voor bepaalde groepen jongeren nodig om het hier te redden. Dus dan kijk je naar hebben we voldoende voorzieningen, remedial teaching bijvoorbeeld, aan leerlingbegeleiding, aan schoolmaatschappelijk werk. En welke jongere heeft eventueel baat bij extra ondersteuning door een beetje boven het gewone uit. Wat door de mentor niet eer goed te behappen is. Dus ja, dan heb je het over de voorzieningen die de school heeft ter ondersteuning van kinderen en dan is het ook nodig om te kijken welke kinderen hebben welke ondersteuning nodig en kunnen daar ook gebruik van maken. Dus dan is het ook zoeken en bewaken dat mensen ook de juiste kinderen krijgen toegewezen. Maar dat meedenken van welke plekken het beste verder.
En dan in samenspraak samen met, want dan is het ook nodig dat er externe hulp nodig is voor een kind. Bijvoorbeeld op het gebied van psychiatrie, psycholoog of een training of wat dan ook. Iets wat wij dan niet bieden op school en waar dan wel. En dan is het soms dan ook in samenspraak met de externe partners.

GV: Oke, externe partners?

ZC: Die psychologen bijvoorbeeld. Het afstemmen met de ouders dan ook. Als ouders hier niet van weten, nog niet aan toe zijn dan kunnen we de schoolarts benaderen om te vragen om een rol te spelen of te verwijzen. Of schoolmaatschappelijk werk. Het is ook zoeken naar wat bieden we op school aan maar ook wat kunnen ouders. Wat hebben ouders nodig bij de opvoeding. Dus zoeken naar goede passende hulp.

GV: En op wat voor gebieden is die hulp?

ZC: Ja alles wat je kunt verzinnen. Kinderen maken van alles mee. Ze zitten in allerlei situaties thuis. Kinderen zijn heel veerkrachtig. Dus het kan best zijn dat thuissituaties schrijnend zijn, die komen we ook best vaak tegen. En kinderen redden het ondanks dat prima. En die willen ook geen extra steun of hulp op school want school is school. Dat is dan ook duidelijk en veilig.

GV: Ziet u die kinderen dan?

ZC: Nee, niet altijd. We hebben wel een vrij lage drempel denk ik hier op school om wat te delen hier met de zorg. Over het algemeen hebben we wel goed geschoolde mentoren met goed gevoel erbij voor kinderen. En wij hebben een systeem dat in de onderbouw een mentor drie jaar lang meegaat met een klas en de kinderen. En in de bovenbouw ook. Twee of drie jaar, afhankelijk van hoe lang je hier zit. Dus als je gewoon door de havo of vwo carrière gaat dan heb je te maken met maar twee mentoren die je goed kennen en die je ouders ook kent. En als je pech hebt, dan zit je twee of drie jaar lang gebakken met iemand met wie je het niet zo goed kunt vinden. Dat is de andere kant ervan. Daarnaast hebben we toch wel een redelijk goede ondersteuningsstructuur denk ik. Ja, er zullen niet zo heel veel kinderen die erdoor glippen. Ja die zullen er wel zijn maar je kunt niet ieder kind, als een kind de hulp op school niet willen. Als het kind verder wel goed functioneert en hier vrienden heeft dan is dat ook oke. Maar als een kind toch vast dreigt te lopen omdat thuissituaties ingewikkeld zijn of dat ze zelf veel zorgen aan hun hoofd hebben of zelf ingewikkelde hoofdjes hebben. Dat kan ook. We hebben hier ook kinderen met psychiatrische problematiek. Dan is het soms ook wel samenwerken met

behandelaars. Wat moeten we wel of juist niet. Soms is druk heel goed en soms is ontlasten beter. Daar moet je dan een goede weg in vinden. Dat is ook een van mijn rollen. Van hoe dan.

GV: Er zijn dan verschillende soorten problematieken hoor ik terug. Thuis, schoolse problemen, psychiatrische problemen, dat ze het niet meer goed aankunnen.

ZC: Ja precies. Of pesterijen met alle effecten van dien. We zijn een school net zoals andere scholen. Dus ook dat komen we tegen. Of problemen met alcohol of andere genotsmiddelen. Of kinderen die onder druk staan van andere groepen. Dat ook.

GV: Veel verschillende dingen.

ZC: Ja dat zeker. Het is de samenleving hier maar dan op de vierkante centimeter. Het zijn allemaal dingen die we tegenkomen. Over het algemeen kennen de leraren hun leerlingen goed en trekken ook op tijd aan de bel als ze denken dat er iets meer nodig is. Dan trekken we op onderzoek uit.

GV: Dat is ook een van mijn vragen. Hoe komt het 'probleem' bij u terecht?

ZC: In principe bespreekt de mentor de signalen in het team. Signalen worden gedeeld. Een team gaat dan ook drie jaar mee. Onder een teamleider. De vragen komen dan of via de teamleider of via de mentor bij mij. Ook wel eens ouders zelf. Ook wel eens de hulpverlener. Van wij hebben dit jongen of meisje in behandeling en we willen graag weten hoe het op school gaat. Dus verschillende routes.

GV: U zei signalen. Hoe werkt dat? Zien? Krijgen?

ZC: Soms brengen we dat in kaart met vragenlijsten. En soms is het ook een soort van, stel dat een kind altijd goed functioneert en die gaat ineens spijbelen en haalt ineens slechte cijfers.. dan is het ook een signaal. Van wat is er aan de hand? Waarom deze verandering? Of het gedrag dat verandert. Daar scholen we mensen ook in bij. Je hoeft niet van alles op de hoogte te zijn maar ook een beetje van welke dingen moet je op letten. En hoe ga je met het kind het gesprek aan. Want ook dat is belangrijk, van hoe stem je je af op het gedrag en niveau van de leerling. Of je nu een brugklasser hebt of een zes vwo'er. Je moet wel afstemmen.

GV: En als zoiets in het team besproken, komt het dan bij u terecht? Zit u erbij?

ZC: Ik zit er niet bij, er zijn teveel teams. Maar we gaan in kaart brengen samen met de mentor of teamleider van waar liggen de grootste zorgen en wie heeft daar al iets in ondernomen. Of hebben we meer informatie nodig? Dan kunnen we bij leerproblemen zeggen van misschien moet de remedial teacher nog eens kijken of een orthopedagoog. Of een leerlingbegeleiding. Die hebben we ook in huis. Als het complexer is, in de thuissituatie, dan gaat het meer richting schoolmaatschappelijk werk. Dan hebben we nog begeleider passend onderwijs. Een soort, vroeger heette dat ambulant begeleiding. En daar hebben we er twee van op school. Eentje is gericht op lichamelijke aandoeningen dus bijvoorbeeld zieke kinderen, uit het dagelijks leven zijn omdat ze ziek zijn of gehandicapten kinderen. En dan hebben we nog eentje die meer gespecialiseerd is in psychiatrische problematiek. Dus ADHD, AS problematiek. We hebben een paar kinderen met Gille de la tourette bijvoorbeeld. Kinderen met angst en dwangstoornissen. Dan is het altijd weer zoeken en aansluiten. En die is dan weer thuis in die materie en die heeft daar weer meer handvatten voor.

GV: En zijn zij dan allemaal hier aanwezig op school of die externen?

ZC: Allemaal op school. Maar de begeleiders passend onderwijs zijn in dienst van een samenwerkingsverband.

GV: Oke.

ZC: We hebben hier op school dan remedial teachers, een orthopedagoog, leerlingbegeleider. Vanuit het bestuur wordt schoolmaatschappelijk werk ondergebracht en begeleiders passend onderwijs die vallen het samenwerkingsverband. Die werken op meerdere scholen.

GV: Oke. Waar ligt de grens tussen wat u doet en wanneer u doorverwijst.

ZC: Nou ik begeleid niet in principe. Wel vanuit het decanaat. Vanuit de zorg dus eigenlijk niet. Het is meer zoeken van wie kan het beste met welke vraag overweg of bij wie past … vandaag hadden we die in paniek kwam. Met paniek en dwang. En dat lukte haar allemaal even niet. Ze kwam hier om even te spuien. En te bespreken van hoe komen we de dag door. De begeleiding doet iemand anders dan. En een ander meisje, uit de brugklas. Die loopt in paniek weg. Dat heeft al een paar keer gedaan. Dan was ze ja zoek het maar uit. Die loopt dan de school uit. Dan moeten we proberen toch te kijken hoe bieden we veiligheid. Wat mag wel en niet. Het moet heel duidelijk zijn. En wat gaan we doen als ze zo'n aanval krijgt. En wat doet zij dan. De begeleider passend onderwijs pakt dat dan op.
En nu hebben we een jongetje met heel veel planningsproblemen en de ouders komen er niet meer uit. Hoe ga je om met dat kind. Die gaan we dan onderbrengen in de huiswerkbegeleiding. Dat is dan zoeken naar hoe de die kinderen ook 'bedienen'. Dan ben ik als zorgcoördinator meer aan het regelen en niet direct aan het begeleiden.

GV: Nee, oke.

ZC: Dus zorgen dat ze de goede zorg krijgen. Dus ook wel we moeten dan bij complexe zorgvragen en dat neemt wel toe vind ik, moeten we goed op papier zetten wat we dan bieden. Dat moet met ouders worden gecombineerd. Dat papierwerk doe ik dan wel zodat ook de mentoren dat met ouders kunnen bespreken. En momenten van evalueren. Dat is wel een toenemende druk hier binnen de school.

GV: Hm ja dat kan ik me wel voorstellen. Ik hoor u vaak ouders zeggen? Hoe is het daarmee?

ZC: Ouders zijn over het algemeen op de hoogte. Ook wel eens niet. Soms trekken leerlingen aan de bel en willen ze niet dat ouders het weten. We hebben met z'n allen de afspraak gemaakt dat drie keer de afspraak met een kind of vier keer, dat is oke. Maar daarna worden ouders betrokken. Of geïnformeerd. Dat is altijd even zoeken. Vooral als ze jong zijn is dat redelijk eenvoudig. Het is dan logisch dat ouders geïnformeerd worden. Maar als ze ouder zijn is dat wel lastig. Want dan hebben ze zelf steeds meer te zeggen. Ook al zijn het nog minderjarige kinderen.
We hebben ook wel eens gehad dat kinderen komen dat ze iets in vertrouwen willen vertellen en dat ze van te voren al afdwingen dat we er met niemand over mogen praten bijvoorbeeld. Dat is dan een lastige. Nu hebben we afgesproken dat je het dan niet mag vertellen. We kunnen het niet beloven. Het kan gaan om het welzijn van kinderen. Maar het is wel heel lastig.
Maar het komt ook wel voor dat je dingen doet buiten de ouders om. Als daar het probleem ligt, dan kun je van alles weten maar als niemand iets doet dan is het ook niet goed. Soms moet je ook iets doorgeven. Als het gaat om collega's die niet van de kinderen af kunnen blijven dan moeten mensen het weten. Daar zijn regels voor. Dan ben je zelf strafbaar als je het niet volgt. Als het gaat om collega's wat je in de krant leest, wat we hier niet hebben gehad gelukkig, dan moet een directie handelen. Je moet er iets mee. Meldcode heet dat.

GV: Dat is dan heel specifiek maar het kan voorkomen natuurlijk. We hebben het net over problematieken gehad. Misschien een lastige vraag maar is er een top 3/ top 5 van wat u tegenkomt.

ZC: Gelach. Hm ik denk scheidingsproblemen. Dat is wel een ding. Kinderen die last hebben van de scheiding van hun ouders moet ik zeggen. Ouders die te hoge.. die de lat te hoog leggen voor hun kinderen. Dat is wel een ding. Dat zijn de twee belangrijkste, wat je veel, de lat hoog leggen is ook een maatschappelijk probleem. Wat door de hele school verweven zit. En waar veel kinderen last van hebben. Kinderen die op een te hoog niveau hier binnen komen. Wij moeten het zo onderwijs zo maken dat ze op een zo'n hoog mogelijk niveau doorstromen. Scholen die op hun flikker krijgen die hun kinderen te vaak laten zitten. Dat is een prikkel. Het onderwijs dat zo excellent mogelijk moet zijn. Het is een opgejaag. Waarbij kinderen die uit ondersteunende gezinnen komen het allemaal best zullen redden maar kinderen die meer moeite hebben en dat opgejaag ja die gaan onderuit.

GV: Waaraan kun je dat merken?

ZC: Faalangst bijvoorbeeld. Kinderen die vermoeid zijn. Dat zie je toenemen. Kinderen die een burn-out gaan krijgen. Kinderen die deels naar school kunnen. Die halve dagen naar school gaan. Dat soort gekke dingen. Dat zie je gewoon toenemen. Maar dat is meer de oorzaak, dan denk ik dat het komt door het opgejaag. Het is een soort rijdende trein. Iedereen zit erin. Dus ja, daar kunnen we wel eens over mopperen. De kunst is ook altijd om de , ook al zitten de kinderen ingewikkeld in elkaar. Er zijn altijd leuke dingen. Passies en dingen waar ze voor willen gaan. En dat vind ik dan het mooie. Kinderen zijn heel veerkrachtig. We zien wel eens kinderen met ouders met alcoholproblemen die heel veel ballen omhoog moeten halen. En dan halen ze ook nog hun diploma hier als leuke kinderen. Dat vind ik heel mooi. Kinderen zijn heel veerkrachtig.

GV: Dat zijn dan echt problematieken die zich voordoen. Weet u ook welke thema's spelen rondom de puber leeftijd?

ZC: Identiteitsontwikkeling. Van wie ben ik weet je? Wie wil ik zijn. Gewoon weetje, kinderen komen over het algemeen niet zo naar school om hun vakken te leren, maar komen vooral ook om hun vriendjes en vriendinnetjes hier te ontmoeten. En dan samen in een gezellige klas dingen doen die dan noodzakelijk ook moeten. Dat verandert natuurlijk wel naarmate de kinderen ouder worden. Dat wordt meer toekomstgericht. Wat wil ik met mijn leven? Zijn ze 17/18 jaar, wat past bij me qua vervolgopleiding? Wat past bij mij? Wat voor beroep zou ik willen? Wat vind ik nu eigenlijk belangrijk in mijn leven? Dan is dat stukje. Vooral in het begin is de groep heel belangrijk en dat verandert naarmate ze ouder worden meer in individueel. Maar ook bij welke groep hoor ik? Dat zie je hier ook. Ben ik een alto, een beetje alternatief of ben ik een kakker? Dat verschilt ook wel. Waar hoor ik bij? Bij de Marokkaanse groep of de Nederlandse groep? Dat zie je bij de allochtone kinderen veel. Bij welke groep hoor ik nou eigenlijk? We hebben een jongen, moeder is van Marokkaanse achtergrond, vader komt uit Joegoslavië. Hij is hier geboren en getogen. Dus bij welke groep hoor ik nu eigenlijk? Dat is lastig voor die kinderen.

GV: Lastig? Hoe merk je dat?

ZC: Hmm, omdat ja sommige kinderen zijn gewoon zo zoekend. En als ze zich meer bij de Marokkaanse groep vinden horen dat betekent dat vaak dat ze veel op straat gaan rondhangen. Dat is een rare stereotype. Daar uit zich het ook in. En bij geschiedenislessen. Ze weten vaak niet hoe het zit en bij welke kant ze nou horen. Waarom ze dit moeten leren en niet iets over Joegoslavië. Dat zijn lastige dingen. Lastige klassen voor kinderen.

GV: Ja.

ZC: Ja, wij hebben dat allemaal, als ik voor mezelf spreek, dat mee gemaakt. Dat is een soort van automatisme. Want je deed gewoon je ding en het ging zo als het ging. Niet zo bewust. Het is nu een dingetje, waar we veel last van hebben. Sociale media bijvoorbeeld. Daar hoor je ook in een bepaalde groep of niet.

GV: Inderdaad.

ZC: En ja, dus ja, identiteitsontwikkeling in de zin van tot welk geslacht voel ik me aangetrokken. Ja, dus dat zijn ook van die worstelingen voor die kinderen.

GV: Hoe merkt u dat? Waar gaan ze naartoe met die vragen/problemen?

ZC: Niet naar mij. Je weet het niet altijd. Dat is best intiem om te delen. Dat delen kinderen vaker met vrienden en vriendinnen dan met volwassenen. Ze komen niet naar mij. We merken wel eens van die jongen is duidelijk homo. Dat is niet erg hoor. Maar hij heeft het zelf nog niet door. Die is dan zo met meiden bezig. Dat hoor je wel eens in de personeelskamer. Het grappige is dan van dat wij denken dat we heel ruimdenkend zijn daarin als school en dat stralen we ook uit. En dat kinderen zich dan heel erg ongemakkelijk bij voelen en het idee hebben dat ze het niet kunnen delen bijvoorbeeld. Dat wijzen onderzoeken dan uit. Dat ze dat lastig vinden. Het is een proces waar elke leeftijdsgroep dan ook weer door heen moet. En moet zoeken van wie ben ik en hoe verhoudt mij dat weer.
We krijgen veel aanbieden dan ook. Van de homo beweging. Of van ja het is een behoorlijke lobby, het Nijmeegse. Van dat die ook ons daarin heel actief daarin wil betrekken. Maar dan soms ook vergeet dat die kinderen ook in hun ontwikkeling zitten. Het is niet zo dat wanneer je er een projectje op loslaat dat dertienjarigen meteen al weten van oh dat ben ik. Het is ook groeien voor die kinderen. En elke groep die weer binnenkomt, maakt datzelfde weer door. Het lijkt net of wij dat willen versnellen. Dat werkt niet.

GV: Het heeft tijd nodig.

ZC: Precies. Dus dat is ook zoeken naar identiteit.

GV: Mijn vragen over uw werk als zorgcoördinator heb ik zo gehad. Ik wil overgaan richting geestelijke verzorging. Is er iets wat u nog wil vertellen, iets wat niet aan bod is geweest?

ZC: Nee, ik weet het niet.
Stilte.
Bij geestelijke verzorging denk ik snel aan pastoraal werk. In die hoek. Denk ik goed? Filosofie hoek?

GV: Het ligt eraan of je gezonden bent vanuit de kerk bijvoorbeeld, wat je achtergrond is, waar je werkt. Ik word opgeleid tot algemeen geestelijk verzorger. Ik ben niet gezonden, werk niet vanuit de kerk. Sommige geestelijk verzorgers wel. Die zou je wel pastoraal werkers kunnen noemen.

ZC: Naar zingeving.

GV: Ja precies! Ik heb er zo kort wat over verteld, ik had u ook informatie gestuurd hierover.

ZC: Klopt! Heb ik gelezen.

GV: Mooi! Hoe ziet u zich dat voor u op een school?

ZC: Wat me ik me wel voor me zou kunnen stellen is, dan denk ik meer aan bovenbouw leerlingen. 4, 5, 6 vwo. Leerlingen die toch wat abstracter naar zichzelf kunnen kijken. Dat is niet helemaal goed. Die kinderen zitten in de fase van dat ze bezig zijn met zichzelf een plekje te geven. Selectiever met hun vrienden. Kinderen die zo op zoek zijn met wat wil ik verder in mijn leven gaan doen. Daarbinnen kan ik me wel dit onderwerp voorstellen. Maar dan zou je het eerder levensbeschouwing noemen. Want bij geestelijke verzorging zit je toch meer in de hoek te denken wat mijn eerste gedachte was. Denk ik. Aan de andere kant, ja weet je, ik heb ook een tijdje op vmbo basis/kader gewerkt, dat zou ook wel…. Volgens mij werden daar ook wel levensbeschouwingslessen gegeven. Alleen maar dat moet je dan weer afstemmen op die doelgroep. Die kunnen meer abstract denken en hebben een kortere spanningsboog. Korte zinnen, korte opdrachten. Die moet je niet teveel lastig vallen met gelul zullen we maar zeggen. Want dat ja dat moet praktisch en concreet. Maar daar kan ik me niet meteen een voorstelling van maken.

GV: Begrijp ik goed dat u richting docentschap denkt? Levensbeschouwing?

ZC: Ja bijvoorbeeld. Of facultatief. Dat zou ook nog wel kunnen.

GV: Hmm ja.

ZC: Het is ook wel lastig denk ik. De wereld is heel snel. En kort. Verdiepende gesprekken zijn soms best lastig. Ja om er voor te gaan zitten. Om ze over een onderwerp te laten praten. Ik denk dat het wel heel goed is. Heel erg!

GV: Ik was benieuw of er een beeld over is.

ZC: Heel duidelijk niet maar ik zie het zeker niet niet.

GV: Dit waren zo mijn vragen. Over uw werk als zorgcoördinator, problematieken, thema's ook wel en een beetje over geestelijke verzorging.

ZC: Nou weet je, wat ik me nog wel voor kan stellen, nou je dit zo zegt. Ja, voor docenten. Dat kan ik me wel voorstellen.

GV: Op wat voor een manier?

ZC: Bijvoorbeeld scholing, verdiepingsmodulen. Er zijn hier binnen het VO in Nijmegen, die zijn ook binnen besturen georganiseerd. Zo hebben wij ook bijvoorbeeld vanuit onze bestuursgroep jaarlijks een heel aantal workshops. Dat kan gaan over hele praktische dingen maar ook verdiepende dingen over het onderwijs maar ook een breed aanbod. Dan kan ik me voorstellen dat als je iets doet met zingeving en verdieping in jezelf bijvoorbeeld. Daar is best wel belangstelling voor denk ik. Zo'n aanbod zou je ook nog aan kunnen denken.

GV: Oja inderdaad.

ZC: Ja een andere doelgroep.

GV: Bedankt! Goed idee! En nogmaals bedankt voor dit interview!

ZC: Natuurlijk.